

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha, 2012

Bc. Jakub Hromas

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Saladin a Richard Lví srdce – co je spojuje a co rozděluje

Saladin and Richard the Lion-Heart – what divides

and what unites them

Vedoucí práce:

ThDr., Kamila Veverková, ThD.

Autor:

Bc. Jakub Hromas

2012

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mě při psaní práce podporovali, především své matce a dědovi, za jejich neocenitelnou pomoc a podporu. Zejména děkuji mé vedoucí ThDr., Kamile Veverkové, ThD., za cenné rady, odborné vedení a metodické připomínky při průběhu zpracování této diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jsem jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 20. června 2012

Bc. Jakub Hromas

podpis

Anotace

Třetí křížovou výpravu bychom mohli přirovnat k šachové partii, probíhající mezi anglickým králem Richardem I. a muslimským sultánem Saladinem. Partii, která nakonec skončila patem, jelikož Richard, ani Saladin nebyli schopni získat nad svým soupeřem výhodu, která by vedla k závěrečnému tahu. Povahy obou mužů byly značně rozdílné a to se samozřejmě odrazilo i na jejich vladařských a vojenských schopnostech. Vystává tedy otázka, co Richarda I. a Saladina spojovalo? Odpověď je jednoduchá. Anglického krále a muslimského sultána spojoval v širším měřítku nárok na Svatou zemi, a v tom užším Jeruzalém. Pokud se chceme pokusit pochopit Saladina a Richarda, musíme se zaměřit na dobu, ve které žili, na poměry ve Svaté zemi a smýšlení křesťanů a muslimů. Tomuto cíli je také podřízena metodologie práce, byla zvolena deskriptivní metoda s kontextuální analýzou a struktura diplomové práce.

Klíčová slova: křížová výprava, Jeruzalém, Saladin, Richard I., křesťanů, muslimů, Svatá země

Annotation

The third crusade could be likened to a chess game, taking place between the English King Richard I and the Muslim Sultan Saladin. The game that eventually ended in stalemate because neither Richard nor Saladin were able to gain an advantage over his opponent, which would lead to the final turn. The attitudes of both men were very different and this is obviously reflected in their ruling and military capabilities. The question which therefore arises is, how were Richard I and Saladin linked? The answer is simple. The King of England and the Muslim Sultan were on a larger scale linked with a right to the Holy Land and in the narrow scale to Jerusalem. If we try to understand Saladin and Richard we must focus on the period in which they lived, the situation in the Holy Land and minds of Christians and Muslims. This goal is also subject to the methodology of the work, descriptive method with contextual analysis and structure of the thesis were chosen.

Keywords: crusade, Jerusalem, Saladin, Richard I., Christians, Muslims, Holy Land

Obsah

ÚVOD	7
1. UDÁLOSTI PŘED TŘETÍ KRUCIÁTOU	10
1.1 První křížová výprava	10
1.2 Rytířský stav	14
1.3 Druhé křížové tažení.....	17
1.4 Situace křižáků a muslimů ve Svaté zemi	20
2. SALADIN	26
2.1 Saladinovo dětství a mládí	27
2.2 Egyptské tažení.....	29
2.3 Postup Saladinovi kariéry	33
2.4 Káhira za vlády Saladina	35
2.5 Bitva u Hattinu.....	37
3. RICHARD LVÍ SRDCE	43
3.1 Richardovo dětství a rodina.....	43
3.2 Charakter a vzhled Richardův.....	45
3.3 Richardova cesta do svaté země.....	50
4. SALADIN A RICHARD U AKKONU	60
5. NOVÁ SITUACE VE SVATÉ ZEMI	67
5.1 Richardův postup po dobytí Akkonu	67
5.2 Saladin se vzpamatovává po porážce u Akkonu	69
6. PRVNÍ POKUSY O MÍROVÉ ŘEŠENÍ.....	72
7. KONEC DIPLOMATICKÝCH JEDNÁNÍ.....	75
7.1 Křižácká porada v Akkonu	75
8. ZÁVĚREČNÁ JEDNÁNÍ SALADINA A RICHARDA.....	79
9. RICHARD OPOUŠTÍ SVATOU ZEMI	82
10. SMRT SALADINA.....	87
ZÁVĚR.....	89
Seznam použité literatury	92
SEZNAM PŘÍLOH.....	Chyba! Záložka není definována.98

ÚVOD

Před branami starobylého přístavního města Jaffy se v červenci roku 1192, odehrála poslední a zároveň nejdůležitější bitva třetí křížové výpravy. Město, jež bylo doposud v rukou křižáků, oblehla obrovská muslimská armáda, vedená muslimským kurdem Al-Malikiem al-Násirem Júsuf Ibn Nadžm ad-Dín Ajjúb ibn Šádí Abú'l-Muzaffar Saláh ad-Dín. Mezi křesťany byl známý pod jménem Saladin. Saladin se stal výraznou postavou arabské, kurdské a muslimské kultury. Byl přísným stoupencem sunnitského islámu. Nejen muslimští, ale i křesťanští kronikáři ho popisovali, nejen jako velkého vojevůdce, ale také muže, který se vždy choval dle rytířských zásad.¹ Svůj život zasvětil jednak sjednocení muslimů a očistění Svaté země od křižáků. Před pěti lety, tedy roku 1187, dosáhl dvou velkých vítězství. U Hattinu rozdrtil 4. července 1187² křižáckou armádu a o několik měsíců později vyrval z rukou křesťanů Jeruzalém. Zprávy o porážkách křesťanů ve Svaté zemi a ztrátě Jeruzaléma, vyvolaly na Západě značnou vlnu nepokojů. V hornoitalském městě Ferrara pobýval v říjnu roku 1187 papež Řehoř VIII. Zde sepsal svoji bulu „Audita tremendi“, datovanou dnem 19. října. Tato bula měla dalekosáhlé následky.

Výzva byla určena všem křesťanům a nebylo proto divu, že hned několik křesťanských vládců se cítilo být povinováni jí vyhovět. Zejména bylo významné angažmá vládců tehdejšího Německa, Anglie a Francie. Uvádí se v ní: *„Když jsme se dověděli o tvrdosti hrůzného rozsudku našeho Pána nad zemí Jeruzalém, byli jsme stejně jako naši bratři tak zmateni a rozměrem hrůzy a utrpení tak dotčeni, že jsme nevěděli, co máme dělat. Využívaje rozpory, ke kterým v poslední době vedli posedlí ďáblem, vtáhl Saladin a bezpočet jeho ozbrojenců do toho území. Král Guido Jeruzalémský a biskupové, templáři a špitálníci, baroni a rytíři spolu s lidem této země a vybaveni reliquií, křížem našeho pána doufali v ochranu a s vírou v utrpení Krista, který je na něm ukřižován pro vykoupení lidstva, se mu postavili. Došlo k bitvě a po té, co padlo mnoho našich lidí, nám byl kříž odcizen, biskupové popraveni, král zajat a většina ostatních porubána mečem nebo odvedena rovněž do zajetí, tak velká byla škoda, že se podařilo jen několika uniknout či se zachránit. Co je horší: templáři a špitálníci byli před očima Saladina stati. Nemusíme zde podrobně vykládat, jak*

¹ Nakladatelství Argo vydalo ve své edici Memoria medii aevii rozsáhlý výbor z kronik sedmnácti arabských historiků, líčící události spojené s křížovými výpravami a dobýváním Svaté země. Značný prostor je věnován právě postavě Saladina, a to i prostřednictvím jednoho z jeho životopisců Bahá - ad - Dína. Srovnej GABRIELLI, Fr. (uspoř.), Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha, Argo, 2010, s. 103 ff.

² BLACK, J., *Sedmdesát velkých historických bitev*, Bratislava, Slovart, 2006, s. 64.

Saladinovi bojovníci následně, když bylo naše vojsko zničeno, vpadli do celé země a pustošili ji, takže zůstalo jen málo míst, která jim nepadla do rukou“.³ Je tak trochu paradoxem, že právě snaha vyhnat křižáky ze Svaté země vedla k tomu, že papež Řehoř VIII. vyhlásil třetí křížovou výpravu, jejímž cílem bylo znovu získat Svaté město do křesťanských rukou. Nyní stál Saladin se svou armádou před branami Jaffy, kterou po bitvě u Arsufu dobyl anglický král Richard I. Jeho jednotky dobyly už většinu města a jen hrstka křižáckých obránců, kteří se opevnili v citadele, dělila Saladina od dalšího vítězství.

Když anglickému králi Richardu I, jenž byl mezi křesťany znám také jako Lví srdce (*Cœur de Lion*) a mezi Araby jako Malik Rik, doručil posel, kterého se obráncům Jaffy podařilo vyslat zprávu o obléhání města, stál před těžkým rozhodnutím. Musel zvážit, zda ponechá město a jeho obyvatele svému osudu, nebo se vydá zbylým obráncům na pomoc a pokusí se zvrátit výsledek bitvy. Volba to nebyla jednoduchá z jednoho důvodu. Hlavní část křižácké armády se pohybovala po souši, bylo pravděpodobné, že než by dorazila k městu, bylo by dávno v rukou muslimů. Bylo zapotřebí jednat rychle. Richard I. se rozhodl učinit poněkud riskantní krok, když se s malou skupinou své armády vydal po moři k Jaffě. Richarda I. popisují křesťanští kronikáři jako odvážného a statečného muže, i když trochu prchlivého. Byl také znám svým smyslem pro rytířskou. Zvláštní je, že jako anglický král strávil v Anglii asi jen šest měsíců. Jeho vztah k Anglii lze spatřit z jeho výroku: „*prodal bych i Londýn, kdybych našel kupce.*“⁴ Tato slova pronesl po tom, co vyplenil královskou pokladnici, aby se mohl vydat do Svaté země. Jeho životním cílem bylo znovu osvobodit Jeruzalém od nevěřících.

Uvědomovali si, že výsledek bitvy rozhodne o osudu Svaté země na dalších několik let? Saladin měl k dispozici přibližně sedm tisíc mamlúků, čím několikanásobně převyšovali křižáky. Vše nasvědčovalo tomu, že znovu získá Jaffu a porazí křižáky. Byl to však král Richard I., který s dvěma tisíci italských námořníků a padesáti čtyřmi rytíři, donutil muslimy stáhnout se z města a poté je porazil. I přesto, že bitva o Jaffu nepatří k velkým událostem, její výsledek rozhodl o mnohém. Ukázal, že ani Saladin, ani Richard I. nejsou schopni toho druhého porazit.

³ WESTPHAL, Wilfried. *Richard Löwenherz und Saladin: Der Dritte Kreuzzug*. Thorbecke, 2006. ISBN 978-3-7995-0162-0, s. 14.

⁴ Richard the Lionheart Biography. In: *Medieval Life and Times* [online]. [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://www.medieval-life-and-times.info/medieval-kings/richard-the-lionheart-biography.htm>

K vzájemným střetům mohlo docházet ještě řadu měsíců a možná i déle a to si ani jeden z nich nemohl dovolit. Jak Saladin, tak i Richard museli začít řešit problémy, které již nějakou dobu sužovaly jejich vlasti, a aby tak mohli učinit, potřebovali na nějakou dobu stabilizovat situaci ve Svaté zemi. Jediným možným řešením bylo dojednat mírovou dohodu, která by byla přijatelná pro obě strany. Z mírových jednání vzešla dohoda, která byla Saladinem stvrzena 2. září 1192, zaručovala pětileté příměří. Křižáci si směli ponechat državy na palestinském pobřeží od Bejrútu po Jaffu. Anglickému králi se sice nepodařilo získat Jeruzalém, který nadále zůstal pod muslimskou nadvládou, ale mírová smlouva zaručovala zpřístupnění města pro křesťanské poutníky. Saladin a Richard I. pocházeli z různého prostředí, i přesto však oba muže spojovalo několik věcí. Oba dva byli vynikajícími vojevůdci, kteří byli známi svou statečností a rytířským chováním. O jejich činech se nám dochovali záznamy křesťanských i muslimských kronikářů.⁵ Musíme si však dávat pozor, že ne všechno je možné brát za bernou minci. Středověcí kronikáři, zejména ti žijící v orientu, často podlehli fantazií.⁶ A také je spojoval Jeruzalém.

Pokud se chceme pokusit pochopit Saladina a Richarda, musíme se zaměřit na dobu, ve které žili, na poměry ve Svaté zemi a smýšlení křesťanů a muslimů. Tomuto cíli je také podřízena metodologie práce, byla zvolena deskriptivní metoda s kontextuální analýzou a struktura diplomové práce.

⁵ GABRIELLI, Fr. (uspoř.)., Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha, Argo, 2010.

⁶ Jako příklad uveďme záznam Viléma z Tyru, duchovního ve službách Amalricha I., na jehož pokyn sepsal historii křižáckých států, při popisování paláce káhirského kalifa: „*nacházely se zde mramorové bazény s křišťálovou vodou, bylo slyšet různorodé cvrlikání množství u nás neznámých ptáků*“. A navíc: „*pro promenování sloužily chodby vykládané zlatem s mramorovými sloupy se sochami; dlažbu tvořily různé materiály a celý okruh této kolonády byl hoden královské moci. (...) lze spatřit i čtvernožce úžasné rozmanitosti, jako by je namalovala ruka malířova, jako by byli popsáni v básni či je mohla stvořit fantazie spícího ve svém snu, zkrátka jaké můžeme nalézt pouze v zemích orientu nebo na jihu, zatímco jim podobné Západ nikdy nespatriil.*“

1. UDÁLOSTI PŘED TŘETÍ KRUCIÁTOU

1.1 První křížová výprava

Účastníci synody v Piacenze, která se konala v březnu roku 1095, vyslechli vyslance císaře Alexiose I. Komnenose⁷ (1048-1118), kteří jménem císaře žádali o pomoc v boji s nevěřícími. Od Velkého schizmatu, ke kterému došlo roku 1054, to byl první kontakt mezi východní pravoslavnou církví a západní římskokatolickou církví. Co vedlo císaře k tomu, že po čtyřiceti letech obnovil spojení mezi Konstantinopolí a Římem? Doba, kdy byla Byzantská říše⁸ na vrcholu své moci, byla již dávno pryč. Sen byzantských císařů, kteří se považovali za dědice Římské říše, na obnovu impéria, se rozplynul. Před deseti lety začala Byzantskou říši ohrožovat drtivá expanze seldžuckých Turků, kterým se 19. srpna roku 1071 podařilo u Mantzikertu⁹ porazit početnou byzantskou armádu, vedou císařem Rómanem IV. Diogenem (1067-71). Položme si nyní otázku, co zapříčinilo porážku silné byzantské armády?

Byzantská říše zaujímala velké území s mnoha národy. Hranice říše bylo rozsáhlé a k jejich udržení bylo zapotřebí silné a početné armády. Byzantská armáda čítala přibližně 40 000-60 000 mužů¹⁰, skládala se ze dvou složek. Z domácích rekrutů, se skládala spolehlivá císařova varjažská garda a oddíly Arménů a Syřanů, kteří byli verbování v podstatě násilnou formou. Měli sice rozdílný původ a náboženství ale spojovala je nevole k císaři, proti kterému v minulosti bojovali. Nechtělo se jim za císaře bojovat a už vůbec ne, za něj položit život. Druhou složkou byzantské armády byli franští, němečtí a normandští, tedy profesionální vojáci. Tento krok byl strategicky výhodný a zároveň nevýhodný. Císař sice posílil svou armádu o profesionální vojáky, kteří se však nedokázali domluvit. Můžeme tedy říci, že k hlavním příčinám porážky u Mantzikertu byla jazyková bariéra a nesourodost armády. Před bitvou se na stranu Turků, vedených sultánem z Bagdádu Alpem Arslánem¹¹ (1063-72), přidala valná část muslimských vojáků. Franští žoldnéři se odmítli bitvy zúčastnit. To co

⁷ Alexius I. Komnenos (*1057, †15. srpna 1118), byl byzantským císařem v období první křížové výpravy, který založil dynastii Comnenian a částečně obnovil sílu říše po jeho porážkách Normany a Turky v 11. Století. Zpracováno dle Encyclopedia Britannica online.

⁸ Byzantská říše byla východní částí římského impéria. Jejím hlavním městem byla Konstantinopol, která se po zániku západořímské říše stala hlavním městem říše. Proslavila se uměním, architekturou a bohatstvím. Zpracováno dle Oxfordského slovníku světových dějin, Praha, 2005, str. 91.

⁹ Ibid., s. 58.

¹⁰ BLACK, J., *Sedmdesát velkých historických bitev*, Bratislava, Slovart, 2006, s. 59.

¹¹ Ibid., s. 58.

zbylo z byzantské armády, bylo odsouzeno k porážce. Byzantský historik Michal Psellos popisuje ve svých Byzantských letopisech bitvu takto: „...a vzápětí se císař zraněn sesul z koně. Byl jat a tehdy byl římský císař jako zajatec odveden do nepřátelského tábora. Naše vojsko se rozptýlilo, jen malé části se podařilo uprchnout, většina upadla do zajetí nebo se stali obětí nepřátelských mečů.“¹²

V následujících letech zachvátil Byzantskou říši chaos, občanská válka a řada mocenských převratů. Vnitřní problémy říše umožnily Turkům získat pod svou kontrolu velkou část Malé Asie bez větších problémů. Osud Byzance byl nejistý. Zásadním zvratem byl až nástup Alexiose I. Komnena na císařský trůn. Byl to muž s velkými ambicemi, jenž chtěl získat zpět ztracená území. Ke svým záměrům využíval svých diplomatických a taktických schopností. Jeho předchůdci nebyli schopni znovu vybudovat tak silnou armádu, která by byla schopna, postavit se Turkům. A to ani v situaci, kdy se rozdělili na menší nezávislé skupiny. Aby císař posílil byzantskou armádu, musel začít do jejich řad najímat žoldnéře. Tím mohl sice na krátkou dobu situaci vyřešit, ale i prostředky císařské pokladny byly omezené. Císař Alexios I. Komnenos si uvědomoval, že za současné situace není v jeho silách říši již déle ubránit, natož získat zpět ztracená území. Rozhodl hledat pomoc u svých křesťanských bratrů na Západě. Byzantský císař použil ve své žádosti dvě strategie. Jednak apeloval na křesťanskou morálku, přece by křesťané neodmítli pomoci svým křesťanským bratrům a sestrám na Východě. Vyslanci se také nezapomněli zmínit, že padne-li Byzantská říše, Turkové dříve či později zaměří svou pozornost na Evropu. Na papežském stolci byl v té době Urban II.¹³ (1042-1099), který v Piacenze exkomunikoval vzdoropapeže Wibertuse (Klement III.) společně s jeho stoupenci.

Informace, které vyslechl, ho přiměly k rozhodnutí svolat koncil do francouzského města Clermont, které leží v oblasti Auvergne. V Clermontu pronesl papež Urban II. dne 27. listopadu téhož roku velice působivou řeč, ve které vyzval křesťany, aby pomohli svým bratrům a sestrám na Východě v boji s nevěřícími. „*Otřesné zprávy k nám došly o událostech, které se staly v oblasti Jeruzaléma a v okolí města Konstantinopole, zprávy, že lid z Perského království, cizí lid, rasa úplně cizí Bohu, vtrhla na křesťanské území a zpusťovala ho ohněm a mečem... Beze studu zbořili oltáře a znesvětili je. Obřezávají křesťany a rozmazávají krev*

¹² PSELLOS, M. *Byzantské letopisy*, Praha, Odeon, 1982, s. 276-277.

¹³ Urban II. vl. Jm. Odo de Châtillon, Mnich a převor kláštera Cluny, posléze se stal 1078 biskupem v Ostii poblíž Říma a za pontifikátu Řehoře VII. kardinálem. Papežem byl od roku 1088-99. Zastával stejné stanovisko jako Řehoř ve sporu o investituru a pokračoval v jeho snaze o církevní obrodu. Synody, které svolal, odsoudily simonii a sňatky kleriků. Zpracováno dle Oxfordského slovníku světových dějin, Praha, 2005, s. 621.

*z obřízky nad oltářem nebo ji vkládají do křtitelnice... Kdo je za toto pomstí, kdo napraví škody, jestliže vy to neuděláte? Vy jste lid, kterému Bůh propůjčil slávu ve zbrani, velikost ducha, tělesnou aktivitu... Kdykoli zaútočíte, ozbrojeni na nepřítele, necht' zazní svorně na boží straně: Bůh to chce! Bůh to chce!*¹⁴ Ve své promluvě použil dva důležité argumenty, první z nich byl duchovního charakteru a druhý světského. Papež jednak vyjádřil nelibost nad skutečností, že Jeruzalém, tedy místo utrpení Krista, je v rukou nevěřících. Také upozornil na možnost získat nové území. Po působivém proslovu Urbana II., byli účastníci synody svědky pravděpodobně předem připraveného gesta biskupa z Le Puy. Adhémar de Monteil, jenž se stal legátem první křížové výpravy. Učinil dramatické gesto, když padl na kolena a žádal Urbana II., aby se mohl osobně vydat do Svaté země.

Přítomní biskupové rozdávali všem dobrovolníkům látkové kříže. Tento symbol připomínající slib, který složili, poskytoval jeho majiteli také řadu výhod. Pokud křížák dostal svému slibu, nemusel platit daně, nebo si mohl odložit splácení všech dluhů. Pokud však svému slovu nedostál, církev ho ze svých řad vyobcovala. Papež Urban II. dosáhl svého záměru, první křížová výprava byla oficiálně vyhlášena. Byly však pohnutky svatého otce úplně čisté? Chtěl papež pomoci křesťanům v nouzi a odvrátit možné nebezpečí, které mohlo ohrozit Evropu, nebo sledoval také jiné cíle? Podíváme-li se na situaci v Evropě, zjistíme, že se musela vypořádat s dvěma zásadními problémy. Prvním z nich byl dlouholetý spor mezi mocí světskou a církevní. Církev a stát se sjednotili v okamžiku vytvoření Svaté říše římské, kdy král uznal právo církve ustanovovat krále, a církev uznala božské právo králů. I přesto docházelo k porušování rovnováhy. Světská moc zasahovala do církevní a naopak. Spor dosáhl svého vrcholu za papeže Řehoře VII., který tvrdě bojoval proti laické investituře. Proti tomu se ostře postavil německý císař Jindřich IV. Řehoř VII. chtěl také vytvořit mocné papežství, kdy by papež svrchovaně vládl všem světským panovníkům a národům. Druhý problém představovala rytířská kultura. Posláním rytířů bylo hájit svou zemi, problém byl, že feudální pánové mezi sebou často soupeřili.

¹⁴ Podle KAČER, Jindřich. Tažení pod znamením kříže. *Živá Historie*. Brno, 2010(č. 12), 8-13.

Církev cítila potřebu chránit prostý lid před často nesmyslným soupeřením rytířů a šlechty. Proto v 11. století vytvořila zákon, tzv. boží mír a boží příměří, který měl přispět k řešení sporů smírným jednáním. Řešení církve však mělo jeden nedostatek. Rytíři byli válečníci, a proto potřebovali zaměstnat, proto docházelo k porušování církevního zákona o božím míru. Církev porušování zákona tvrdě trestala, což mělo za následek napětí mezi kněžími a rytířským stavem a toto napětí neustále sílilo. Papež Urban II. nesměl dovolit, aby se situace stala neúnosnou. Hrozba muslimů přišla právě v čas. Kam jinam zaměřit pozornost rytířů, než na nevěřícího nepřítele. Vyhlášením křížové výpravy papež přesunul boje z Evropy do Svaté země. Vyhlášením křížové výpravy proti nevěřícím se papeži podařilo zacelit roztržku mezi křesťanským Západem a Východem, která vznikla po Chalkedonském koncilu. Nevyvratitelnou myšlenkou křížových výprav bylo zajistit bezpečnou a nerušenou pouť do Jeruzaléma příslušníkům snad katolické církve. K hradbám Konstantinopole dorazily čtyři proudy křížácké armády na přelomu roku 1096-1097, kde křížáci složili do rukou císaře Alexie I. lenní přísahu a získali od něj plnou podporu pro své tažení. Prvnímu proudu křížáků, kteří přišli z jižní Francie, veleli společně legát křížové výpravy biskupem z Puy a hrabě Raymond V. de Saint Gilles. Ze severní Francie a Lotrinska přicházeli křížáci vedení Godefroiem z Bouillonu. Pod vedením Štěpána z Blois a hrabětem z Flander, Robertem, přicházel třetí proud křížáků. Velitelem Normanů byl Bohemund z Tarentu. Spojená křížácká armáda, posílená císařskými jednotkami, přeplula přes Bospor v dubnu roku 1097 a vstoupili do Anatólie. Zastavit postup křížácké armády se dvakrát pokusil sedmnáctiletý turecký sultán Kilič Arslan, který roku 1096 rozdrtil účastníky lidové křížové výpravy, vedené Petrem Poustevníkem (Petrem Amienským).¹⁵

Snadné vítězství nad neorganizovanou, špatně vyzbrojenou výpravou způsobilo, že mladý sultán podcenil blížící se křížáckou armádu. Poprvé se střetl s křížáckým vojskem u města Nikaje, kde se je pokusil neúspěšně zastavit. Podle válečné strategie Seldžuckých Turků, měl sultán moc v případě, že měl podporu válečníků. Tu Kilič Arslan zatím měl a z tohoto důvodu nepovažoval bitvu za prohranou. Byl to jen dočasný neúspěch. Podruhé se pokusil postupující křížáky zastavit v kopcovitém terénu nedaleko města Dorylaea. Slova neznámého autora výstižně popisují průběh bitvy.

¹⁵ Srovnej *Templáři, křížáci a kacíři ve starých francouzských kronikách*, uspořádal Václav Černý, Praha, Academia, 2009, s. 50-60.

*„Kdyby si Turci byli nechali víru křesťanskou, nenašel by se nikdo, kdo by se jim mohl rovnat co do síly, odvahy a válečnického umění. A přesto jsme je zásluhou milosti Boží přemohli....“*¹⁶ V islámském světě se zpráva o sultánově porážce rychle rozšířila. Nyní již nikdo nepochyboval, že křižácká armáda, jejíž jádro tvořilo jezdecktvo, představuje vážnou hrozbu.

1.2 Rytířský stav

Jádro středověkého vojska tvořilo jezdecktvo, které se skládalo z mobilních jednotek rytířů. Zde vidíme zásadní změnu od antiky, kdy jádro vojsk tvořili pěšáci. Co vedlo ke vzniku rytířského stavu? V době stěhování národů se začala pomalu měnit tvář Evropy. Vznikaly nové státy a změnil se i způsob, kterým se vedly války. Jádrem středověkého vojska se místo pěšáků, stalo jezdecktvo. Mobilní oddíly, které se skládaly z profesionálních válečníků, z rytířů. Jak to tak bývá, rytířství během své existence prošlo svým vývojem. V konečné podobě představovalo rytířství tvořivý vrchol feudalismu, které se vyvinulo z kombinace německých vojenských řádů, muslimských válečnických ideálů a křesťanské oddanosti.¹⁷

Do rytířského stavu byli přijímáni kandidáti urozeného původu. Skutečnost, že se rytíři stali vojáky z povolání, začali se postupně vyčleňovat nejen ze společnosti a to i z té šlechtické. Začali si vytvářet svou vlastní společenskou vrstvu, která významně pozměnila obraz středověku. Co způsobilo, že rytířský stav získal své specifické postavení? Podstatným podnětem byla právě křížová tažení. K získání Svaté země pod správu křesťanů a k jejímu udržení bylo potřeba silnou armádu, což zvýšilo poptávku po rytířích. Dlouhotrvající boje ve Svaté zemi a také ve Španělsku jsou neutuchajícím bojištěm, kde mohou rytíři nejen získávat první válečné zkušenosti, nýbrž válečné povolání neustále zdokonalovat. Nešlo při tom jen o rytířskost. Válečná činnost byla vyvolávána a podporována církví a šlo tedy i o činnost bohulibou. I muslimové si uvědomovali, co je hlavním posláním rytířského stavu, jak dosvědčuje záznam muslimského kronikáře Usáma: *„U Franků – kéž je Bůh zatratí“ – není jiná lidská ctnost, kterou by oceňovali více, než válečnickou sílu. Nikdo u nich není ctěn a vyzdvihován tak jako rytíři, jediní, kteří u nich mají nějakou váhu. Rytíři poskytují rady, soudí*

¹⁶ KOVAŘÍK, J., *Meč a kříž. Rytířské bitvy a osudy I. 1066-1214*, Praha, Mladá fronta, 2005, s. 79.

¹⁷ *Ibid.*, s. 45.

a rozkazují.“¹⁸ Výcvik rytíře byl finančně náročný a trval řadu let. Začínal ve věku sedmi let a končil dosažením dvacátého prvního roku. Pak byl aspirant, který sloužil jako páže a později zbrojnoš, pasován na rytíře. Tento slavnostní a rituální akt předpokládal nejen znalost bojového řemesla, nýbrž také dvorní etikety. Splnění těchto předpokladů museli doložit výpovědi dvou svědků. Vlastní slavnostní akt probíhal pokleknutím zbrojnoše mezi oběma svědky a pán mu poklepal mečem po rameni řka: „*přijmi tuto ránu a více žádnou jinou! Ke cti Boha a Marie, buď smělý, skrovný a spravedlivý. Lepší rytíř než pacholek!*“ Následně získal pasovaný rytíř meč, helmu a ostruhu a štít s erbem. Štít s erbem byl jeho identifikací i v boji. Co způsobilo konec středověkého rytířství? Když byl v 15. století zaveden střelný prach, středověcí rytíři byli odsouzeni k zániku. Roku 1098 oslavovali účastníci křížové výpravy hned dvě velká vítězství. V únoru 1098 padla Edessa a Balduin z Boulogne zde založil první křížácký stát. O čtyři měsíce později, 3. 6. 1098, padla po ročním obléhání Antiochie, při jejímž obléhání zemřela sedmina křížácké armády buďto hladem či na úplavici. „*Před tím městem Antiochie jsme během zimy trpěli pro Krista, Pána našeho, nadměrnou zimou a přemírou potoků dešťových. Co někteří tvrdí o žáru slunce, jež je v Sýrii nemožné snést, není pravdou, neb zima je tu zcela podobná naší zimě na Západě...*“, tak popisuje situaci hrabě Étienn.¹⁹ Křížáci museli překonat mnohé obtíže, ale cíl jejich cesty byl nadosah. Na dlouhý pochod do Svatého města se vydali dne 13. 1. 1099.

Samotný Jeruzalém nebyl nikdy zvlášť strategický významný, ale i přesto bylo město velmi dobře opevněné a připravené na dlouhé obléhání. Když se jeruzalémský místodržící, fatimovský chalífa **Iftíchar** ad-Daula dozvěděl, se že k hradbám města přibližuje křesťanské vojsko, rozhodl se vyhnat křesťany, žijící ve městě. Obyvatelé židovského původu mohli ve městě zůstat. Křížácká armáda oblehla Svaté město dne 7.6. a frontální útok na město byl zahájen v noci 13.7. O pouhé dva dny později, dopoledne 15.7., křížáci poněkud nekřesťanským způsobem město dobyli. Většina obyvatel Svatého města byla povražděna, bez ohledu na věk či pohlaví. Na Chrámové hoře se brodil po kotníky v krvi a krevní sraženině. „*Nebylo místa, odkud by mohli Saracéni uniknout našim mečům. Na chrámu Šalamounově, kam utíkající vstoupili, byli ubodáni šípky a smetení ze střechy dolů a v chrámě též jich asi deset tisíc bylo sřato.*

¹⁸ *Ibid.*, s. 88.

¹⁹ KOVAŘÍK, J., *Meč a kříž. Rytířské bitvy a osudy I. 1066-1214*, Praha, Mladá fronta, 2005, s. 85.

*Kdybyste tam bývali byli, brodili byste se po kotníky v krvi zavražděných. Viděli byste něco úžasného, když naši panošové a chudší pěšáci prohlédli chytrost Saracénů a mrtvé je párali, aby jim z vnitřností odebrali peníze, byzantiny, které zažíva spolykali ohavnými chřtány. Z tohoto důvodu po několika dnech snesli mrtvolky na velkou hromadu, na popel je spálili, a takto v popelu snáze našli zlato...*²⁰ Kaplan z Toulouse, Raimond z Aguilers však věřil, že si muslimové svůj osud zasloužili. „Vskutku případný trest! Místo, jež tak dlouho trpělo rouháním proti Bohu, nyní zalila krev rouhačů.“ Jediní muslimové, kteří přežili, tuto krvavou lázeň byli fatimovský místodržící Ifíchar ad-Daula a jeho garda²¹. Je paradoxem, že při dobytí Jeruzaléma chalífem Umarem ibn alny-Chattábem roku 638, obyvatelé nebyli muslimskými vojáky vražděni. Dne 17. 7. se sloužila děkovná mše za vítězství. Této mše se zúčastnili knížata, baroni, biskupové, kněží, vizionáři, válečníci. Poslední bitvou první křížové výpravy byla bitva u Askalonu (12.8 1099), která skončila vítězstvím křesťanů nad egyptskou armádou. Naplnění křížáckého slibu, navrácení „Svatého města“ do rukou křesťanů, se nedožil papež Urban II., který zemřel jen o 2 týdny dříve. Na nově dobytém území vznikly 4 nové státy, známé v západní Evropě pod francouzským výrazem „Outremer“ – Zámoří. Dobyté území si mezi sebe rozdělili velitelé čtyř armád, kteří se účastnili první kruciáty. Edesské hrabství, jehož vládcem se stal Balduin z Boulogne²², bylo prvním křížáckým státem. Na severu leželo antiochijské knížectví, založené roku 1098 Jihoitalem Normanem Bohemundem z Tarentu. S Antiochií sousedilo Tripolské hrabství, dobyté Raimondem de Saint-Gilles, hrabětem z Toulouse. Na ochranu svatých míst bylo založeno roku 1099 Jeruzalémské království, jehož králem se měl stát lotrinský vévoda Godefroy z Bouillonu²³, který však titul krále odmítl.

Událost je zaznamenána v kronice Assises de Jérusalem: „Přijal vládu, nechtěl však být posvěcen ani korunován jako král řečeného království, ježto nechtěl nosit zlatou korunu tam, kde Ježíš Kristus, sny Boží, nosil korunu trnovou....“²⁴ Godefroy věřil, že žádný člověk by neměl mít na své hlavě korunu ve městě, kde Kristus nesl korunu trnovou. Místo toho přijal titul „Ochránce Svatého hrobu“ (Advocatus Sancti Sepulchri). Podle jedné italské kroniky byl korunován korunou slaměnou. Stejný názor nesdílel Balduin I. Dostal se k moci po bratrově smrti, přijal královský

²⁰ READ, P. P., *Templáři*. Praha: BB art, 2001, s. 84.

²¹ *Ibid.*, s. 84.

²² Balduin I. z Bouillonu (asi 1058-1118), jeruzalémský král v letech 1100-1118. Překazil plány místního patriarchy a zajistil si, že se Jeruzalém stal světským královstvím, jemuž stanul v čele. Dostal pod kontrolu levantské přístavy, čímž ovládl životně důležité námořní cesty spojující toto území s Evropou. Zpracováno dle Oxfordského slovníku světových dějin, Praha, 2005, s. 48.

²³ Godefroi z Bouillonu, hrabě a vévoda dolnolotrinský. Zpracováno dle Všeobecné encyklopedie, Praha, 1997, s. 66.

²⁴ *Ibid.*, s. 135.

titul a vytvořil pevnou monarchickou moc. Král Balduin I. si velmi dobře uvědomoval, že k zajištění bezpečnosti Jeruzaléma a všech Zamořských států je potřeba zajistit nové osídlení Orientu lidmi západně smýšlejícími. Poskytování půdy, nabídka levných obytných domů, snížení některých daní a cel. To byly výhody, které měly do Zamoří přilákat čerstvou krev.

1.3 Druhé křížové tažení

Na Štědrý den roku 1144 dobyl mosulský atabeg²⁵ Zengí nejstarší křížácký stát Edessu.²⁶ Byl to právě Zengí, který jako první pochopil skutečnou příčinu úspěchu prvního křížového tažení. Protože docházelo mezi muslimskými vládci k roztržkám, nepostupovali proti postupu křížáckých vojsk společně, ale samostatně. Zengímu se podařilo muslimské vládce sjednotit, čímž započala nová etapa boje proti křesťanům. O první velké porážce křesťanů ve Svaté zemi, se dozvěděl papež Evžen III. až na podzim roku 1145. Nelze se proto divit, že v mysli Evropanů se mísil pocit zoufalství a strachu s pocitem rozhořčení. Na druhé straně vítězství muslimů velice posílilo jejich odhodlání získat zpět ztracené území. Papež si byl dobře vědom toho, že na nově vzniklou situaci na Východě musí zareagovat.

Vydal papežskou bulu *Quantum praedecessores*, ve které vyzýval francouzského krále a šlechtu k přijetí kříže. Čtyři týdny po vydání papežské buly, o Vánocích roku 1145, svolal francouzský král Ludvík VII. do Bourges příslušníky šlechty. Přítomným sdělil, že se hodlá vydat jako křížák do Svaté země. Vybídl ostatní, aby se k jeho tažení přidali. Je však podivné, že se francouzský král o iniciativě papeže nezmínil ani jedním slůvkem.²⁷ Výzva papeže, ani výzva francouzského krále nedopadla na úrodnou půdu. Ludvík VII. roku 1142 zabral území svého nejmocnějšího vazala, Theobalda de Champagne. Tento čin vzbudil mezi velmoži značnou nelibost. Projednání záležitosti bylo přesunuto na Velikonoce. Po svém neúspěchu v Bourges se francouzský král obrátil s žádostí o pomoc ke sv. Bernardovi z Clairvaux. Byl to právě on, kdo významnou měrou přispěl ke smíření Ludvíka VII. s hrabětem Theobaldem de Champagne. Sv. Bernard se agitátorské činnosti ujal s velikou chutí. Nesouhlasil však s tím, aby tažení řídil světský vladař. Obrátil se na papeže Evžena III., který bulu *Quantum*

²⁵ Atabeg byl turecký šlechtický titul, který se uděloval správcům vzdálenějších provincií. Poprvé se tento titul objevil u Seldžuckých Turků.

²⁶ GABRIELLI, Fr. (uspoř.)., Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha, Argo, 2010, s. 69.

²⁷ HROCHOVÁ V., Křížové výpravy ve světle soudobých kronik. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 83.

praedecessores vydal znovu v březnu roku 1146.²⁸ Na Velikonoce roku 1146 se konalo v burgundském Vézelay shromáždění francouzského krále a šlechty. Slova pronesená sv. Bernardem na speciálně vyrobené plošině na okraji města přinesla očekávaný účinek. Stejně jako na konci kázání papeže Urbana II., byly i zde řady dobrovolníků, ochotných přijmout kříž. První, kdo přijal kříž, byl francouzský král Ludvík, dále jeho bratr Robert, hrabě z Dreux. Jejich příkladu následovala řada šlechticů. Sv. Bernard vyzýval k účasti na kruciátě i v dalších evropských zemích. Svou účast výpravě přislíbil také německý král Konrád III. Jeho rozhodnutí zkomplikovalo plány papeže, který počítal s pomocí krále v Itálii. Spolu s německým monarchou se tažení zúčastnil také český kníže Vladislav II. Anglický a španělský král se vojenského tažení nezúčastnili. Papež Evžen III., francouzský král Ludvík VII. a čtyři arcibiskupové se účastnili shromáždění templářské kapituly v Paříži, konané dne 27. 4. 1147. Zde bylo také přítomno asi sto třicet rytířů a pravděpodobně stejný počet panošů a seržantů. Vilém z Tyru se domníval, že právo nosit na bílých pláštích rudý kříž, udělil papež Evžen III. templářům na tomto zasedání.²⁹

Druhá kruciáta se stala největším křížovým tažením v dějinách, neboť se operace neomezovaly jen na boj s nevěřícími na Východě. Nezávisle na ní se prováděla i námořní expedice. Zúčastnili se jí bojovníci z Anglie a Normandie, kteří se nesmazatelně zapsali do dějin svou pomocí portugalskému králi Alfonsovi při dobývání Lisabonu. Zachoval se nám tzv. Dopis křížáka, podrobně popisující průběh dobývání. Vojenské akce byly namířeny také proti slovanským Venedům na německém pomezí. V druhé kruciátě operovaly nezávisle na sobě dvě armády. Vojáci z německých zemí, Lotrinska a Čech, pod vedením krále Konráda II. vytáhli, koncem května, z Řezna. Francouzským vojákům, kteří se na cestu vydali v červnu z Met, velel král Ludvík VII. Základní otázku pro kruciáty představoval problém, jakou cestou se křížácké armády vydají do Svaté země. Francouzský král vyslal diplomatické poselstvo do Konstantinopole s cílem, vyjednat s císařem Manuelem I. průchod přes byzantské území. Diplomatické mise se účastnil také Everard z Barres, templářský mistr ve Francii. Everard se stal jedním z nejvěrnějších králových rádčů. Zpočátku představa utábořené křížácké armády v blízkosti města byzantského císaře značně děsila. Diplomatická jednání dopadla pro křížáckou armádu úspěšně.

²⁸ READ, P. P., *Templáři*. Praha: BB art, 2001, str. 116. HROCHOVÁ V., *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 83.

²⁹ *Ibid.*, s. 83.

Zprvu sice docházelo ke střetům francouzských vojáků s vojáky císařskými, jednání však nakonec vedla k příměří, které zpřístupnilo trhy zajišťující potřeby křižáků. Frankové nechovali důvěru k císaři Manuelovi I., který uzavřel mírovou smlouvu se seldžuckými Turky s cílem vést válku proti Rogerovi ze Sicílie. Na druhé straně, i císař křižákům nedůvěřoval. Druhá kruciáta byla nepříznivě ovlivněna rozpory mezi králem Francie a Anglie, bojující o nezávislost ve vojenském rozhodování.

Cesta francouzské armády do Antiochie přes Malou Asii začala koncem října, kdy vojáci překročili řeku Bospor. Morálka vojáků byla ovlivněna dlouhotrvajícím špatným počasím, zprávou o porážce Konrádových vojáků u Dorylaemu, tak i neustálým napadáním turecké lehké jízdy³⁰. Těžká jízda křižáků nebyla schopna efektivně odrazit v úzkých průsmycích pohoří Kadmus, mezi Laodikeou a Attalií, lehkou kavalérii Turků, ovládající přesnou střelbu z luku v plné rychlosti jízdy. V průběhu ledna sužoval francouzskou armádu nedostatek koní a proviantu. Když si Turci uvědomili slabost rytířů, staly se jejich útoky mnohem nelítostnější. Křižáci, jejichž oddílům chyběla soudržnost a koordinace, se brzy ocitli na pokraji zničení. V této kritické situaci se francouzský král Ludvík obrátil s žádostí o pomoc k templářským rytířům. Everard z Barres rozdělil křižáckou armádu na jednotky o padesáti mužích, do velení každé byl postaven jeden templářský rytíř. Ten byl zase odpovědný veliteli celého vojska, jímž byl templářský rytíř Gilbert: „Toto smíšené uspořádání zachránilo situaci. Křižáci se sbratřili s templáři a slíbili, že budou poslouchat jejich rozkazy“.³¹ S pomocí templářů křižáci doputovali v únoru roku 1148 do byzantského přístavu Attalia. Strastiplná cesta přes hory způsobila nechuť rytířů v další cestě podobným terénem. Francouzský král přijal nabídku využít byzantské loďstvo k přepravě do Svatého Symeona v antiochijském knížectví.

Křižáci dorazili do Antiochie 19. března roku 1148. Zde vládl Raimond z Poitiers, mladší syn akvitánského vévody Viléma. Jeho manželkou byla Konstancie, dědička Bohemundova. Raimond se vypravil do přístavu, kde přivítal jak francouzské křižáky, tak i svou neteř Eleonoru Akvitánskou, doprovázející svého manžela do Svaté země. Dosavadní cesta vyčerpala finance francouzského krále.

³⁰ První kruciáta dosáhla u Dorylaea slavného vítězství.

³¹ *Ibid.*, s. 119.

Ve vzniklé situaci se znovu ověřila bankovní schopnost templářů. Ludvík VII. opakovaně požádal o pomoc Everarda, který se vydal dne 10. 5. 1148 na cestu do Akkonu, aby zde získal dostatek financí pro další tažení. Kapitál získal buďto z pokladny koleje v Akkonu, nebo půjčkou za zástavu řádového majetku. Bylo nutné dohodnout se na dalším průběhu vojenských operací. Proto se v Palmae, poblíž Akkonu, dne 24. 6. 1148 sešli německý král Konrád III., francouzský král Ludvík VII., Balduin III. Jeruzalémský a patriarcha Fulcher. Válečné porady se zúčastnili také velmistr templářského řádu Robert de Craon a velmistr johanitů Raymond de Puy. Výsledkem jednání bylo, že se křižácké síly připravily k útoku na Damašek, který měl začít příští měsíc. Město bylo oblehnuto, ale po počátečních úspěších, skončilo tažení pro křesťany katastrofou. Původně oblehlo město asi patnáct tisíc mužů ze západu, kde měli dobře zajištěné zásobování. Později zaujali pozice na východní straně od města, což byla závažná taktická chyba. Nejenže se tato pozice nacházela přímo naproti nejlépe opevněné části městských hradeb, ale nebyl zde ani žádný zdroj vody. O výsledku druhého kruciáty rozhodl morální stav křižácké armády. K uším křižáků docházely nové a nové zprávy o blížící se muslimské armádě, vedené synem Zengího Núruddínem.³²

1.4 Situace křižáků a muslimů ve Svaté zemi

Druhá kruciáta skončila pro křesťany naprostým fiaskem a jako u každého neúspěchu se započalo s hledáním viníka či viníků. Vznikla řada teorií osvětlujících neúspěch křižáků v boji proti nevěřícím. Základem většiny byla buď zrada či podplacení některé ze zúčastněných stran. Velká část Evropanů považovala za původce nezdaru převážně místní Franky, kteří přijali východní způsoby a část z nich před tažením uzavřela spojení s vládcem Damašku Mu'in ad-Din **Unur**, od kterého v této době přijímali finanční obnosy.³³ Sbližení Franků s muslimským obyvatelstvem byl zcela přirozeným procesem. Na vlastní kůži Frankové poznali, že Arabové žijící na Východě nejsou jen nevzdělaní barbaři. Prolínání křesťanské, muslimské a židovské kultury vytvořilo v konečné podobě propracovaný a rozvinutý celek.

³² GABRIELLI, Fr. (uspoř.)., Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha, Argo, 2010, s. 81-87.

³³ HROCHOVÁ V., Křížové výpravy ve světle soudobých kronik. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 85.

Přátelské vztahy s muslimy měly také praktický charakter, muslimové tvořili totiž většinu místního obyvatelstva. Vzájemně se obviňovali i tři hlavní aktéři druhé kruciáty, sv. Bernard, německý král Konrád a král Francie Ludvík, kteří se nebyli schopni domluvit na společném postupu. Pro nás jsou však mnohem zajímavější obvinění templářů. Anonymní kronikář z Würzburgu byl přesvědčen o tom, že templáři přijali od obyvatel Damašku úplatek, aby městu pomohli.³⁴ Ve Svaté zemi se někdy koncem 60. let 12. století vyskytoval Jan z Würzburgu. Jan nabyt přesvědčení, že neúspěch tažení zapříčinila právě zrada templářů. Byla obvinění templářů pravdivá? Nedochoval se nám žádný důkaz o tom, že by templáři vojenské operace nějakým způsobem sabotovali. Jejich činy vypovídají pravý opak. Francouzský král Ludvík VII. se řádu vždy zastával, protože však templáři mu vypomáhali jak vojensky, tak i finančně, lze značně pochybovat o jeho objektivitě. Fiasko u Damašku přimělo Konráda k rozhodnutí opustit Svatou zemi. Při zpáteční cestě navštívil Konstantinopol, kde uzavřel spojení s byzantským císařem Manuelem Komnénem I. proti Rogerovi Sicilskému. Pakt proti společnému nepříteli byl zpečetěn sňatkem Manuelovy neteře s bratrem Konrádovým. Francouzský král Ludvík měl však úplně jiné plány a nadále zůstal v Palestině. Podle jeho názoru za všemi neúspěchy stáli Byzantinci spolčení se Saracény. Do Evropy se vrátil teprve po uzavření spojení s Rogerem Sicilským. Ve své domovině vyzýval Ludvík k uspořádání nového tažení, tentokrát však namířenému proti Byzanci. Tažení bylo podpořeno několika kardinály, clunyjským opatem Perem Ctihodným a sv. Bernardem. Podporu získal i od svého vychovatele a rádce, opata Sugera ze Saint-Denis. Velmistr templářského řádu Robert de Craon zemřel 13. 1. 1149. Novým velmistrem se stal přítel francouzského krále Everard des Barres. Na podzim 1149 se templářský velmistr vyskytoval v Evropě, kde vypomáhal s přípravou nového tažení.

Mocenské změny však probíhaly i na Východě. Zengí zemřel roku 1146 a jeho nástupcem se stal jeho syn Núruddín. Núruddín zdědil po svém otci válečnický talent. Porazil vojska Franků a v bitvě u Antiochie zabil knížete Raimonda. Situace se pro křižáky nezlepšila ani po střetu Baudouina III. s muslimskou armádou. Výsledek bitvy neovlivnili ani templáři, kteří byli poraženi na hlavu. Bylo jasné, že s nastalou situací je třeba se vypořádat co nejrychleji.

³⁴ *Ibid.*, s. 85.

V Evropě obdržel velmistr Everard zprávu od senešala Andrého z Montbardu. Ve zprávě byla důkladně popsána situace v Orientu a nakonec žádost o brzký velmistřův návrat. Roku 1152 byl Everard již znovu přítomen v jeruzalémském království. Na konci roku 1152 se templářský velmistr odhodlal k nečekanému činu, vzdal se svého postavení. Dodnes nevíme, proč se Everard z Barres k takovému kroku odhodlal. Víme však, že se stal mnichem v klášteře Bernarda z Clairvaux. Balduin III. věnoval templářskému řádu vojenskou pevnost v Gaze, ležící na jih od Aškelonu. Strategickou polohu pevnosti využil řád k napadání Aškelonu. Tato strategie byla odkoukána od muslimů. Jeruzalémská armáda započala s obléháním Aškelonu 25. 1. 1153. Město bylo měsíce v obležení, když se v noci 15.8 několik obránců rozhodlo zapálit jednu z obléhacích věží. Plán obránců však zhatil vítr, který znenadání změnil směr a nasměroval plameny proti městským hradbám.

Část opevnění nápor ohně nevydržela a vzniklým otvorem vnikly do města jednotky templářů pod vedením Bernarda z Tremelay. Templářům se však nepodařilo průlom udržet. O život přišel velmistr řádu a přibližně čtyřicet jeho bratří. Důvod neúspěšného útoku? Vilém z Tyru uvádí, že templářský velmistr zakázal ostatním vojákům vstup do města: „*Bylo řečeno, že jiným zabránili, aby se přiblížili, a sice z toho důvodu, že ti, kdo vstoupí jako první, získají větší díl na kořisti a cennější lup*“.³⁵ Vedla tedy chamtivost templářského řádu k neúspěšnému útoku? Žádný z muslimských kronikářů se však o události nezmiňuje. Víme však, že Vilém z Tyru nechoval k templářskému řádu takřka žádné sympatie. Co se skutečně oné noci 15.8. stalo, se pravděpodobně již nikdy nedovíme. O sedm dní později Aškelon padl do rukou křesťanů. Novým velmistrem řádu se stal André de Montbard. Roku 1153 přišel křesťanský svět o dvě osobnosti: o sv. Bernarda (†20.8.) a papeže Evžena. Roku 1154 se Núruddínovi podařilo získat Damašek. Myšlenka na křížovou výpravu proti Byzanci usnula.³⁶

Z vojenského hlediska bylo dobytí Aškalonu důležitým krokem. Poloha města umožňovala křížákům nejenom plánovat vojenské akce proti Egyptu, ale získali tak pod kontrolu i přístupovou cestu. Egyptská země byla také cenná pro své zdroje. V následujících letech vojenská aktivita prakticky ustala. Čas od času však docházelo ke střetům na obou stranách. Velká tažení značně vyčerpávala královské pokladny. Právě v této době získávaly rytířské řády od šlechticů darem pevnosti, ležící v neklidných oblastech.

³⁵ *Ibid.*, s. 90.

³⁶ WASSERMAN, J., *Templáři a Asasínové. Nebeští bojovníci*. BB/art s.r.o., 2004, s. 177.

Tímto krokem se zbavili povinnosti financovat posádky v pevnostech a zajišťovat dostatečné množství zásob. Rytířské řády se tak staly obránci Svaté země. Nové válečné tažení začal plánovat až Amalrich. Ten nastoupil na jeruzalémský trůn po smrti svého bratra Balduina III, roku 1162. Pozornost krále Amalricha se zaměřila na Egypt, jenž měl pro další dění v Orientu strategický význam. V případě, že by se podařilo jeruzalémskému králi dobýt Egypt, muslimská hrozba by byla rozdělena. Tuto skutečnost si uvědomoval i úhlavní nepřítel Franků Núr-ad-Dín, jehož plánem bylo také zmocnit se Egypta. Na podzim roku 1163 se uskutečnila první výprava do Egypta. Součástí franckého vojska byli také templáři, vedeni velmistrem řádu Bernardem de Blancfort. K zastavení franckého vojska využili Egyptané sílu nilské řeky, prorazili hráze v Nílské deltě a tím zastavili postup nepřítele. První neúspěch však jeruzalémského krále Amalricha neodradil a do Egypta se vrátil následující rok.

Pozadu nezůstal ani Núr-ad-Dín, který pověřil dobytím Káhiry kurského generála Šírkúha. V době, když Amalrich vyjednával s egyptským vezírem Šávarem, využil Núr-ad-Dín nepřítomnosti krále a zaútočil na Antiochii. Jelikož nebylo v silách jeruzalémského krále vrátit se včas, musel se s nepřítelem střetnout princ Bohemund III. Také tohoto tažení se zúčastnili templářští rytíři, jenž Bohemundovi III. radili, aby na početnější Núr-ad-Dínovu armádu neútočil. Navzdory radám zkušenějších válečníků, rozhodl se Bohemund na muslimy zaútočit. K masakru franské armády došlo 10. srpna roku 1164 u Harimu. O život přišlo přibližně šedesát příslušníků templářského řádu a pouhým sedmi z nich se podařilo zachránit si život. Bohemund III. a řada dalších velmožů padla do muslimského zajetí. Roku 1166 přišli templáři o jeskynní pevnost v Zajordánsku. Jeruzalémský král byl přesvědčen, že se řád vzdal pevnosti příliš rychle a dal oběsit dvanáct příslušníků řádu. Následujícího roku uzavřel Amalrich dohodu s egyptským vezírem Šávarem. Co přimělo egyptského vezíra k uzavření dohody s Franky?

Důvodem byla přibližující se muslimská armáda vedená Šírkúhem. Frankové přislíbili Egyptu pomoc v případě, že jim Šávar pomůže v boji proti Šírkúhovi. Můžeme předpokládat, že i tohoto vojenského tažení se zúčastnili templářští rytíři. Hlavní vyjednaváč Hugo, pán z Caesareje, využíval rad Geoffrey Fulchera, předního templáře, přinejmenším od roku 1156.³⁷

³⁷ BARBER, M., *Noví rytíři. Dějiny templářského řádu*. Praha: Argo, 2006, s. 110.

Vztah panující mezi Jeruzalémským královstvím a Egyptem Amalrichovi plně nevyhovoval, jeho záměrem bylo připojit Egypt ke svému království. Vilém z Tyru nabyt přesvědčení, že královy záměry získaly podporu v osobě velmistra johanitského řádu Gilberta z Assailly. Řád johanitů se v této době nacházel ve velice nepříznivé finanční situaci a velmistr předpokládal, že dobytí Egypta představuje jediný způsob, jak řád zachránit. Vilém z Tyru popisuje ve své kronice Gilberta z Assailly jako „velkodušného, ale nestálé a těkavé mysli“.³⁸

Naproti tomu velmistr templářského řádu Bertrand z Blancfortu nepřislíbil účast svých rytířů na tažení. V minulosti templáři Amalrichovy záměry podporovali, tak proč se nyní rozhodli držet zpátky? Uvádí se několik důvodů, proč se templářští rytíři nechtěli roku 1168 účastnit tažení proti Egyptu. Jelikož byla stále platná dohoda uzavřená mezi Šávarem a jeruzalémským králem, je možné, že se řád tažení nezúčastnil z morálních důvodů. Nechtěli porušit dohodu, při jejíž realizaci byl přítomen jejich bratr. Vilém z Tyru popisuje templářského velmistra Bertranda z Blancfortu jako „zbožného a bohabojného“.³⁹ Existuje však také možnost, že rozhodnutí řádu bylo ovlivněno rivalitou, panující mezi johanity a templáři. Jako další důvod se někdy uvádějí obchodní aktivity templářů s italskými kupci, jenž obchodovali s Egyptem. Ať už stálo za rozhodnutím templářského velmistra cokoli, vztahy mezi řádem a Amalrichem I. se značně ochladily. Událost, ke které došlo roku 1173, k napravení vztahu nepřispěla. V této době se jeruzalémský král pokoušel navázat diplomatické vztahy s vůdcem syrských Asasínů Sinánem ibn Salmánem ibn Muhammadem, jenž se do dějin zapsal jako „Stařec z hory“. Spojenectví mělo být uzavřeno za těchto následujících podmínek.

Templářský řád vybíral od Asasínů roční poplatek ve výši dvou tisíc besantů. Sinán požadoval snížení odváděné částky. Podle Viléma z Tyru požadoval král od Asasínů přestoupení na křesťanskou víru.⁴⁰ Sinán vyslal k Amalrichovi posla jménem Abdulláh, jenž byl při zpáteční cestě za Tripolisem přepaden a zabit skupinou templářů. Opovážlivost templářského řádu krále rozzuřila, omluvil se Sinánovi a od řádu vyžadoval vydání viníků a především vraha. Velmistrem templářského řádu byl v té době Odo ze Saint-Amandu, ten neměl v úmyslu vydat vraha Waltera z Mesnilu.

³⁸ *Ibid.*, s. 111.

³⁹ *Ibid.*, s. 111.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 114.

Aby podložil své rozhodnutí, odvolal se na papežskou bulu z roku 1139, která vymanila templáře z pravomoci jeruzalémského krále. Templáře obviněného z vraždy poslal do Říma, kde ho měl soudit sám papež. Amalricha rozhodnutí velmistra neuspokojilo, vypravil se do Sidónu, kde Waltera zatkl a uvrhl do žaláře. I když Amalrich dokázal Starci z hory, že se na přepadení nijak nepodílel, k plánovanému spojení už nikdy nedošlo. Další osud templářského rytíře Waltera nám bohužel není znám. Tohoto incidentu využili kronikáři Vilem z Tyru a Walter Map k dalším útokům proti charakteru templářů. Proč se templáři rozhodli k takovému činu, nebylo nikdy hodnověrně vysvětleno. Další jednání mezi Asasíny a jeruzalémským králem znemožnila roku 1174 Amalrichova smrt. Ve stejném roce jako jeruzalémský král Amalrich, umírá také Núr-ad-Dín.

2. SALADIN

K nejzajímavějším postavám křížových výprav patří muslimský vojevůdce Salah ad-Din Yusuf Ibn Ayyub.⁴¹ Mezi křesťany byl znám spíše pod první částí svého jména Saladin, což znamená „poctivost víry“. O tomto muslimském vojevůdci psali s úctou jeho hodnostáři a příbuzní i křesťanští kronikáři, kteří Saladina popisovali jako muže ctnostného, odvážného a spravedlivého. Muslimští kronikáři ho označovali jako hrdinu, který poráží křesťanská vojska a sráží své nepřátele, nepřátele Alláha, na kolena.⁴² Křesťanští kronikáři Saladina popisují jako nebezpečného nepřítele, který je velkou hrozbou nejen pro křesťany žijící ve Svaté zemi, ale také v Evropě. Saladinova osobnost byla, stejně jako osoba krále Richarda I., zahalena řadou legend. Při bližším prozkoumání jeho života však zjistíme, že nebyl jen dobyvatelem a postrachem křesťanů, ale také mužem usilujícím o mír a jednotu nejednotného muslimského světa. Svého cíle, sjednotit muslimské státy na Blízkém východě a v Mezopotámie dosáhl především díky své trpělivosti a vytrvalosti.

Sjednocením muslimského světa představoval klíčovou událost v boji proti křesťanům ve Svaté zemi. Saladin založil říši, která byla silná jak po vojenské, politické, ale také ekonomické stránce. Říše, v jejíchž silách bylo vyhnat křížáky nejen z Jeruzaléma, ale z celé Svaté země. Ručička vah, která byla do této doby na straně křesťanů, se naklonila na stranu muslimů. Saladin vyzval muslimský svět ke svaté válce džihádu⁴³, vedeném proti nevěřícím ve snaze získat nazpět ztracená území. Muslimská ofenziva proti křížákům byla z velké části zásluhou právě Saladina, který díky svým schopnostem byl schopen překonat řadu problémů, ať už vnitřních či vnějších. V čem tkvěl základ jeho úspěchu? Proč právě Saladin dokázal to, co jeho předchůdci nedokázali? Polevili křížáci ve Svaté zemi ve své ostražitosti, podcenili svého nepřítele, nebo se jednalo o zásah boží? Ať už se přikloníme k jakékoli odpovědi, nebo třeba ke všem, Saladin bude vždy hrát klíčovou roli. Saladinova osobnost, jeho smysl pro vojenskou taktiku či politický úsudek, a silné náboženské přesvědčení, byly základem jeho

⁴¹ Standardní informaci o osobnosti Saladina podává *Lexikon des Mittelalters*. Band VII. München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003, s. 1279-1280.

⁴² Saladinův životopisec Bahá-ad-Dín popisuje jeho zápal pro svatou válku takto: „svatá válka a horlivost pro ni se do jeho srdce a do všech částí jeho těla silně vepsaly. A to natolik, že nemluvil o ničem jiném než o ní, nestaral se o nic jiného než o její přípravu...“ Srovnej GABRIELLI, Fr. (uspoř.)., *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha, Argo, 2010, s. 81-87.

⁴³ Džihád – znamená úsilí (pro Boha, pro věc Boží), boj za pravdu a spravedlnost v situaci, která to vyžaduje. Slovo je odvozeno od slovesa džaháda: snažit se, co nejvíce usilovat, uničit maximum. Slovo mudžáhid označuje bojovníka či válečníka. Zpracováno dle knihy Islám, Shaykh Fadhlalla Haeri, Praha, 2011, s. 241.

vůdcovských schopností. Na následujících stranách se pokusím zaměřit na Saladina a jeho roli v muslimském tažení v období křížových výprav, ale také za život této legendární osobnosti.

2.1 Saladinovo dětství a mládí

V mezopotámském městě Tikrít⁴⁴ se roku 1138 narodil muž, který měl v budoucnu navrátit muslimskému světu postavení ve Svaté zemi. Zajímavou zvláštností je, že ve stejném městě se narodil také Sadám Husajn. Saladin se narodil do prominentní kurdské klanu Rauadija. Jeho otcem byl vážený vojenský velitel Ayub ibn Schadi, který zastával v Tikrítu funkci guvernéra. Jednalo se o muže příjemného, velkomyslného, mírumilovného, s vynikajícím charakterem. V okamžiku Saladinova narození byla sláva říše Arabů ta tam a Orient byl ovládán Turky. O prvních letech Saladinova života nám není nic známo. Brzy po jeho narození se jeho otec Ayub ibn Schadi, přestěhoval s rodinou do Aleppa, kde vstoupil do služeb mocného tureckého guvernéra v severní Sýrii, Imad ad-Din Zangi ibn Aq Sonqur. *„Jeho otec byl nakonec přeložen do Sýrie /necht' jej Bůh chrání/, kde se stal místodržícím Baalbeku, kde zůstal určitý čas. Jeho syn jej do Baalbeku následoval a zde vstoupil do jeho služeb; pod jeho vedením získával vzdělání a osvojoval si mravní chování a způsob vystupování dokud se neobjevily první slibné náznaky a atributy vedoucích schopností a nebyly zřejmé i vlastnosti vládnutí. Al-Malik al- Adil Núr al-Din Mahmud ibn Zanki, Alláh mu buď milostiv, jej podporoval, cenil si jej a spoléhal na něho a udělal jej svým důvěrníkem. Ukázalo se, že pokaždé, když byl povýšen, to bylo podnětem pro získání ještě vyššího postavení. Pak přišla doba, kdy jeho strýc, Asad al-Din, podnikl tažení do Egypta. O tom bude pojednáno podrobněji na jiných místech“⁴⁵.*

Z výše uvedeného záznamu v kronice zjišťujeme hned několik důležitých informací ze Saladinova mládí. Saladin prožil část svého mládí ve městě Baalbek, kde se jeho otec stal místodržícím. Zde Saladin získal základy svého vzdělání, které se mu v budoucnosti nejednou vyplatí. Možná bychom od jednoho z největších muslimských vojevůdců čekali velký zájem o válečnictví a vojenský život. To by byl však omyl. Jako každý urozený Arab, byl i Saladin vzděláván tradičním způsobem, který se skládal ze dvou částí. První částí se říká adab, jedná se o všestranné vzdělání, které získá každý urozený Arab. Zahrnuje znalost matematiky,

⁴⁴ Dnešní Irák.

⁴⁵ WESTPHAL, Wilfried. *Richard Löwenherz und Saladin: Der Dritte Kreuzzug*. Thorbecke, 2006. ISBN 978-3-7995-0162-0, s. 74.

poezie, genealogie, filozofie, vědy, náboženství, koránu a konverzační schopnosti. Druhá část vzdělání se nazývá zarf, která byla podstatou vzdělání adab. Jednalo se o osvojení smyslu pro styl, eleganci a rafinovanost. Saladin se zajímal především o náboženství a vědu, takže bychom mohli očekávat, že se stane například kádím. Kdy tedy došlo k zásadnímu obratu v životě Saladina? Zlomovým momentem v jeho životě představoval rok 1152, kdy Saladin vstoupil do armády a do služeb svého strýce Asada ad-Dína Shirkuha, kterého následoval do Aleppa. Možná nás napadne otázka, proč Saladin nesloužil pod svým otcem a raději odešel do Aleppa. Saladin měl v otci zajisté kvalitní a inspirativní mužský vzor. V pozdějším věku však mohl Saladin začít pociťovat, že žije ve stínu svého otce, a odchod do Aleppa představoval ideální řešení, jak začít žít svůj vlastní život. Svou roli, proč Saladin vstoupil do služeb svého strýce, mohl spočívat v tom, že jeho strýc byl víc vojensky založen, než jeho otec. Saladin to věděl a mohl předpokládat, že se po boku svého strýce dostane častěji do bitevní vřavy. V Aleppu obdržel tzv. iqtu, což bychom mohli označit jako vojenské „léno“. Bylo mu pouhých čtrnáct let. Tím započala jeho formální kariéra. Poslední důležitou informací, kterou můžeme z výše uvedeného úryvku z kroniky vyčíst je, že Saladinovým mecenášem se stal Núr ad-Din. To se projevilo, když byl v osmnácti letech jmenován do funkce ve správě Damašku. Velmi brzy se však stal styčným důstojníkem Núr ad-Dínovy družiny. Saladinova kariéra rychle vstoupala vzhůru. Zajímavou skutečností je, že záznamy z tohoto období popisují Saladina spíše, jako muže ne příliš pobožného.

To dokazuje skutečnost, že se Saladin nezúčastnil ani jedné ze tří výprav do Mekky, které vedl jeho otec a strýc v letech 1157 a 1161. O sedmnáct let později, kdy se stal Saladin egyptským vezírem, řekl svému tajemníkovi Baha ad-Dínovi, „*v poznání milosti, kterou mu Bůh poskytl, se vzdal vína a světských radostí*“.⁴⁶ To vypovídá o tom, že si v mládí těchto radovánek hojně užíval a proto možná nepociťoval nutnost podniknout pouť do Mekky. Nesmíme si však myslet, že by se Saladin v budoucnu na pouť vybrat nechtěl. Důkaz znovu nalezneme u Baha ad-Dína, který sepsal Saladinům stručný životopis: „*Co se týče pouti, vždy si přál a zamýšlel ji uskutečnit, obzvláště v roce, v němž zemřel. Stvrdil tedy své rozhodnutí a přikázal, aby připravili vše na cestu.*

⁴⁶ *Ibid.*, s. 79.

Učinili jsme tedy potřebné přípravy a nezbývalo než se vydat na cestu, avšak tehdy mu v odjezdu zabránil nedostatek času a prostředků, které by slušely muži jeho postavení. Odložil tedy pouť na následující rok, ale Bůh rozhodl jinak, to vědí všichni, velcí i malí.“⁴⁷

2.2 Egyptské tažení

Saladinova účast na egyptském tažení jeho strýce Asada al-Dína, představuje jeden ze základních mezníků v životě Saladina. Saladin nehrál v tažení nikterak významnou roli, významné pro něj však bylo, že poprvé změřil své síly s křižáky. Stejně, jako v Orientu, i v Egyptě ztratili Fátimovci své postavení, kterého se zmocnili vezírové. V Egyptě tak existovali vedle sebe chalífové⁴⁸ a vezírové⁴⁹, kteří však postrádali jejich věhlas a tak se rozhodli kálífy úřad degradovali. Intriky a spiknutí, vládly v Egyptě a jeden převrat střídal převrat druhý. Situace nakonec dospěla do bodu, kdy egyptským vládcům nešlo o to vládnout zemi, ale udržet si získanou moc pokud co možno nejdéle. Egypt se pomalu, ale jistě vnitřně rozkládal. V dobách křížových tažení byl strategický význam Egypta značný, jelikož kdyby ho ovládli křesťané, muslimské síly by zůstaly trvale rozdělené. Muslimští vojevůdcové si zase uvědomovali, že pokud se jim podaří ovládnout Egypt, získají vojenskou sílu, kterou vyženou nevěřící ze Svaté země, ze svých domů. Jeruzalémské království by se totiž ocitlo v kleštích, ze severu i jihu by bylo ohrožováno muslimy.

Významnou událostí bylo, když Schawar ibn Mudschir as-Sa'di při bojích o moc uprchl do Sýrie k Zeníovcům. Ze své funkce byl svržen svým protivníkem Dirghamem. Pro potlačení povstání a na obranu proti křižákům požádal Shawar o pomoc Zengíovce. Již zmíněný Núr ad-Din sice nebyl zrovna naladěný, zaplést se do palácových sporů v Egyptě, nicméně, za slib odvádět Núr ad-Dinovi třetinu příjmu Egypta, se rozhodl roku 1163 vyslat k odražení křižáků vedených jeruzalémským králem Amalrichem, vojenské oddíly vedené Šírkúha a jeho synovce Saladina. Zápas o Egypt mezi Amalrichem I., který se na jeruzalémský trůn dostal roku 1162, a Núr ad-Dínem začal. Jeruzalémský král podnikl do Egypta dvě neúspěšné výpravy, první roku 1164 a druhou o tři roky později, roku

⁴⁷ GABRIELLI, Fr. (uspoř.)., Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha, Argo, 2010, s. 100.

⁴⁸ Chalífa – arabsky „následník či zástupce“. Jedná se o instituci, odvozují svůj původ z následnictví po Proroku Muhammadovi.

⁴⁹ Vezír – arabsky „přítel a pomocník“. Jednalo se o vedoucího ústřední správy.

1167. Mohli bychom říci, že byl dobytím Jeruzaléma přímo posedlý. Núr ad-Dínova vojska, vedená Širkúhem měla více štěstí. Frankové byli přinuceni se stáhnout a tak postupovala bez problémů Sinajským poloostrovem až do Káhiry. *„Zcela překvapenému Dirhamovi nezbyl čas zorganizovat obranu. Opuštěn všemi byl při pokusu o útěk zabit a jeho mrtvola předhozena jako potrava psům“.*⁵⁰

Do funkce vezíra byl opět dosazen Schawar, který se však nakonec spojil s křižáky a Zengiovcem vyhnal. Moc si však nepolepšil, protože křižákům musel platit tribut. Núr ad-Dín však tak lehce z boje neustoupil. Egypt byl pro něho prozatím ztracen, ale jeho vojska vpadla do Antiochského knížectví, jehož panovník Bohemund byl Amalrichem pověřen vládou v Jeruzalémě po dobu jeho nepřítomnosti. Nově vzniklá situace přiměla Amalricha přerušit své tažení v Egyptě. Širkúh a Amalrich se dohodli a obě vojska ustoupila. Dalo by se říci, že jediný, kdo mohl slavit vítězství, byl Schawer, který využil obě strany ke svému prospěchu. Jeho jednání však nebylo prozíravé.

Širkúh měl v úmyslu se za zradu pomstít. Zjistil, že Egypt je celkem snadnou kořistí a jediné, co hrálo proti němu, byl čas. Také křižáci se nechtěli Egypta jen tak vzdát. Núr ad-Dín byl však obezřetný a tak se Širkúh obrátil na kalifu v Bagdádu, aby jej přesvědčil o nutnosti zásahu proti Fatimovcům. Núr ad-Dín se rozhodl připravit a realizovat další expedici do Egypta. Výpravu ztížila pouze písečná bouře, avšak v Egyptě Širkúh zjistil, že se Schawer obrátil opět na Amalricha, aby mu přišel na pomoc.⁵¹ Širkúh se pokusil diplomatickým jednáním přesvědčit Schawera, že jejich společným nepřítelem jsou křižáci, proti kterým by se měli spojit. Ten však odmítl, jelikož Širkúhovi nedůvěřoval. Podotkneme, že oprávněně. Pokud nechtěl čelit křižákům i muslimům současně, musel si najít spojence, a jediným, kdo zůstával ve hře, byl jeruzalémský král Amalrich. Ten trval na formálním svazku a plně si uvědomoval skutečnost, že kalifát v Bagdádu či Káhiře, je jakási obdoba papeže a tedy zvláštní autorita, vyslal dva vyslance z řad svých šlechticů přímo ke kalifovi pro projednání onoho svazku.

Mluvčím vyslanců byl Hugo z Césareje. Vilém z Tyru uvádí: *„když naši vyslanci žádali, aby kalif stvrdil svá slova rukoudáním, přijali nejbližší důvěrníci a důstojníci kalifa tento návrh se zděšením, jako něco neslýchaného. Po dlouhém zdráhání a na opakované vroucí prosby sultána /Schawera/ natáhl kalif s velkým odporem ruku a podal ji zakrytou závojem.*

⁵⁰ *Ibid.*, s. 80.

⁵¹ Musel však zaplatit ne nepodstatnou částku 400 tisíc zlatých dinárů.

Tu řekl Hugo z Césaria k velkému překvapení Egyptanů, kteří se nestačili divit, že se někdo odváží tak nevázaně hovořit s vládnoucím panovníkem: „ Pane, u čestného slova se nedělají okolky; vše musí být nezahalené závojem v závazcích, kterými se panovníci navzájem váží“.⁵²

Problém tedy představoval závoj, který přikrýval ruku. „*konečně, donucený silně proti své vůli, jako by uškodil své důstojnosti, avšak s úsměvem, vložil kalif svoji ruku do ruky Huga z Césaria a zatím co tento předřikával formulí přísahy, zavazoval se, jejím opakováním, ctít ujednání v jeho znění čestným slovem bez přetvářky a zlého úmyslu*“.⁵³

Širkúh, který se nyní musel obávat společného útoku, nechal zbořit tábor a vyrazil proti proudu Nilu. Měl v úmyslu přimět Franky, aby ho následovali, čímž by oslabili své zásobovací linie. Muslimské vojsko se rozestavilo na místě nazývaném el-Babein a prameny uvádějí, že se Širkúh rozhodl Saladinovi svěřit v bitvě důležitou úlohu. „*Saladin získal velení ve středu a jeho strýc mu řekl: „Lze předpokládat, že nepřítel uvěří, že jsem na středu a že se obrátí na tuto stranu. Budete klást slabý odpor a před ním utíkat; když vás přestane sledovat, vrátíte se stejnou cestou zpátky.*“⁵⁴ Saladinovi se dostalo velké cti, ale zároveň to pro něj představovalo také těžkou zkoušku. Právě křídlo tvořili vojáci, o kterých Širkúh věděl, že jsou odvážní a chladnokrevní. Když křižáci dorazili k el-Babein, rozhodli se zaútočit na střed muslimského vojska. To byla strategická chyba, kterou křižáci tvrdě zaplatili. Saladin se svými jednotkami příliš dlouho nevzdoroval a začal se stahovat, bez porušení formace, mezi dva kopce, které mu poskytly ochranu z boku. V okamžiku, kdy křižáci začali pronásledovat Saladina, se Širkúh vrhl na oddíly, které stály proti němu, a zmasakroval je. Vracející se křesťané nacházeli své bratry mrtvé nebo v divokém úprku a dali se také na útěk.

Širkúhovi stačil tisíc nebo dva tisíce jezdců, aby zvítězil nad Franky a Egyptany, kteří prchali. Očekávali bychom, že se Širkúh posílen svým vítězstvím vypraví do Káhiry, aby ji obsadil. Jeho kroky však směřovali k Alexandrii, ležící na západní části delty Nilu, kterou obsadil. Vydal se do Horního Egypta, kde hledal spojence, proti Frankům a Schawerovi, kteří nepatřili zrovna k oblíbencům. Během jeho mise se k Alexandrii, která byla svěřena Saladinovi, přiblížili Frankové. Město bylo obleženo a tak došlo k dalším diplomatickým jednáním. Opět se obě strany dohodly a Schawer znovu vyšel z celého konfliktu, jako vítěz. Hlavní cenu, tedy Egypt však stále nezískali ani Frankové, ani muslimové. Křesťané věděli, že se musí za každou cenu pokusit muslimům zabránit v dobytí Egypta.

⁵² Ibid., s. 83.

⁵³ Ibid., s. 83-84.

⁵⁴ Ibid., s. 85.

Potřetí se tedy křesťanská vojska vydala k Egyptu v říjnu roku 1168, aniž by je někdo o zásah požádal. Jejich kroky znovu směřovali k městu Bilbein, které tentokrát úspěšně dobyli. Křesťanští vojáci vraždili a plundrovali bez zábran. Znovu se ukázalo, že křesťané dokáží být řekněme poněkud krvelační. Ubližovali tím však jen sami sobě. Muslimský svět byl roztržštěn a proti sobě stálo mnoho nepřátelých vládců, kteří byli ochotni se proti svým nepřátelům spojit klidně i s Franky. Křižáci tak mohli získat mocné spojence, ale chování v některých dobytých městech způsobovalo sjednocování nepřátelých muslimských stran. Když se o počínání křesťanů v Bilbein dozvěděli fátimovci v Káhiře, oprávněně se začali o obyvatele města strachovat. Proto se rozhodli je přestěhovat do novější jižní části města Fustatu. Poté, co bylo obyvatelstvo přestěhováno, byl vydán dvanáctého listopadu rozkaz původní starou Káhiru zapálit. Křesťanská hrozba tím však nezmizela a tak se znovu obrátili s žádostí o pomoc na Núr ad-Dina. Aby chalífa přiložil svému dopisu váhu, přiložil al-Adid pramínek vlasů své ženy. Širkúh byl znovu pověřen úkolem pomoci Káhiře od nebezpečí, a tak se s vojskem a Saladinem vydal do Káhiry. Saladin však z nového tažení příliš nadšen nebyl, možná proto, že předchozí výpravy skončili neúspěchem.

Kdyby tušil, že to bude právě on, kdo bude s třetího tažení do Egypta nejvíce těžit, jistě by projevoval trochu více entusiasmu. Vezír Schawer nechtěl, aby Egypt padl do rukou Franků, ale bohužel pro něj byl dobrý intrikán, ale špatný stratég. Širkúh měl v živé paměti vezírovy úskoky a tentokrát se rozhodl jinak. Schawer musel být odstraněn z cesty a tak Širkúh přišel se zajímavým plánem, ke kterému přibral také Saladina. Událost zaznamenal Ibn Schaddad, který píše: *„Schawer podnikal vyjíždky způsobem vezírů, s bubny, trumpetami a praporci a jen sultán /Saladin/ byl tolik odvážný, zajmout jej uprostřed jeho doprovodu. A skutečně, když se Schawer blížil na koni, vyjel mu Saladin v ústřety a kousek jej doprovodil. Pak jej chytil za límec a poručil svým vojákům, aby zajali jeho doprovod. Členové doprovodu se dali na útěk a byli vojáky vypleněni. Schawer byl uvězněn ve zvláštním stanu. Současně byl Egyptanům doručen po eunuchovi z paláce požadavek: „chceme jeho hlavu“ podle zvyklosti, prosadí-li se nový vezír proti druhému. Jeho hlava byla oddělena a poslána Egyptanům“.*⁵⁵

⁵⁵ Ibid., s. 87.

Proč musel být Schawer popraven? Dnes nám to možná přijde bezcitné, ale poprava představovala jedinou jistotu, že se v budoucnosti Schawer nepokusí o převrat. V tehdejších dobách se jednalo o určitý způsob „zachování“ míru. Poprava je připisována Saladinovi, ale jestli je to pravda, či nikoliv, není známo. Širkúh slavil své dlouho očekávané vítězství a jeho odměnou bylo jmenování do úřadu vezíra chalífem. Osud mu bohužel nedopřál, aby ve své nově získané funkci setrval dlouho. Za dva měsíce po jmenování zemřel, podle všeho na zánět mandlí.

2.3 Postup Saladinovi kariéry

Smrt Širkúha nastolila v Egyptě mocenské vakuum, které mohlo zemi znovu uvrhnout do občanských válek a převratů. Núr ad-Dín byl zaměstnáván křižáky v Levantě, ležící na severu Libanonu. Bylo třeba vyřešit vzniklou situaci co nejrychleji. Volba padla na jednatřicetiletého Saladina, který se stal novým vezírem a zároveň i nejvyšším velitelem syrského vojska. Saladin nebyl pro egyptské tažení nikterak zvlášť významný, ale úkoly, které mu byly svěřeny, i ty menší, svědomitě a dostalo se mu zasloužené odměny. Ibn Schaddad píše: „*On /Saladin/ se odříkal vína, vzdal se povalečství všeho druhu a upsal se vážnosti a zbožnému plnění povinnosti.*“⁵⁶ Nově vzniklé situace se pokusili samozřejmě využít křižáci, kteří se znovu vydali do egyptské Damietty. Když křižáci dorazili k městu, spolu s byzantským vojskem, které se s křižáky spojilo, započal útok na město. Spojenci možná očekávali, že nepříliš zkušený Saladin nebude riskovat vojenský střet a zůstane v bezpečí za hradbami Káhiry. Svého nepřítele však podcenili. Když se Saladin doslechl o nebezpečí, které hrozilo Damiettě, vydal se se svou armádou městu na pomoc. Jeho armáda dorazila již k obléhanému městu, a tak se spojenci dostali do kleští. Na jedné straně byli obránci města a na straně druhé Saladin se svým vojskem: „*konečně Frankové viděli, že prohráli a že pravá víra zvítězila nad bezbožností.*“⁵⁷

Jistý paradox představuje politicko-náboženské rozložení sil v říši. K přívržencům šítů patřili Fátimovci, ale Zengíovci a logicky i Saladin, který byl vezírem fátimovského kalífa a současně vazalem Núr ad-Dína, patřili k sunnitům.

⁵⁶ Ibid., s. 88.

⁵⁷ Ibid., s. 89.

Zásluhou tohoto paradoxu vykonával Saladin dvě, poněkud neslučitelné funkce. Sice jen krátkou dobu, neboť kalif al-Adid zemřel již v r. 1171. Jeho smrt přišla, řekněme, ve vhodnou dobu, jelikož bylo životně důležité, aby byly nastoleny jasné poměry. Jediné možné řešení bylo, zrušit kalifát Fatimovců a jako jediným právoplatným ortodoxním kalifem určit kalifu z Bagdádu. Jsme svědky vzniku nové dynastie, dynastie Ajjubovců, a jako první panovník se objevuje Saladin, i když v prvních letech pod nadvládou Núr ad-Dina. Jeho úmrtí v r. 1174 je dalším krokem v konsolidaci moci Saladina. Oženil se s vdovou. Ani pak nešlo o získání absolutní moci. Následník Núr ad-Dina, al-Malik al-Salih, uznal Saladina jako suverénního panovníka. Dynastie Ajjubovců vládla až do roku 1250.

Saladin mezitím nezahálel a upevňoval svoji moc nejen v Egyptě, ale i v sousedních zemích. V budoucnu se ukáže, že pevné postavení bude jedním z prvků, které mu pomohou v boji s křižáky. Zaměřil se především na úrodný Jemen v jižním cípu Arabského poloostrova, kam vyslal svého bratra, jehož útok byl úspěšný. Stal se tak panovníkem nad územím Hidžázu, kde se nacházejí posvátná místa islámu. Přibližně ve stejné době se Saladin snažil získat uznání své vlády v Horním Egyptě a současně se pokoušel o ofenzivu vůči křižákům. Bohužel v obou úkolech nedosáhl podstatnějšího úspěchu. Můžeme předpokládat, že oba neúspěchy Saladina poněkud trápily, jelikož Egypt byl jeho základnou. Zásadnější zvrat v událostech přišel až se smrtí al-Saliha, který umřel roku 1181. Saladin byl muž, který uměl vycítit a chopit se příležitostí, které se mu naskytly. Proto není příliš překvapující, že využil al-Salihovi smrti a stal se neomezeným vládcem Sýrie, čím nastoupil na místo Zengiovců. Stal se tak svým pánem a mohl rozhodovat o vojenské strategii proti křesťanům, i když byl formálně stále podřízen bagdádkému kalífovi. Je nanejvýš zajímavé, že na Saladinově cestě k moci se pokaždé, když se dostal do slepé uličky, zasáhla vyšší moc I proti křižákům se mu začalo dařit, když odrazil jejich námořní útok na Alexandrii.

2.4 Káhira za vlády Saladina

Saladinova cesta k moci začala bojem o Egypt, který představoval jeden ze základních opěrných bodů v boji s křižáky. Ze strategických důvodů se rozhodl Saladin vybudovat základnu své rozsáhlé říše právě v Egyptě. I přesto, že Káhira, která se skládala ze dvou částí: Fustat a vlastní Káhirou, byla strategicky velmi důležitá, byla velmi zranitelná. Saladin si tuto chybu uvědomoval, a proto nechal na východním okraji města s přirozenou hradbou, kterou tvořilo horské pásmo, vystavět citadelu. Ve městě také vyrostla řada nových městských zdí. Jelikož Saladin potřeboval opevnit město co nejdříve, neměl čas těžít materiál ke stavbě v dolech, a proto se rozhodl k poněkud radikálnějšímu řešení. Nechal rozebrat menší pyramidy a získané kameny použil na stavbu opevnění. Znesvěcením hrobek faraonů si však velkou popularitu u obyvatelstva nezískal a obyvatelé očekávali krutý trest. V dobách, kdy Káhiru postihovaly hladomory a různé nákazy, mohli v nich vidět trest za Saladinovu opovázlivost. Saladin nejen opevnil město, ale také vytvořil základ metropole, která se v budoucnu stane křižovatkou Orientu. Zde vidíme podobnost s anglickým králem Richardem I., který se také staral o rozsáhlé území své říše. Saladin ovládal rozsáhlé území: Palestinu, Sýrii, Levantu, Jordánsko, Libanon a také Mezopotámii. V některých oblastech sice ještě stále existovaly enklávy, které patřily pod správu křižáků. To se však mělo v blízké budoucnosti změnit. Většina bojových operací probíhala v oblasti Levantu, která představovala spojnici mezi Tureckem a Egyptem. Krom obchodních cest se zde střetávaly také odlišné kultury. Toto rozsáhlé území bylo rozděleno, když se Fatimovci ovládající jižní část Palestiny oddělili od Arabské říše. Severní část Palestiny a Sýrii ovládali Seldžukové. Znovu došlo ke spojení díky Saladinovi, který tak nejenom spojil rozdělená území, ale co je důležitější, vytvořil říši natolik mocnou, aby dokázal zatlačit křižáky zpět za moře.

K dosažení tohoto cíle však potřeboval Saladin čas. Čas, který ne vždy měl k dispozici. K vojenským střetnutím s křižáky sice čas od času docházelo, ale díky vnitřním sporům, Saladin často a opakovaně uzavíral s křižáky příměří. Saladin čekal na co nejpríznivější podmínky k zahájení rozhodujícího tažení. Situace se vyvíjela v Saladinův prospěch.

Když Rainald z Chatillonu porušil uzavřené příměří, poskytl muslimskému vojevůdci záminky k vyhlášení rozhodujícího tažení. Tažení proti Frankům započalo dne 26. června roku 1187. Rozpory, které během prvního křížového tažení sužovaly muslimy, nyní sužovaly křižáky. Politická situace ve Svatém městě byla po smrti krále Amalricha značně komplikovaná. Ve městě vznikly dva protichůdné tábory, prosazující radikálně odlišné postoje k muslimům. První, vedený tripolským hrabětem Raymondem III., prosazoval mírovou strategii. Druhý tábor byl však opačného názoru a prosazoval agresivní postup vůči muslimům. Když byl v Chrámu Božího hrobu 15. června roku 1174 korunován za nového jeruzalémského krále třináctiletý Balduin IV., vzniklou situaci to prakticky nezjednodušilo. V době, kdy Jeruzalém potřeboval silného krále, nastoupil na trůn mladičkový král sužovaný malomocenstvím. Nemoc, která ho pomalu, ale jistě zabíjela, často způsobovala neschopnost krále věnovat se svým povinnostem. Svůj boj s malomocenstvím prohrál roku 1185, ve věku pouhých čtyřadvaceti let.

Legitimním nástupcem trůnu se stal sedmiletý Balduin V. a za jeho regenta byl ustanoven Raymond III., který měl v úmyslu stabilizovat postavení křižáků v Zámorí, a proto dojednal se Saladinem čtyřleté příměří. Prozíravost Balduina IV. vedla k tomu, že ve své závěti určil postup v případě, že by jeho desetiletý synovec zemřel, což se bohužel téhož roku stalo. V závěti bylo stanoveno, že pokud zemře chlapec před dosažením věku deseti let, bude Raymond z Tripolisu vykonávat funkci regenta, dokud nebude papežem, císařem Svaté římské říše a králi Francie a Anglie zvolen nový jeruzalémský král. Mohlo by se zdát, že byla zákonně ošetřena každá možná situace, k níž mohlo dojít. Opak je však pravdou.

Na kratičký čas vzniklo určité mocenské vakuum, představující značné nebezpečí, které využil Guy de Lusignan, manžel Sibyly, sestry Balduina IV. Sňatkem se Sibylou získal Guy legitimní nárok na jeruzalémský trůn. Potřeboval však ještě najít spojence, kteří by mu pomohli jeho legitimní nárok prosadit. Vůdcem spiknutí, které pomohlo dosadit Guy na jeruzalémský trůn, byl Gérard de Ridefort. Guy nebyl příliš oblíbeným a ani silným králem. Dalo by se říct, že byl spíše loutkou. Loutkou, která roztržky mezi Franky ještě více prohloubila. Křižáci, povětšinou vedení Raynaldem, napadli muslimské karavany, čímž porušovali smlouvy uzavřené se Saladinem.

Ten se nejprve snažil vše řešit mírovou cestou a žádal po jeruzalémském, aby mu vydal viníky k potrestání. Saladin nemohl počínání křižáků přecházet neustále, přeci jen propagoval džihád a tak bylo jasné, že dříve či později bude muset zakročit vojensky. Na druhé straně řada křižáků spatřovala v muslimech stále hrozbu, na kterou je třeba reagovat se zbraní v ruce. Bylo by chybou vidět v jejich odhodlání pouze akt víry. Mužům, jako byl Raynald, šlo spíše o bohatství a vlastní prospěch. Na jaře roku 1187 Saladinovi došla trpělivost. Arogantní a násilné chování křižáků už nemohl déle tolerovat a proto nařídil mobilizovat své síly od Káhiry po Mosul. „Saladin napsal do všech provincií, aby je povolal do zbraně ve svaté válce“⁵⁸ Saladin shromáždil ohromující vojenskou sílu, celých dvanáct tisíc jezdců, a důkladně promyslel strategii svého tažení. Před lety Saladin přísahal, že navrátí Jeruzalém do rukou muslimů. Nyní k přísaze připojil slib, že ukončí život křivopřísežného bezvěrce Raynadla.⁵⁹

2.5 Bitva u Hattinu

Zprávy o vojenské aktivitě Saladina se šířily Svatou zemí jako lavina. Pokud si do této doby křižáci neuvědomovali hrozící nebezpečí, nyní bylo více než jasné, že situace je vážná. Křižáci byli rozděleni na dva tábory a bylo jasné, že proti blížící se hrozbě nemají šanci se odděleně ubránit. Jeruzalémský král si hrozící nebezpečí uvědomoval a neměl jinou šanci, než zapomenout na svou hrdost a spory s tripolským hrabětem. Vyslal k němu posly, kteří měli Raymond III. přesvědčit, že blížící se muslimské armádě se mohou postavit pouze společně. Osud však znovu přál Saladinovi, takže zamýšlená mírová schůzka, jejímž výsledkem mělo být urovnání roztržky mezi Franky, skončila fiaskem. Tripolský hrabě dovolil na základě smlouvy uzavřené se Saladinem svobodný průchod přes své území sedmi tisícům muslimským vojáků, kteří byli členy průzkumného oddílu. Oddíl byl veden Saladinovým synem al-Afdalem, který se po křižáckém území mohl se svými lidmi pohybovat čtyřicet hodin. Když se o muslimském průzkumu dozvěděl de Ridefort, jenž byl členem mírové delegace, rozhodl se na nepřítele zaútočit. Z vojenského hlediska byl útok čirým šílenstvím, protože křesťané měli k dispozici pouze sto čtyřicet rytířů.

⁵⁸ *Ibid.*, 162.

⁵⁹ *Ibid.*, 114.

Křižáci neměli nejmenší šanci nepřítele porazit. Vítězství muslimy podpořilo v jejich tažení, zatímco nenávist mezi Gérardem a tripolským hrabětem se znovu prohloubila. Z celé situace vzešla pro jeruzalémského krále jediná pozitivní věc. Tripolský hrabě si uvědomoval, že na celé situaci má svůj podíl viny, a proto se rozhodl podřídit Guyovi z Lousignonu. I když se křižáci rozhodli postupovat společně, byli stále rozděleni. Gérard se snažil i přes námitky tripolského hraběte, přimět jeruzalémského krále k útoku na Saladinovi síly. V té době bylo Saladinovými oddíly obklíčeno město Tiberias, které leželo v Tripolském hrabství. Město zoufale volalo o pomoc. I přesto, že ve městě byla uvězněna manželka hraběte Eschiva, nabádal hrabě křižáky k opatrnosti. Proti jeho radám se okamžitě zvedla vlna odporu, která požadovala okamžité zakročení. Za okamžitý útok se přimlouvali i templáři, kteří poukazovali na porušení hranic ze strany Saladina. Jeruzalémský král, podporovaný zkušenými vojáky, vydal rozkaz k útoku. Nepřátelské armády se střetly u Hattinu a od prvního okamžiku bylo jasné, muslimové mají značnou převahu a to nejen vojenskou.

Muslimové znali terén a na jejich straně byly i klimatické podmínky. V obdobích letních veder bylo na holém a hornatém terénu pro křižáky prakticky nemožné uhasit žízeň. Postup křižáků navíc ztěžovaly ojedinělé útoky malých skupin muslimů, které byly vysílány častěji a častěji, jak se blížili k místu, kde Saladin hodlal zasadit nepříteli smrtelnou ránu. Když křižácká armáda dorazila odpoledne 3. července k Hattinu, byla na pokraji svých sil. Saladin pokračoval podle plánu, uzavřel křižákům všechny ústupové cesty. Následujícího dne mělo dojít k rozhodující bitvě. Obležené město mohlo být osvobozeno jen v případě, že by křižáci porazili muslimskou armádu. To však bylo přinejmenším nereálné. V sázce však už nebyl jen osud Tiberiasu, ale samotná budoucí existence křižáků ve svaté zemi. Za úsvitu 4. července vydal Saladin rozkaz k rozhodujícímu útoku. Křižácká armáda byla zmasakrována a Saladin oslavoval své první velké vítězství nad křižáky.

Z pohledu muslima Ibn Schaddada proběhla bitva takto: *„islámská armáda uzavřela vojsko nevěřícího a bezbožnosti se všech stran, vystřelovala jednu smršť šípů za druhou a zatáhla je do boje muže proti muži. Jeden oddíl se dal na útěk a byl pronásledován našimi reky. Nejeden z nich přišel přitom o život. Jiná část oddílu se uchýlila na kopec, který je nazýván Hattinským kopcem a další do vesnice, v jejíž blízkosti se nacházel hrob Schuayba /pokoj a požehnání Boží nechť spočine nad ním a ostatními proroky/.*

Muslimové je zatlačili na onen kopec a založili kolem řetězec ohňů. Jejich žízeň byla nesnesitelná a jejich situace se stávala stále bezvýchodnější, dokud se nezačali vzdávat z obavy, že budou zabiti. Jejich velitelé byli vzati pod ochranu, avšak ostatní byli buď zabiti, nebo zajati, mezi těmi, kteří přežili, byli i jejich vůdcové, král Guido, kníže Rainald, králův bratr, kníže, pán ze Šobaku, syna z Humfriedu /knížete z Toronu/, syna panovnice z Tiberiasu, mistr templářský, pán z Dchubaile a mistr špitálský. Ostatní vůdcové byli zabiti a prostí vojáci byli rozděleni do dvou skupin, jedni, kteří byli zabiti a druzí pro odvedení do zajetí. Každý, kdo nebyl zabit, se dostal do zajetí. Někteří šlechtici se vzdali dobrovolně, neboť se obávali o život. Někdo, kdo je hodnověrný, mi vyprávěl, že (...) potkal jednoho, který na stanové šňůře za sebou vlácel na třicet zajatců, tak zničující byla porážka, která je stihla“.⁶⁰

Muslimský svět s nadšením oslavoval porážku křesťanů. Osvobození Jeruzaléma z rukou křesťanů bylo nadosah. Poněkud úsměvné může být, že díky velkému počtu zajatých křižáků po bitvě v Bagdádu spadly ceny otroků na nejnižší pamatovatelnou hodnotu. Do muslimského zajetí padla řada významných osobností v čele s jeruzalémským králem Guyem, jeho bratrem a řadou dalších. „Když mu Bůh poskytl tak velké vítězství, usedl sultán v předpokoji svého stanu, neboť ten ještě nebyl úplně vystavěn, zatím co vojáci přiváděli zajatce a všechny vůdce, které mohli nalézt. Když byl stan vybudován, usadil se radostně v něm a děkoval Bohu za přízeň, kterou mu poskytl. Pak dal zavolat krále Guida, jeho bratra a knížete Rainalda. Podal králi pohár s ledem vychlazeným nápojem, s kterého se on napil, neboť byl hrozně žíznivý, pak král podal pohár knížeti Rainaldovi. Sultán řekl tlumočnickovi: „vysvětli králi, že on mu podal nápoj. Ne já. Poručil jim /sultán/, aby se vydali na místo, které bylo vyhrazeno za jejich přístřeší. Učinil tak a něco snědli. Pak si je dal sultán znovu zavolat; tentokrát byl obklopen některými sloužícími. Nabídl králi místo v předpokoji a obrátil se ke knížeti Rainaldovi, což mu dal najevo. Řekl mu: “zde nyní stojím, ten který prosil Mohameda o pomoc a Bůh mi poskytl vítězství nad tebou“. Nabídl mu, aby přijal islám, což Rainald odmítl. Tu sultán tasil šavli a zasazenou ránou mu utnul paži u ramene. Ostatní přítomní udělali zbytek a Bůh poslal jeho duši okamžitě do pekla“.⁶¹

⁶⁰ *Ibid.*, s. 113.

⁶¹ *Ibid.*, s. 114.

Muslimové dodržovali zvyk, že zajatec, kterému nabídli jíst a pít a ten to přijal, nesměl být zabit. Tímto aktem poražený přiznal svoji porážku. Odmítl-li však toto vítězovo gesto či jej vítěz neučinil, ztratil právo na život. Záznam nám poskytl zajímavou informaci. Saladin přísahal, že Rainalda z Chatillonu za jeho krvavé činy zabije. Proč mu tedy nabídl šanci zachránit si život? Saladin byl mužem cti. Je možné, že pro něj měla větší váhu muslimská etika, než slib odplaty, který složil. Je tu však také možnost, že Saladin předpokládal, že Rainald bude natolik arogantní a poslední šanci zachránit si život nevyužije. V následujících měsících dobýval Saladin postupně všechna křižácká města a pevnosti. Akkon, vstupní bránu do Svaté země, získal z křesťanských rukou 8. července. Brzy Saladin ovládal celé pobřeží Svaté země. Křižáci zatím stále ovládali Tyr, Tripolis, Antiochii a území Transjordanánska a Jeruzaléma. Pozornost Saladina se nyní zaměřila na Svaté město. Pokud by se mu ho podařilo dobýt, ovládl by Palestinu.

Mohutná muslimská armáda dorazila k městu a započala dvoutýdenní obléhání. „Uprostřed radschabu zahájily /oddily Saladina/ obléhání Jeruzaléma. Již při přiblížení se spatřili na zdech dav mužů budících strach a z města vycházel hrozný lomoz, z kterého se dalo usuzovat na hromadu zde shromážděných lidí. Pět dní objížděl Saladin město a pokoušel se najít místo vhodné pro útok; město však bylo výborně opevněné a neobjevil žádnou jinou možnost než zaútočit na severu u Bab Amudy nebo na jihu u Sionského kostela. Vyrázil tam tedy 20.radschabu a tentýž večer nechal postavit obléhací stroje; druhého rána byly všechny postaveny a začalo ostřelování zdí; Frankové odpověděli stroji, které zřídili nahoře na zdech. Rozhořel se dosud nevídaný boj. Obě strany jej považovaly za nezměnitelnou povinnost, ke které není nutná pobídka ze strany vrchnosti; došlo-li k zastavení, nenechaly se zdržet, když byly vrženy zpět, neutekly.“⁶² Obráncům města se podařilo úspěšně odrazit první útok muslimů. Muslimové se pokusili prolomit hradby města znovu 26. září a křižáci je nedokázali zadržet. Probořenou zdí pronikali do města stále další a další nepřátelé a nebylo v křižáckých silách je odrazit. Jeruzalémský patriarcha Herakles se rozhodl, že jedinou nadějí je pokusit se se Saladinem dojednat kapitulaci města. Zde jsme svědky výjimečné události. Saladin nebyl ochotný s patriarchou vyjednat bezpečný odchod obyvatel Jeruzaléma.

⁶² *Ibid.*, s. 132.

Prohlásil: „nenaložím s vámi jinak než vy s obyvateli Jeruzaléma, když jste po jeho podmanění r. 492 obyvatele zabili nebo odvedli do otroctví či provedli jiné krutosti!“⁶³ Patriarcha byl však v postavení, kdy neměl jinou možnost, než se pokusit se Saladinem znovu vyjednávat. Vyjednávač Balian z Ibelinu zaznamenal proslov, který měl Saladina obměkčit: „sultáne věř, že nás je ve městě tak velký počet, že jej zná pouze Bůh. Nyní se zdráhají všichni bojovat, neboť ještě doufají, že jim daruješ život, tak jak jsi již dříve učinil jiným. Brání se smrti a chtějí žít. Shledáme-li naši smrt nevyhnutelnou – při Bohu, zabijeme naše ženy a děti a zapálíme svůj majetek! Nedáme padnout do vašich rukou ani jediný dinár, natož drachmu, odvléci žádného muže a žádnou ženu do područí. Pak zničíme Skalní chrám, mešitu al-Aqsa a jiná svatá místa a zabijeme zajaté muslimy – je jich na pět tisíc. Žádného koně a žádné jiné zvířena najde u nás živé. Konečně vytáhneme všichni do boje proti vám a povedeme si jako muži, kteří bojují o svůj život; nebude zabit jediný muž, aniž by připravil o život svého protivníka. Čestně zemřeme nebo šlechetně zvítězíme!“⁶⁴

Obyvatelé města si mohli oddechnout. Saladin změnil své stanovisko a po poradě se svými poradci učinil křesťanům tuto nabídku: volný odchod proti zaplacení výkupného za hlavu. Kdo nezaplatí výkupné deseti dinárů ve stanovené lhůtě, upadne do otroctví. Křesťané neměli jinou možnost, než nabídku přijmout. Přeci jen, proč umírat v nesmyslné bitvě, když je třeba vybojovat bitvy další. Saladin vkročil triumfálně do Svatého města dne 2. října 1187. Byl to slavný den pro všechny muslimy a především pro Saladina, který splnil svou přísahu a vyhnal bezvěrce ze Svatého města. Jeruzalém, město bezcenné a přitom neuvěřitelně cenné.

Obyvatelé města měli zajištěn bezpečný odchod z města. Saladin nepustil jen prosté obyvatele, ale také vysoce postavené obyvatele Jeruzaléma. Jeruzalémské královně Sibyle dovolil, aby se vydala za svým manželem Guyem z Lusignan do pevnosti Nabalus, kde byl její manžel držen. V Jeruzalémě se také zdržovala žena knížete Rainaldo z Chatillonu, jenž byl u Hattinu zabit samotným Saladinem. Prosila o život svého zajatého syna a Saladin jí učinil nabídku: “vydáš-li al Karak, dám mu svobodu“.⁶⁵ Co by neudělala ztrápená matka pro svého syna a tak přijala nabízenou dohodu. Křižáci, kteří by výměnou nic nezískali, právě naopak, dohodu nerespektovali.

⁶³ Ibid., s. 133.

⁶⁴ Ibid., s. 133-134.

⁶⁵ Ibid., s. 134.

Saladin byl mezi křesťany znám, jako šlechetný panovník jelikož nechal odejít i hamižného jeruzalémského patriarchu: „*Velký patriarcha Franků /Herakles/ opustil město s poklady kostelů: Skalního dómu, al-Aqsas, Kostel zmrtvýchvstání a dalších – Bůh ví, kolik to bylo pokladů – a se stejně tolik peněz, Saladin mu nedělal žádné potíže; když mu radili, aby tyto poklady zabavil pro blaho muslimů, odpověděl, že si nemíní porušit své slovo: vzal si pouze 10 dinárů a nechal je vyrazit pod dobrou ochranou k městu Tyrus.*“⁶⁶ Katastrofa u Hattinu a následná ztráta Svatého města Západ upozornili, že ve Svaté zemi povstala staronová hrozba. Trvalo však téměř další čtyři roky, než Richard Lví srdce a spolu s ním francouzský Filip a jejich vojska vstoupili na zdejší půdu.

⁶⁶ *Ibid.*, s. 135.

3. RICHARD LVÍ SRDCE

V nadživotní velikosti stojí před budovou anglického parlamentu socha nejslavnějšího anglického krále, Richard I., jehož statečnost na bojištích mu vysloužila přívěsisko Coeur de Lion, Lví srdce, sedí majestátně na koni a v pravé ruce svírá svůj meč. Je určitým paradoxem, že nejslavnější anglický král, který vládl devět let, osm měsíců a třicet dnů, strávil v Anglii přibližně šest měsíců. Od smrti anglického krále uběhlo již mnoho staletí a i přesto se jeho pověst, jako odvážného a statečného muže, traduje do dnešních dnů. Svou zásluhu na tom mají jednak romantické legendy, které o Richardu I. mluví jako o muži čistém a ctnostném, jako muži bez jediné chybičky. Snadno bychom mohli nabýt dojmu, že anglický král Richard I., byl zářným příkladem křesťanského panovníka středověku. Tato domněnka by však byla nesprávná. Křesťanští i arabští kronikáři,⁶⁷ snažící se zachytit život Richarda I., či alespoň jeho část, se shodnou na tom, že i anglický král měl své chyby. Do historie se Richard I. Lví srdce zapsal nesmazatelným písmem především jako jeden z velitelů třetí křížové výpravy. Jeho vítězství na bojištích byla mnohdy až pozoruhodná. Proč se však Richard I., který strávil většinu své vlády a vlastně i života mimo Anglii, stal jedním z nejznámějších anglických králů? Jaký byl jeho příběh? Chceme-li si vytvořit přesný pohled na anglického krále Richarda I., Lví srdce, musíme prostudovat všechny současné zdroje, jak křesťanského i arabského původu a odhlédnout od náboženských předsudků obou skupin.⁶⁸

3.1 Richardovo dětství a rodina

V paláci Beaumont, který se nachází v Oxfordu, se 8. září roku 1157 narodil Richard I., jenž bude v budoucnu znám jako Richard I. Lví srdce. Kdo by se domníval, že chlapec, který se narodil jako třetí syn krále Jindřicha II. a jeho manželky Eleonory Akvitánské, se stane jedním z nejslavnějších anglických králů. Stejně jako většina dětí, byl i Richard I. ve svém dětství velmi ovlivněn svými rodiči a rodinnými vztahy. Jeho otec vstupoval do svého prvního a zároveň posledního manželství roku 1152, bylo mu devatenáct let. Jeho manželkou

⁶⁷ Srovnej GABRIELLI, Fr. (uspoř.)., Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha, Argo, 2010, s. 205 ff.

⁶⁸ Standardní informaci o osobnosti Richarda Lví Srdce podává *Lexikon des Mittelalters*. Band VII. München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003, s. 810-811.

se stala Eleonora⁶⁹, bývalá manželka Ludvíka II. a dědička Akvitánského vévodství, nacházejícího se na jihu dnešní Francie. Její první manžel Ludvík II. se s ní rozvedl poté, co zjistil, že během jeho účasti při druhém křížovém tažení, měla poměr s jedním rytířem. Proč si mladý Jindřich bral ženu, jejíž pověst nebyla zrovna nejlepší? Ve středověku nebyla tato skutečnost nijak neobvyklá, navíc Eleonořina černá skvrnka na její pověsti byla mizivá ve srovnání s velikostí Akvitánského vévodství. Vévodství hraničilo s hrabstvím Anjou a toto opět s Normandií, které vlastně bylo také pod nadvládou Anjou, „... *území, nad nímž vládli Jindřich a Eleonora, zahrnovalo západní část dnešní Francie, rozprostíralo se po celém francouzském pobřeží podél Lamanšského průlivu a Atlantiku, od ústí Bresle až po břehy řeky Bidassoa, za Bayonne.*“⁷⁰

Když byl Jindřich korunován anglickým králem, stoupl význam rozsáhlého teritoria na pevnině. Vliv Anglie nebyl v tomto okamžiku omezen jen na ostrov, ale i na evropskou pevninu. Zajímavou kuriozitou byl přetrvávající lenní systém, podle kterého byl anglický král svrchovaným pánem pouze na Anglickém ostrově, zatím co na pevnině musel formálně uznat nadvládu francouzského krále, který nad ním skutečně neměl pražádnou moc. Tento poněkud nešťastný stav byl zapříčiněn systémem z dob říše Karlovců, podle které všechna území jimi spravovaná ještě před jejím rozpadem byla i nadále pod autoritou francouzských králů. Doba národních států byla ještě v nedohlednu a ke konsolidaci moci na francouzském území, která byla jejich základním kamenem, dochází až koncem středověku.

Jednou ze zajímavostí Richardova života je skutečnost, že i když byl anglickým králem, za svůj život pobýval v Anglii přibližně půl roku. Je nanejvýš logické, že nás napadnou otázky, proč nevyrůstal syn anglického krále v Anglii, a kde tedy Richard I. strávil své mládí? Vztah mezi Jindřichem II. a jeho ženou Eleanorou nebyl zrovna ideální. Když se manželskému páru narodil nejmladší syn John, jejich vztah se stal takřka nepřátelským. Vše vyvrcholilo v okamžiku, kdy se milenkou Jindřichovou stala Rosamunda Cliffordová, jenž byla nazývána „*Sličná Rosamunda*“. Královna, zraňována skutečností, že Jindřich II. krásnou Rosamundu skutečně miluje, vrátila se s malým Richardem zpět do své rodné Akvitánie. Zde vytvořila své vlastní panství a svého nejoblíbenějšího syna Richarda určila jako svého dědice.

⁶⁹ Eleonora Akvitánská (1122-1204), dcera vévody Akvitánského. Manželství s Ludvíkem VII. bylo prohlášeno za neplatné, roku 1152. V letech 1190-1194 vládla jako regentka za nepřítomného syna Richarda. Zpracováno dle Oxfordského slovníku světových dějin, Praha, 2005, s. 151.

⁷⁰ MORGAN, Kenneth O.. *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-347-9, s. 101.

Richard tedy vyrůstal se svou matkou v Akvitánii, která měla zvláštní postavení a to jak z hlediska politického, kulturního a také společenského. Tato skutečnost zapříčinila, že mu Anglie nepřiřostla příliš k srdci. Jeho vztah k Anglii lze spatřit z jeho výroku: „*prodal bych i Londýn, kdybych našel kupce.*“⁷¹

3.2 Charakter a vzhled Richardův

Jak čas pomalu plynul, vyrostl z Richarda mladý muž, jenž miloval hudbu a kulturu trubadúrů. „*Byl vysokého vzrůstu, půvabné postavy; barva jeho vlasů přecházela z rudé do zlaté; jeho končetiny byly mrštné a správně rostlé. Paže byly skutečně dlouhé, což mu přišlo vhod, šlo-li o tasení meče a jeho účinnou manipulaci s ním. Jeho dlouhé nohy odpovídaly ostatní stavbě těla.*“⁷² Takto popsal budoucího anglického krále jeden z kronikářů. Richardův vzhled mohl okouzlit dvorní dámy, ale nebyl předpokladem dobrého krále a velitele. O Richardově charakteru se dozvídáme toto: „*Zasluhuje největší chválu ne ani tak pro svůj urozený původ nýbrž pro počestnost, kterou se vyznačuje. Předčil ostatní zdaleka jak svým dobrým charakterem tak svoji fyzickou silou. Byl mimořádný ve svých bojových schopnostech; jeho statečné činy zastíňovaly ostatní, jakkoli byli slavní.*“⁷³

K záznamům kronikářů musíme vždy přistupovat s jistou dávkou obezřetnosti, protože mnohdy jsou fakta v nich zkreslena, či upravena. Pokud budeme tedy studovat kroniky arabských kronikářů, budou vypovídat o mnohých událostech či osobnostech rozdílně, než kroniky křesťanských kronikářů. V zájmu objektivity proto musíme mít tento fakt vždy na paměti. Z výše uvedeného úryvku z kroniky bychom mohli nabýt milného dojmu, že lze Richardovu osobu charakterizovat jen pojmem počestnost. To bychom se však dopustili zásadní chyby. Richard I. Lví srdce měl své pozitivní stránky, ke kterým patří především odvaha a statečnost.

Richardova osobnost měla však i své stinné stránky a některé bychom mohli označit u budoucího krále za pozoruhodné. Richard byl těkavý a impulzivní, jeho království pro něho mnoho neznamenal. Mohli bychom říci, že rytířský boj pro něho znamenal, víc, než vládnutí. Jeho smysl pro zodpovědnost a plnění povinnosti, které vlastně králi náležely, mu

⁷¹ Richard the Lionheart Biography. In: <i>Medieval Life and Times</i> [online]. [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://www.medieval-life-and-times.info/medieval-kings/richard-the-lionheart-biography.htm>

⁷² Ibid., s. 22.

⁷³ Ibid., s. 22.

unikaly. Byl bezstarostný a plný touhy po činnosti. Jeho přízvisko Coeur de lion – mající Lví srdce a jednající podle toho, získal plným právem. Nedostatky Richardovi povahy ovlivnili nejen jeho způsob vládnutí, ale projevíly se také při tažení do Svaté země. Nicméně musíme konstatovat, že Richardovu osobu utvářeli jak jeho kladné vlastnosti, tak i ty méně kladné. Víme, že Richard byl třetím a ne posledním synem svých rodičů. Možnost, že by se stal králem, nebyla tedy příliš velká. V mládí ztratil hned několik bratrů. Richardův nejstarší bratr Vilém zemřel velice mladý, byly mu pouhé tři roky. Roku 1183 zemřel na chřipku jeho bratr Jindřich. Gottfried, mladší bratr Richarda, zemřel na následky zranění, které utrpěl při jednom z turnajů roku 1186. Turnaje byly sice velmi oblíbené, protože představovaly boj v dobách míru, ale také nebezpečné. Účastníci turnajů balancovali mezi životem a smrtí. Pravděpodobně největší rivalita byla mezi Richardem a mladším bratrem Janem Bezzemkem, který měl už jako mladík větší důvěru svého otce, než jeho starší bratři. Čím to bylo způsobeno? Jindřichovi nejstarší synové se často stavěli proti vůli svého otce. Často vyústil svár mezi otcem a syny k válečnému střetu. Jan Bezzemek jistě vycítil možnost vydobýt si u otce silnější postavení a stavěl se na stranu svého otce. Není tedy překvapivé, že Jindřich nakonec upřednostňoval určit za svého nástupce právě Jana. Richard nebyl touto skutečností příliš potěšen. Kdo by také chtěl přijít o dědičný nárok na trůn. Rozhodl se hledat pomoc u francouzského krále Filipa. Filip nastoupil na trůn v patnácti letech, jako následník Ludvíka VII. Byl o pouhých osm let mladší než Richard. Stal se lenním pánem, jak krále Jindřicha, tak i jeho syna Richarda, který mu složil hold. V tomto případě však nešlo jen o pouhou formalitu. Společně strojili proti Jindřichovi a nakonec dosáhli toho, že krátce před svou smrtí uznal Richarda za svého následníka. Z výše uvedeného je zřejmé, že Richard vědomě porušoval část jednoho z Desatera přikázání a to Cti otce svého. Když zemřel Richardův otec, musel se Richard poprvé vypravit do Anglie, kde měl podstoupit korunovaci, která se uskutečnila 3. září 1189.

Kronikář tuto událost popisuje následovně: *„V roce, kdy zemřel jeho otec, strávil hrabě Richard z Poitou dva měsíce tím, že uspořádal záležitosti v Normandii a pak přesídlil do Anglie. V den sv. Julia byl spolu s doprovodem slavnostně přijat ve Westminsteru a o dva dny později, tj. v den vysvěcení sv. Řehoře papežem – což byla neděle – byl slavnostně pomazán za krále.*

*Z moci svého úřadu na něho vložil ruce arcibiskup Balduin a uskutečnil bohoslužbu za podpory velkého počtu světicích biskupů. Byl korunován v přítomnosti svého bratra hraběte Jana a matky Eleonory, která – po smrti krále Jindřicha a na příkaz svého syna Richarda, budoucího krále – byla propuštěna z vězení, ve kterém strávila téměř 10 let. Dále byli přítomni earlové, baroni a rytíři a nekonečný dav diváků. Tak se Richard ujal svého království“.*⁷⁴ V tomto okamžiku si uděláme menší odbočku od Richardova života. Záznam jednoho z kronikářů nás neinformuje jen o Richardově korunovaci, ale také přináší zprávy o propuštění Richardovi matky Eleonory z domácího vězení. Její manžel Jindřich jí uvrhl do domácího vězení skoro na deset let. Král Jindřich nepoužil k zajištění věrnosti své ženy pouze domácí vězení, ale také nástroj rozšířený po celé Evropě v 11. století, který dnes ho známe pod jménem pás cudnosti. O co se vlastně jednalo? Šlo o železný či stříbrný korzet pevně umístěný na těle ženy, jehož strany byly ve spodní části spojeny kovovým pásem opatřeným ozubenými otvory v místech vyměšování. Čím je pro nás tato informace důležitá? Místo původu, kde pás cudnosti vznikl, byl Východ a na Západ se dostal především díky křížovým výpravám. Byl to právě Západ, který více přebíral od Východu než naopak, neboť obecně bráno byl Východ na vyšším stupni civilizace. Zde nejen islám, ale i arabská kultura měly svůj základ nejen v samotné antice, ale i v ostatních dřívějších vyšších kulturách. To co pro kultury obou světů bylo společné, byl princip patriarchálního uspořádání společnosti. I zde byla žena opěvována, při tom však zavírána do harému.

Po skončení korunovační ceremonie předstoupila před nového anglického krále šlechta, která ho ujistila o své věrnosti a loajalitě. Šlechta sice dala formálně najevo svou podřízenost králi, ale ve skutečnosti za svou loajalitu získávala půdu a peníze. Po následující tři měsíce musel Richard, jako nový král, podniknout formální cestu po Anglii, kterou zakončil v Canterbury. Před tím však ještě vykonal pouť na Bury St. Edmunds, kde se měl brzy konat den sv. Edmunda.⁷⁵ Jaký byl účel Richardovi cesty? Formální cesta měla hned dvojí cíl. Prvním z nich byla Richardova potřeba zdůraznit svůj nárok vlády nad Anglií. Zároveň však provedl všechny nutné přípravy na křížové tažení, ke kterému se upsal dva roky před svou korunovací, tedy roku 1186. Pokud chtěl král podniknout výpravu do Svaté země, musel shromáždit dostatečné finanční prostředky na pořízení výzbroje, lodí a k zaplacení námořníků.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 26.

⁷⁵ Sv. Edmunda z Ostantlienu, který se narodil kolem roku 840 v Anglii. O 15 let později se stal králem východní Anglie a v roce 870 v období vpádu pohanských Dánů do jeho země byl zajat, mučen a nakonec sťat. Je ochráncem proti moru.

K získání dostatečného množství financí využil druh daně, který vznikl speciálně pro financování křížových výprav, nazývaný jako Saladinův desátek. Tento druh daně zavedl roku 1188 Jindřich II. Daň nebyla zavedena pouze v Anglii, ale také ve francouzském království. V roce, kdy na anglický trůn nastoupil Richard I., proběhla v Anglii první násilná perzekuce Židů, žijících v Londýně a dalších anglických městech. Útoky byly vedeny ve jménu víry.

Co stálo za těmito útoky? Když Židé přišli do Anglie spolu s Normany, poskytovali jim finance pro jejich válečné výboje a bankovní služby poskytovali, jak místním občanům, obchodníkům, statkářům a dokonce i církvi. Mnohé slavné anglické katedrály a kláštery byly postaveny z peněz zapůjčených církvi Židy. A právě bankovní půjčky byly důvodem útoků na židovské občany země. Když se o útocích dozvěděl nový anglický král, okamžitě se vyslovil proti útokům a snažil se je zastavit. Muslimští bezvěrci však v budoucnu nebudou mít takové štěstí, jako Židé v Anglii.

Z Anglie odplul Richard dne 11. prosince a jeho loď směřovala do jeho království na evropském kontinentu. Anglie totiž nebyla jediná země, ve které musel Richard upevnit své postavení. V Evropě čekala Richarda ještě jedna poněkud nemilá povinnost. Křížovou výpravu do Svaté země se rozhodl podniknout také francouzský král Filip Augustus. Mezi Filipem a Richardem nepanovaly vždy přátelské vztahy. To bylo způsobeno jednak tím, že mezi nimi panovala tradiční rivalita. A také tím, že Filipova nevlastní sestra Adelaida byla Richardovi zaslíbena dohodou z roku 1167. Dohodu uzavřel Richardův otec král Jindřich s Ludvíkem VII v době, kdy bylo Richardovi deset let. Sňatek měl zajistit mír mezi oběma královstvími. V okamžiku, kdy byla uzavřena dohoda, byla Adelaida v péči anglického krále. Když si Ludvík VII. začal uvědomovat, že ke sňatku nedojde, požádal papeže Alexandra III., aby se k celé situaci vyjádřil. Papež poslal na anglický dvůr svého legáta, aby se pokusil celou záležitost vyřešit. Dohoda byla uzavřena mezi Jindřichem a Ludvíkem, ale na naplnění dohody měl zájem pouze Ludvík. Jindřich se v celé situaci neangažoval proto, že se s ní sám zapletl. Jaký byl přístup Richarda k celé záležitosti?

O jeho vztahu k ženám obecně existuje řada dohadů, na které pravděpodobně nikdy nezískáme stoprocentní odpověď. Jisté je, že nebyl žádným lamačem ženských srdcí. I

v mužném věku hledal dobrodružství na bojištích, namísto dobrodružství skýtající dvoření krásným ženám. Jisté také je, že upřednostňoval kamarádství, bylo-li vůbec nějaké před milostnými poměry o rodině nemluvě. Roku 1190, těsně před tím, než započala třetí křížová výprava, bylo Richardovi již třicet tři let a stále nebyl v manželském svazku, ze kterého by vzešel jeho potomek. Jednou z povinností Richarda bylo zajistit zachování rodu. Richardova matka Eleanor, které v této době bylo již šedesát osm let, se rozhodla vzít do svých rukou rodinnou stránku života svého syna. V době příprav na pouť viděla starostlivá matka poslední šanci jak přimět Richarda ke sňatku. Pak snad bude postaráno o potomky. Bude-li Richard ženatý, pak jistě, chtě nechtě, se postará i o plnění manželských povinností. Vždyť již v mládí zplodil bastarda, syna jménem Filip. Adelaida už také nebyla nejmladší, a proto padla její volba na španělskou princeznu Berenguelu, dceru navarrského krále Sanchose VI. Mezi Richardem a dvěma královstvími na severu Španělska, Aragonským a menším Navarrským, již dříve došlo ke sblížení v zájmu zajištění klidu ve východních územích Akvitánie vyvolávanými toulouským hrabětem.

Navarrský král a jeho dcera tuto volbu s radostí přivítali. Mocné království byla vítaná partie. Mínění Richardovo o celé věci nám však není známo. Z dobových pramenů je však zřejmé, že opěvoval Berenguelu již v době, kdy byl ještě akvitánským vévodou. Do jaké míry byly jeho tehdejší básně pouze projevem etikety, která se provozovala na akvitánském dvoře? Naproti tomu Richard si byl vědom svých závazků vůči Adelaidě, které mu ostatně král Filip při každé příležitosti připomínal. Jakkoli tato byla pouze jeho nevlastní sestra, bylo to, co následovalo po jejím svěření do ochrany a péče anglickému dvoru beze sporu ostuda. Jistě i proto přenechal Richard jednání s navarským dvorem plně své matce. Přípravy na tažení do Svaté země byly ukončeny a oba králové se setkali se 2. července 1190 na francouzském území ve Vézely, kde mělo dojít k vyjasnění posledních detailů křížového tažení. K hlavním projednávaným problémům, který musel být před začátek tažení vyřešen, byl způsob dělení budoucí kořisti. Výsledkem jednání byla dohoda králů, že případná územní kořist se bude dělit stejným dílem. Křížové tažení mohlo začít.

3.3 Richardova cesta do svaté země

Oba králové se na společnou cestu do křižáckých států v Zámorí vydali dne 4. července. Richard dorazil dne 31. července se svým vojskem do Marseille, kde měl v plánu setkat s flotilou, která byla sestavována částečně ve Francii a částečně i v Anglii. Jednalo se o více jak sto lodí, které měly sloužit k přepravě vojska přes Středozemní moře. Za místo setkání flotily a samotného vojska byla určena Marseille. Spojené vojsko Francouzů a Angličanů se rozdělilo v Lyonu. Francouzi táhli přes Nizzu do Janova, kde zamýšleli sestavit vlastní flotilu. Jejich plány byly naplněny, zatím co Richard svoji flotilu vyhlížel marně. Větší část flotily, přibližně třetina lodí, se na čas zastavila v Lisabonu, kde chtěla vyčkat zbytku. Tuto krátkou zastávku odnesli především obyvatelé města. Námořníci, kteří se dostali na pevninu, obrátili město vzhůru nohama.

Napadli jak židovské, tak i muslimské obyvatelstvo města, plundrovali, vraždili a zostuzovali jej. Nakonec musel zakročit portugalský král a vsadit původce těchto nepokojů do vězení. Když se podařilo znovu zavést pořádek a dorazil zadní voj lodí, uplynula dlouhá doba. Když flotila dorazila do domluveného cíle, Marseille, Richard už dávno odjel. Zde se projevila Richardova potřeba něco podnikat. Čekal na svou flotilu pouze týden, pak najal další flotilu, nalodil vojsko a část flotily poslal předem přímo do Zámorí. Předvoj vojska dorazil bez zpoždění do Svaté země, kde vstoupil dne 16. září 1190 do Tyru, do křesťanského království Jeruzaléma.

Druhá část najatého loďstva plula podle pobřeží Itálie, neopomenula však navštívit významná místa země a prohlédnout si jejich pamětihodnosti. Král Richard minul však Řím, k jehož návštěvě jej vysláním kardinála pozval tehdejší papež Klement III. Ač nebyl lakomý, poněkud jej rozladilo, že za ustavení legáta v Anglii z řad jeho stoupenců musel zaplatit částku 1500 marek. Úřad papeže nepožíval právě nejlepší pověst ať pro touhu po penězích, či častou kousavou kritiku. Když se blížili k Sicílii, objevila se i zpožděná flotila právě včas, aby bylo možné uspořádat pompézní příplutí na rozdíl od příjezdu krále Filipa několik dní před tím. Pompéznost Richard miloval. Normanský muzikant, který se připojil ke křížovému tažení, příplutí Richarda opěvoval takto:⁷⁶

⁷⁶ *Ibid.*, s. 57.

Le rei de France premiers vint
A Medines, ou il survint
Plusors genz qui veer l'alerent;
Mais onques son vis n'aviserent,
Kar il n'aveit c'une nef sole
E el rivage ot presse e fule,
E por cele presse eschiver
S'ala el paleis ariver.
Quant li rois Richarz ariva,
Lors fu assez qui estiva
De veer le desur la rive,
La sage gent e la jolive
Qui ainz ne l'aveient veu;
Si en eurent desirer eu
De veer le por sa proesce;
E il veneit o tel hautesce
Que tote la mere erf coverte
Des galees o gente aperte,
Combatanz od hardies dieres,
Od penoncels e od banieres.
Issi vint li reis el rivage,
Si ot encontre lui son barnage:
Ses biaux des triers lui amenerent
Qui en ses dromonz venu erent,
E il monta e sa gent tote;
Si diseit tels qui vit la rote
Que itels reis deveit venir
E bien deveit terre tenir.

Ve volném, nerýmovaném překladu: „*Král Francie přibyl do Mesiny jako první a velký dav lidí přispěchal, aby byl účasten této podívané, ale ani jednou nespátril jeho obličej, neboť to byla pouze jedna loď a aby se vyhnul návalu a davům, které se shromáždily na břehu, vystoupil z lodi přímo u paláce. Když připlul král Richard, shromáždil se rovněž velký dav, jak staří, tak mladí, kteří něco podobného dosud neviděli a tlačili se na břehu, aby spatřili toho, který byl slavný svými hrdinskými činy. A ten se blížil v tak velké nádheře, že celé moře bylo pokryto galérami obsazenými statečnými námořníky a bojovníky smělého vzezření, vyzbrojenými štíty a korouhvicemi. Takto vystoupil král Richard na pevninu a jeho baroni se shromáždili kolem něho a vedli své bojové oře, kteří dorazili v dopravních lodích*

před ním. Král a jeho doprovod nasedli a ti, kteří se zúčastnili této podívané, si řekli, že to byl vpravdě vjezd krále, kterému náleží vláda nad velkou zemí“.

Richard sice neměl původně v úmyslu okupovat Sicílii, avšak okolnosti se změnily. Richard proto musel pozměnit svůj původní plán. Existovaly některé nesrovnalosti s místním vládcem, jistým Tankredem z Lecce, jehož nárok na trůn nebyl zcela jednoznačný. Po smrti Viléma II. v r. 1189, posledního pravomocného krále, který neměl potomky, došlo ke sporům o následovnictví. Na intervenci papeže se podařilo bratranci Vilémovi, jehož původ byl nemanželský, uchopit vládu. Papež Klement III. se obával německé nadvlády, neboť i Stauferovci přišli se svými nároky. Nakonec Němci vyšli z tohoto zápasu vítězně – vládcem se stal Friedrich II., vnuk Barbarossy. To už ale jak Angličané, tak i Francouzi dávno odpluli a i třetí křížové tažení patřilo historii. Spor mezi Richardem a Tankredem pramenil z toho, že Tankred zadržoval sestře Johaně, která byla vdovou po králi Vilémovi, odpovídající dědictví, a navíc ji ještě věznil. Dále se zdráhal uznat i tu část testamentu zemřelého krále, která se týkala jeho tchána, Jindřicha II. s poukazem, že tento je již mrtev. Richard, který byl Jindřichův dědic, zastával jiné stanovisko také proto, že peníze, zlato a válečné lodi /o toto v závěti šlo/ mohl dobře použít pro své tažení.

Sídlo Sicilského království bylo sice v Palermu, ale provinční město Mesina mělo tak jako tak strategický charakter, neboť kontrolovalo lodní dopravu v mořské úžině. Navíc bylo odrazovým můstkem k pevnině. Přítomnost vojáků a námořníku ve městě následně vyvolala vzájemné pŕtky s obyvatelstvem. Richard se postavil do čela svých lidí a ukázal jim názorně, co je mŕže očekávat ve Svaté zemi. *„Obyvatelé města se neodvažují bojovat tváří v tvář s těmi, kteří pronikli do města ze všech stran a téměř je obsadili. Místo toho je vši silou bombardují ze střeche domŕ, věží opevnění a horních pater ve snaze, vetřelce zastavit jakýmkoli možným způsobem. Přece navzdory tomu již město padlo. Vítězové se proháněli ulicemi vedeni králem, který byl při každém útoku první. Byl první, který vnikl do města, vždy vedli své lidi, svou odvahou dával příklad a vyvolávat zděšení nepřitele. Následovalo jej ve městě na 10 tisíc mužŕ a plundrovali, kde jen mohli. Byl slyšet děsný křik a směsice hlasŕ tu našich lidí, kteří se vzájemně povzbuzovali, tam Sicilanŕ, kteří utíkali a křičeli strachy.*

Naši lidé znásobili své snažení a probodávali každého, koho objevili, mečem – padali jako obilí pod kosou. Vnikli-li naši do domu, skákali jeho obyvatelé se střech a vyšších pater. Obávali se více toho, že padnou do rukou nepřítele než, že se skokem zabijí, neboť věděli, jak jsou krutí a nepočítali s milostí vědouce, že si ji nezasluhovali. Město bylo okamžité a v mužném boji dobyto bez známek toho, že by se snad někdo odvážil, třeba jen náznakem vzbuzovat odpor. Co mohu ještě říci? Král Richard vzal Mesinu prvním útokem rychleji, než by mohl kněz uskutečnit jitřní pobožnost.“⁷⁷ Vítěz určuje nejen dění, ale i způsob, jak bude tradováno. To se netýká jen kroniky, která je označována za „Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi“, líčící třetí křížovou výpravu z pohledu krále a jeho šlechty.

Mesinou se dostalo Richardovi zástavy proto, aby byl Tankred nucen změnit svůj postoj. Nejdříve propustil Johanu a vyjádřil ochotu, vyplatit 40 tisíc uncí zlata. Polovina představovala, dle jeho vyjádření, Johanino dědictví, druhá polovina byla určena Richardovi a představovala onu část dědictví, která patřila Jindřichovi II. Johana se svého podílu vzdala ve prospěch Richarda a jeho válečné pokladny, neboť výlohy na válečnou výpravu byly skutečně značné. Finanční zatížení pociťoval i francouzský král Filip a proto mu Richard podstoupil třetinu částky získané od Tankreda, s kterou ani příliš nepočítal. Richardova velkorysost však nebyla zcela nezištná:

- Existovala přece dohoda, že kořist na této výpravě bude dělena stejným dílem
- Král Filip byl Richardovi sice nápomocen při dobývání Mesiny, avšak tajně se paktoval s Tankredem, který jistě přivítal mít spojence z řad křižáků tím spíše, že se již rýsovalo jejich přezimování na Sicílii před dalším tažením
- Při dobývání Mesiny došlo také k první, nové, neshodě. Po dobytí byla na hradbách vztyčena jen Richardova vlajka. Po jednání byla sice stažena a nahrazená vlajkou templářů, ale i nadále si ponechal Richard nadvládu.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 59.

- Dalším impulzem pro neshodu byla sama Johana, která po osvobození z vězení přijela do Mesiny. Král Filip, kterému bylo 27 let a krátce před tím ovdověl /jeho manželka zemřela po porodu/ se do 25 leté krásy zahleděl. Richardovi případná ještě užší vazba na francouzského krále nebyla nikterak po chuti, /ze stejného důvodu se neuskutečnila svatba s Adelaidou/ a proto poslal svoji sestru na pevninu do kláštera. V r. 1196 se pak vdala za Raimunda VI. a stala se hraběnkou z Toulouse.
- Matka krále Richarda, Eleonora, byla na cestě na Sicílii a s ní i navarrská princezna, která byla Richardovi zaslíbena. S tím zprvu nemohl francouzský král souhlasit a žádal Richarda, aby dostal závazku vůči Adelaidě, což nyní Richard otevřeně odmítl s poukazem, že byla milenkou jeho otce a dala mu syna. Filip tedy ustoupil, neboť si uvědomoval, že další spor by pouze zhoršoval situaci jeho sestry, neboť by stále více vycházely tyto skutečnosti na veřejnost. Po finančním vyrovnání, které zajišťovalo Adelaidu i do budoucnosti, došlo ke zrušení svatební dohody a král Filip vyrazil na moře.

Filip odplul se svou flotilou dne 30. března 1191 a ve stejný den přicestovala i Eleonora a princezna navarrská do Mesiny. Příjezd bývalé a budoucí královny vyvolal značnou pozornost v době, kdy Richard sám konal poslední přípravy k odjezdu a část cesty doprovázel i odjíždějícího krále Filipa. Dostal zprávu o příjezdu „líbezná a počestná urozená slečna, oddaná a prostá jakékoli falše a hanby.“ Údajně ji král miloval a opětoval její úctu. Vše nasvědčuje tomu, že manželství mezi Richardem a Berenguelou, které bylo skutečně uzavřeno, nebylo šťastné spojení, neboť zůstalo bezdětné. Některé prameny líčí Richardovu nevěstu jako „pannu, jejichž krása a chytrost byly pověstné“⁷⁸, jiné říkají, že byla „spíše chytrá než krásná“⁷⁹. Zdá se však, že to byla princezna bystrá, která si se svoji budoucí tchýní zřejmě velmi dobře rozuměla. Buď jak buď, Eleonora se velmi zasazovala za to, aby se svatba uskutečnila. Zcela jistě šlo však o sňatek z rozumu, který nebyl v té době, ani později, ničím neobvyklým. Ve středověku hrála láska, pokud vůbec, jen podřadnou roli. K tomu sloužily případně metresy či trubadúři, kteří decentním způsobem poskytovali útěchu.

⁷⁸ *Ibid.*, s. 63.

⁷⁹ *Ibid.*, s. 63.

Richard svěřil Beenguelu do péče své sestry Johany, která jej nyní doprovázela do Svaté země, zatím co Eleonora, která se ujala regentství po dobu jeho nepřítomnosti, zase po několika dnech odjela. Celá Richardova flotila v počtu přibližně dvou set lodí se vydala na cestu k Východu 10. dubna. Brzy se však ukázalo, že klima nebylo příliš příznivé. Opakovaně se flotila dostávala do 'těžkých bouří, které rozdělovaly skupinu lodí, a docházelo ke ztrátám: „...mezi těmi, kteří utonuli, byl i Roger s příjmením Malchiel, ochránce královské pečeti, která se ztratila. Později vyplavily běsnící vlny mrtvolu Rogera na pevninu a někteří lidé v okolí našli pečeť, kterou ukázali vojákům s úmyslem, ji prodat. Došlo k navrácení pečeti a předání králi.“⁸⁰ Vicekancléř Roger Mauchet ji měl na šňůrce na krku. Spolu s ním utonula i řada dalších, když se tři lodě roztržily o pobřeží Kypru. Čtvrtá loď flotily unikla těsně zkáze a nesla ten nejdražší náklad: Johana a Berenguela. Na břehu se shromáždilo velké vojsko, kterému velel vládce Isaac Ducas Komnenus, člen císařské rodiny v Konstantinopoli, kterému nebylo radno důvěřovat. Vyhlásil sám sebe císařem Kypru.

Šlo o událost, která měla i vliv na křižácké státy ve Svaté zemi, jak si postěžoval Amroise ve své „Estoire“: „...slyšte pánové, tato země Sýrie, dříve než ji bylo možné přispěchat na pomoc, musela vytrpět tolik škody, tak velkou svízeľ, takovou nepříjemnost vzniklou nedopatřením, tolik útoků, tak dlouhé čekání a tak mnoho zpoždění, tolik trápení, tak velké strádání, tolik přehmatů a velké potíže! Bylo to velké neštěstí, když se udála smrt německého císaře, který sem vyrazil s velkým vojskem a tak náhle zemřel. Pro Svatou zemi byla také velká škoda, že zemřel anglický král, šlechtyn Jindřich, který byl moudrý a měl velká bohatství, která by bývala mohla pomoci zemím a ochránit město Tyrus. Bylo rovněž velké neštěstí, že zemřel také šlechtyn král Vilém Sicilský, který přiměl městu mnohokrát na pomoc, a proto zde vyvolala jeho smrt velký smutek. Následně muselo město strpět mnohý zlý osud, avšak nic mu nemohlo přivodit více škody než ostrov, který leží v blízkosti Sýrie: byl to bohatý ostrov Kypr, který byl kdysi velkou pomocí a nyní nebyl již tohoto schopen, neboť tam vládl tyran, který si počínal hůře než Jidáš nebo Ganelon. Odvrátil se od křesťanů a uzavřel přátelství se Saladinem a vypráví se, že pro zpečetění svazku měl jeden každý pít krev toho druhého, a toto se později skutečně potvrdilo jako pravda.“⁸¹

⁸⁰ Ibid., s. 64.

⁸¹ Ibid., s. 65.

Královny se nacházely v nepříznivé situaci. Začínaly váhat se svým rozhodnutím, neboť na jedné straně se obávaly zajetí, podlehnou-li přemlouvání císaře. Na druhé straně měly strach, že na ně zaútočí, budou-li se dále zdráhat. Aby císaře pozdržely, poslaly mu nezávaznou odpověď, ve které jej ubezpečovaly, že příští den vystoupí na zem a vydají se pod ochranu císaře. Na základě tohoto příslibu císař vyčkával. Kronikář dále poznamenává, že však vyčkával marně. Náhlý příjezd Richarda a větší části jeho flotily zabránily tomu, aby se jich císař zmocnil jako rukojmí. Pokud by došlo k jejich zajetí, mohl by Richard proti němu cokoli podnikat. Richard se snažil o propuštění některých ztroskotanců, které kyperští drželi v zajetí. Spolu s odmítnutím této žádosti se obě strany připravovaly k boji. Dvěma útoky Angličanů utrpěl císař porážku a dal se na útěk. Kypřané začali přebíhat k Richardovi a to přimělo Isaaka k prohlášení, že je ochoten k mírovým jednáním s Richardem. Současně se objevili na scéně Guido de Lusignan, král Jeruzaléma v doprovodu dalších knížat vládnoucích v křižáckých státech. Přijeli hledat podporu u Angličanů po té, co došlo ke sporu mezi jeruzalémským a francouzským králem, který již dorazil do Svaté země. Richard vytyšil, že by mohl být jeruzalémský král jeho důležitým spojencem a současně poznal strategický význam Kypru pro trvalé znesnadnění přístupu nevěřících do Svaté země. Ne náhodou proto uzavírá Richard dne 12. května 1191 sňatek s Berenguelou v kapli sv. Jiří v Limassolu, kde zřizuje své předpolí. Vedle svatebního obřadu probíhá i korunovace Berenguely, která dostává věnem Gaskoňsko, jižní pohraniční území Akvitánie a stává se tak panovnicí v oblasti, která leží v blízkosti jejího domova Navarry.

Mírová jednání mezi Richardem a Isaakem však byla neúspěšná a došlo k dalším bitvám. Boj skončil přiznáním císařovi porážky až po té, co se dostala jeho dcera, kterou velmi miloval, do rukou Angličanů. To však byl pouze jeden důvod. Císař byl vojensky zcela vyčerpán. Stanovil si však jednu podmínku: nechtěl být spoután železným řetězem – proto nechal Richard zhotovit stříbrný. Zatím, co jeho dcera byla předána do péče Johaně, někdejšího císaře Isaaka poslal do vyhnanství do Tripolisu v dnešním Libanonu. Po uspořádání poměrů na Kypru, který se pod svrchovaností anglického krále stal celním skladem na cestě do Svaté země, vyrazila flotila opět na moře a přiblížila se brzy vlastnímu cíli cesty, kterou byl záliv u Akkonu v dnešním Izraeli.

Toto město se stalo důležitým opěrným bodem křižáků a v této době se nacházel v rukách muslimů. Byl však obléhán křižáckým vojskem. V kronice o křižáckém tažení krále Richarda, opírající se o očitě svědky, se dále uvádí: „*Akkon byl obklíčen ohromnou obléhající armádou. Proudili sem ze všech křesťanských zemí, nejlepší z křesťanů, dobře vyzbrojeni k boji a nezdolného úsilí. V té době už obléhali dlouho Akkon, a vytrpěli mnoho zkoušek a trampot, trvalou námahu, nedostatek potravin a mnoho dalších útrap.*“⁸² Saladinův útok na křižácké pozice byl tak silný a rozsáhlý, že trvalo celé dva roky, než křižáci dokázali zmobilizovat své síly k nějakému protiúderu. Když byl král Guy z Lusignan vykoupen ze zajetí, začal shromažďovat křižáky roztroušené po Svaté zemi pod křižácký prapor. Jeho pověst a obliba nebyla velká ani před katastrofálními událostmi, ke kterým došlo. Řada křižáků musela považovat za výsměch, že muž, kterému byla dávána vina za masakr u Hattinu a následná ztráta Jeruzaléma má tu drzost sjednocovat křižáky k odvetě proti Saladinovi. Pokud předpokládal, že roztroušené křižácké síly budou vděčné za kohokoliv, kdo je bude ochoten vést, pletl se. Mnozí křižáci totiž našli svého vůdce v osobě Konráda z Montferratu, piráta a dobrodruha z řad italské šlechty. V době, kdy Saladin decimoval zbytky křižáckého odporu ve Svaté zemi, stal se Konrád vládcem Tyru. Křižácké državy ve Svaté zemi se hroutily, a možná právě proto se nikdo nepozastavoval nad novým vládcem města. Konrádovi se však podařilo něco, co naplnilo křižáky novou nadějí. Odvracel totiž Saladinův útok na město. Když zemřela Sibyla, panovnický titul připadl její nevlastní sestře Isabele, které byla provdána ve svých jedenácti letech za Humfrieda z Toronu. Konrád, který neměl Guy příliš v lásce, se rozhodl jednat.

Měl v úmyslu se oženit s Isabelou. Uzavřený sňatek nebyl velkou překážkou, jelikož existovaly důvody k jeho zrušení. Vedle nezletilosti v době jeho uzavření to byla všeobecná známost o homosexuální náklonnosti jejího manžela, Humfrieda. Stalo se tak dne 24. listopadu 1190 a tentýž den byla uzavřen sňatek nový mezi Isabelou a Konrádem. Konrád byl tak svému cíli o krok blíže, jeho odpůrce Guido reagovat audiencí u krále Richarda ještě před tím, než vstoupil na půdu Svaté země. Možná by se nám mohl zdát spor o jeruzalémský trůn poněkud bezpředmětný, uvážíme-li, že město bylo v rukou muslimů. Je pravděpodobné, že oba muži věřili v brzký návrat Jeruzaléma do rukou křesťanů, nebo prostě jen chtěli získat převahu nad svým sokem.

⁸² *Ibid.*, s. 137.

Jisté však je, že v konečném důsledku bylo sporem oslabeno křižácké vojsko obléhající Akkon. Obléhání města se zúčastnili různorodé křesťanské síly, od vojenských posil z Pisy a Janova, po pozůstatky vojska císaře Barbarossy. Saladin měl velké štěstí, že německá armáda nedorazila v plné síle. Je totiž dosti pravděpodobné, že by se následující události odehrály poněkud odlišně. Saladin neměl v úmyslu nechat obléhané město svému osudu, a proto přispěchal na pomoc se svým vojskem. Stalo se však něco, s čím patrně nikdo nepočítal. Saladin měl patrně v úmyslu prorazit se svým vojskem přes křižácké síly do města. Došlo ale k patové situaci, při které se i sám Saladin se svým vojskem stal obléhaným. Křižáci, ani muslimové nebyli schopni získat rozhodující převahu. Ani příjezd francouzského krále Filipa s jeho vojskem dne 20. dubna 1191 na patové situaci nic nezměnil. Takto vypadala situace před městem, se kterou anglický král Richard, když se jeho flotila blížila k městu. Dříve než vplula anglická flotila do zálivu, objevila se na dohled nezvykle veliká loď. Richard se nejdříve domníval, že jde o loď francouzskou, ukázalo se však, že je nepřátelská. Očití svědci, kteří ji viděli v Beirutu, později oznamovali, že *„ona loď byla neustále nakládána náklady velbloudů všeho druhu zbraní, kuší, luků, šípů do obou zbraní. Nacházelo se na palubě 7 emírů a 800 elitních tureckých vojáků a velké množství potravin všeho druhu v rozsahu, který se nedá odhadnout. Disponovali kromě toho velkým počtem lahví řeckých ohňů /zbraně s hořlavou kapalinou/ a 200 silně jedovaných hadů, které měli zničit křesťany/.*“⁸³

Byla to vítaná kořist, na kterou náhodně Angličané narazili. Přes početní převahu Angličanů nepřinesla bitva, která se rozhořela, žádné rozhodnutí. Po prvním bezúspěšném pokusu ztéci loď se Richard rozhodl pro jiný postup, i když znamenal ztrátu nákladu. *„Vydal rozkaz, aby všechny galéry na ní najely svým ostrohem – železem opatřenou příďí lodí. Galéry zacouvaly a pak vyrazily rázným pádlováním vpřed směrem k bokům lodí. Po promáčknutí boků byl dán průchod vlnám, voda vnikla dovnitř a loď začala klesat. Aby unikli smrti, skákali Turci do moře. Tam přesto však umírali. Jednak zbraněmi našich lidí, jednak utonutím. Třicet pět jich nechal král na živu, emíry a takové, kteří byli znalí stavby obléhacích strojů. Všichni ostatní zahynuli, zbraně byly ztraceny a hadi utonuli a byli unášeni vlnami moře.*“⁸⁴

⁸³ *Ibid.*, s. 69.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 69-70.

Saladin ve střetu s anglickými křižáky ztratil své elitní vojáky a křižáci si mohli připsat vítězství. Nutno podotknout, že takových vítězství nebylo mnoho. Výsledek střetnutí však možná vnímaly obě strany rozdílně. V anglických záznamech je vítězství křižáků připisován poněkud větší význam, než odpovídal skutečnosti: „...*když v dáli z vrcholů kopců viděli, co se stalo, byli saraceni jako zasaženi bleskem. Informovali Saladina. Když uslyšel tu zprávu, rval si vlasy a škubal si vousy, tak byl vzteklý. Pak zavzlykal a zabědoval: „O Alla kibir ychalla!“ – ó Bože, veliký a všemohoucí, teď jsem ztratil Akkon a moje milované elitní oddíly, do kterých jsem vkládal tolik nadějí. Takový nepříznivý osud, který mě zničil.*“⁸⁵ Saraceni však pravděpodobně nepřipisovali porážce větší důležitost, což nám napovídá i skutečnost, že se o porážce arabští kronikáři nezmiňují. To může znamenat jednak to, že pro muslimy nepředstavovala porážka závažnější problém. Druhou možností je, že porážka sice měla zásadnější význam, ale příplutí anglického krále Richarda I. do Akkonu osmnáctého června 1191, tuto skutečnost zastínila. Ať už tomu bylo jakkoliv, angličtí křižáci a saraceni byli oficiálně ve válce. Richardova cesta do Svaté země byla u konce a tím skončila první část křížového tažení. I přes to, že Richardova cesta nebyla snadná a musel překonat řadu problémů, i přesto se dá říci, že měl za sebou snazší část tažení. O prvních dnech Richarda I. ve Svaté zemi se nám zachovalo několik záznamů, jak z řad křesťanských, tak i arabských kronikářů. I když je na obou stranách snaha povzbudit především své lidi, rozdíly mezi záznamy jsou minimální. Proto můžeme s jistotou říci, že příjezd Richarda I. byl v pravou chvíli. Přivezl sebou životně důležité zásoby, jak lidské, tak i materiální a co je neméně důležité, také nové odhodlání a naději.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 70.

4. SALADIN A RICHARD U AKKONU

Vítězství u Akkonu se mělo stát symbolem znovudobytí Svaté země a mělo ukázat, že křižácké síly jsou opět jednotné. Město bylo obklíčeno ze všech stran a francké lodě připluli do přístavu. Saladin byl ve svých pokusech o prolomení křižáckých řad stále neúspěšný. Obyvatelé Akkonu proto neměli jinou možnost, než se spolehnout sami na sebe. I přesto, že měli křižáci na své straně strategickou převahu, trvalo obléhání města ještě další měsíc, jelikož obyvatelé města nepovažovali kapitulaci za přijatelnou. Do obléhání zasáhla turecká nemoc, která vypukla v křižáckém táboře. Není známo, o kterou nemoc se jednalo. Existují teorie, že se jednalo o kurděje, čemuž by nasvědčovaly i příznaky nemoci: padání vlasů a nehtů. Onemocněli i oba králové, nejdříve Richard a po něm i Filip. Oba králové se zotavili a boj pokračoval v nezmenšené míře dále. Na průběhu bojů se nic nezměnilo. Křižáci útočili na město a obyvatelé se bránili, jak jen to šlo. I přesto, že Saladin nedokázal se svým vojskem proniknout do města, nehodlal nechat obránce města v boji samotné. Podnikal výpady proti křižákům, které měly jediný cíl. Donutit Franky bojovat současně na dvou frontách. Saladin pravděpodobně neočekával, že by dosáhl nějakého významnějšího vojenského úspěchu. Spíše se snažil zmírnit tlak, který křižáci vyvíjeli na obránce města. Město Akkon bylo dokonale opevněno zdí a obranými věžemi. I když byla útočníků značná přesila, samotná početní převaha nemohla útočníkům dopomoci k rozhodnutí boje v jejich prospěch.

Ibn Schaddada podává svědectví o tom, jaké vojenské stroje křižáci při obléhání využili. „*Nepřítel postavil velkou, hrůzu budící obléhací věž, čítající 4 patra. První patro bylo dřevěné, další, druhé, z olova, třetí železné a poslední, čtvrté, měděné. Ta převyšovala zed' a jejich posádku tvořili bojovníci. Naháněla posádce města velkou hrůzu a byly pokusy, zahájit s nepřítelem mírová jednání, který – pokud jsme z dále mohli vidět – přivezl věž až na několik loktů ke zdi. Obránci se pokoušel, ostřelovat věž dnem i nocí zápalnými bombami, až se Bohu zalíbilo a ona chytla a shořela. Sloup plamenů stoupal k nebi a vzdmul se mnohohlasný křik, kterými děkovali Alláhovi.*“⁸⁶

⁸⁶ *Ibid.*, s. 153.

Obléhací věž opatřená koly byla dílo Francouzů, sloužila k tomu, aby po přiblížení se co nejvíce ke zdi umožnila po překlenovací můstku položeném na její věnec vniknutí útočníků do města. Věž pojala až 500 útočníků, kteří byli rozděleni do jednotlivých pater, které spojovaly žebříky. Křižáci však nebyli jediní, kteří měli na své straně vojenskou techniku. Muslimové měli neméně účinnou zbraň, kterou byl „řecký oheň“⁸⁷, byzantský vynález. Šlo o hořící tekutinu, skládající se z oleje nebo směsi nafty, naplněnou v kamenných nádobách, odpalovaných katapulty na nepřátelské pozice. Po dopadu se nádoby rozbily a vzniklo hořící moře, které se nedalo uhasit vodou. Útočníci měli k dispozici ještě další dvě účinné metody a to beranidlo – kmen stromu nebo lodní stožár, který byl osazen železnou špicí, zavěšený na zastřešené konstrukci, umožňující jeho rozkmitání. V druhém případě šlo o provizorní tunel, štolu vyhloubenou pod zdí, vyztuženou kládami. Po jeho vyhloubení došlo k zapálení podpěr, což znamenalo jeho zborcení a s ním i části zdi, pod kterou byl tunel veden.

Křižáci se museli vypořádat ještě s útoky vedených Saladinem, který se snažil křižáky co nejvíce oslabit. Ukrutné boje, ke kterým zde docházelo, také líčí Ibn Schaddad: „*Sultán se rozhodl napadnout nepřítele v jeho táboře. Herold povolal armádu muslimů do zbraně, oddíly se připravily a jízda i pěšáci se shromáždili. V tento den došlo k mohutným bojům, avšak naše oddíly nebylo s to, přemoci nepřítele, neboť francká jízda zaujala pozice za svoji obrannou linií a vytrvala jako zeď spolu se střelci z kuší a luků. Někteří naši lidé je napadli na křídlech, ale oni neustoupili a kladli rozhodný odpor. Někteří z mužů, kteří prolomili obrannou linii, oznamovali, že zde byl jeden Frank, pěšák, který se vyšplhal na obranný val, zády k muslimům. Druzí, nacházející se vedle něho, mu podávali kameny, které on prakem odpaloval proti muslimům, když se přiblížili k valu. Ten, který to vyprávěl, prohlašoval: „asi 50 šípů a kamenů jej zasáhlo, které setřásl a nic jej nemohlo odvést od jeho statečného odporu, který kladl. Nakonec jej zasáhla ohňová bomba našeho vrhače ohně, takže zaživa uhořel.“ Zkušený starý voják mi vyprávěl, že on patřil ke skupině, která dokázala prolomit obrannou linii. Říkal: „mezi obránci valu byla žena, zahalená v zeleném plášti; střílela na nás z dřevěného luku, až mnoho z nás zranila. Když jsme ji přemohli a zabili, vzali jsme její luk a*

⁸⁷ Řecký oheň byl tajnou zbraní východořímských císařů. Jeho přesnou podstatu. Údajně jej vynalezl Syřan jménem Callinicus v 7. st. n. l., není však vyloučeno, že původ je starší. Podstatou řeckého ohně byla dost možná hypergolická (samovzněcující) směs, vodou neuhasitelná, naopak někdy se píše o vznícení právě v kontaktu s vodou. Podle arabských i řeckých pramenů předčil řecký oheň svou ničivostí všechny ostatní zápalné zbraně Zpracováno z Greek Fire. In: PROVATAS, Nikolaos. *Hellenic Electronic Center Portal* [online]. [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: http://www.greece.org/Romiosini/greek_fire.html

přinesli jej sultánovi, který byl neméně překvapený.“ Boj zuřil mezi oběma stranami a hromadil mrtvé a raněné, dokud nenastala noc, která učinila všemu konec.“⁸⁸

Obráncům města začalo pomalu, ale jistě docházet, že křižákům nedokáží vzdorovat věčně a jediným možným řešením je pokusit se s křižáky vyjednávat. I přes své pokusy se Saladinovi nepodařilo poskytnout obláhatelům účinnou pomoc a tak byla do tábora křižáků vypravena delegace, kterou vedli dva vysoce postavení zástupci města a nabídli předání města za záruku, že obráncům bude umožněn odchod včetně všeho majetku. Francouzský král byl ochoten akceptovat nabídku, avšak anglický král Richard se postavil proti tomuto požadavku. Nepovažoval za správné, aby nebyli za tak dlouhý a krutý boj vedený pro získání města patřičně odměněni. Ani v této situaci se Saladin nehodlal vzdát. Příliš dobře si uvědomoval, že případná ztráta Akkonu by mohla zvrátit průběh celé války. Pokusil se obláhané od jejich úmyslu a sliboval přivést další pomoc z Egypta. Znovu se také pokusil zaútočit na křižáky a oslabit je natolik, aby upustili od dalšího obléhání města. Útoky křižáků totiž trvaly nepřetržitě dnem i nocí. Štěstěna mu však nepřála a jeho pokus se znovu minul účinkem. To přesvědčilo obyvatele Akkonu, že mají buď možnost akceptovat požadavky Franků a zachránit si holý život nebo pokračovat ve ztraceném boji a pak nepočítat se žádnou shovívavostí v okamžiku, kdy město padne. Jak Saladin přijal rozhodnutí obyvatel Akkonu přesně.

Záznamy z pramenů se totiž rozcházejí. Itinerarium o dalším průběhu podává toto svědectví: „*Když se vrátili poslové s rozhodnutím Saladina a jeho rádců, byli obláhatelé vysoce potěšeni. Jejich vůdci se podvolují našim králům a prostřednictvím tlumočnicka nabízejí, předat Akkon bez dalších podmínek, navrátit Svatý kříž jakož i propustit 250 křesťanských šlechticů, kteří jsou drženi v zajetí. Když poznali, že naši lidé nepovažovali tyto podmínky za dostatečné, nabídli 2000 šlechticů a 500 zajatců nižšího stavu; Saladin by nechal prohledat celou svoji říši, aby dal dohromady uvedený počet. Když budou opouštět město, vzali by si Turci sebou pouze to, co mají na sobě a své zbraně a vše ostatní včetně potravin, by zanechali. Kromě toho výměnou za své životy by dostali oba králové 200000 saracénských talentů. Zárukou, že tyto podmínky budou dodrženy, by jim byli rukojmí z řad vážených a nejvyšší postavených Turků města.“⁸⁹*

⁸⁸ *Ibid.*, s. 155.

⁸⁹ *Ibid.*, s. 157.

Byla sepsána smlouva a obě strany přísahou stvrdili její respektování, stejně jako výběr rukojmích. Obyvatelé začali město opouštět dne 12. června 1191. Křížácká armáda vstoupila vítězoslavně branami města do Akkonu. „*Posléze, když všichni Turci odešli, byly otevřeny brány a křesťané, vedeni oběma králi, vtáhli nikým neobtěžováni do města; tancovali radostí a jásali a chválili Pána a děkovali mu, neboť Bůh prokázal svému lidu velkou milost, a ukázal se svému lidu a vykoupil jej /Lukáš/. Praporce obou králů a mnoho vlajek bylo rozvěšeno po zdech a věžích. Město bylo rozděleno na dvě stejné poloviny mezi oba krále; rozdělili si i nalezené zbraně a potraviny stejným dílem. Zjistili i celkový počet zajatců, které rozdělili losem. Šlechtic Caracois /jeden z vyjednávačů/ byl přiřčen francouzskému králi, stejně jako velký počet dalších zajatců. Mestoc /druhý vyjednávač/ připadl králi Richardovi spolu se zbytkem zajatců. Kromě toho dostal král Francie jako svůj díl panský palác templářů a vše, co k němu patřilo, zatím co král Richard obdržel panovníkův palác, ve kterém ubytoval své královny s jejich dvorními dámami a komornými. Bez sporu, takto přišel každý ke svému dílu.*“⁹⁰

Každá vítězná bitva byla zakončena dělením kořisti. To odpovídalo dohodě, kterou králové učinili ještě během posledních příprav cesty do Svaté země, i přesto docházelo k určitým nepříjemnostem. „*Vévoda rakouský, jeden z prvních obléhatelů Akkonu, následoval anglického krále, aby stejným způsobem obdržel svůj díl na kořisti. Se svým praporcem, který nesli před ním, se objevil, aby si nárokoval svůj díl na vítězství. Když ne na rozkaz, pak alespoň se souhlasem rozhněvaného krále, byl vévodův praporec vržen do bláta a pošlapán, jako projev ponížení se strany Posměváčků. Vévoda, ačkoli strašně zuřil na krále, skryl svůj hněv nad urážkou, neboť neměl možnost se mstít. Vrátil se na místo, kde se zdržoval během obléhání a stáhl se oné noci do svého stanu, který již byl zbouraný. Posléze odplul, jakmile to bylo možné, se vztekem do své země.*“⁹¹

Zlost rakouského vévody Leopolda V. byla jistě pochopitelná, uvážíme-li, že po dobu obléhání Akkonu byl vrchním velitelem zbytku německého kontingentu křížáků, který dorazil do Svaté země. Stal se nástupcem Friedricha švábského, syna Barbarossy, který, stejně jako jeho otec, byl jednou z četných obětí třetí křížové výpravy.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 158.

⁹¹ *Ibid.*, s. 159.

V očích Richarda byl vévoda, který dorazil s malým oddílem k Akkonu teprve dodatečně, a který proto skutečně neměl rozhodující vliv na jeho dobytí, jen obtížný prosebník, který se odvážil vyslovit stejné nároky jako skuteční vítězové. Křižáci oslavovali velké vítězství, ale vůdcové výpravy museli naplánovat svůj další postup. Anglický a francouzský král se 20. července 1191 sešli k poradě, na které se měli dohodnout o další strategii. Richard navrhoval, aby obnovili svoji přísahu, ve které by přislíbili, že ve Svaté zemi zůstanou tři roky. V této době měli vyhnat saracény z bývalých křižáckých držav a také měli vytvořit stabilní základ pro nově vzniklé království v Zámorí. Navrhovaný postup lze považovat za rozumný nápad, neboť dobytí Akkonu byl pouze začátkem dobývání Palestiny. Francouzský král Filip s návrhem nesouhlasil. Nechtělo se mu přísahat, že by měl v tažení pokračovat celé tři roky. Pokud bychom hledali důvod Filipovi nevoli obnovit přísahu, mohli bychom se na celou záležitost podívat z úhlu strategicko-politického a osobního. Filip nepocíťoval potřebu sklízet vojenskou slávu a uznání ve Svaté zemi. Mnohem více mu záleželo na dění v jeho království. Byl zběhlý v intrikách a pletichaření, které probíhaly na Západě. Navíc přispěl významným způsobem k dobytí Akkonu. Nikdo mu tedy nemohl upřít zásluhy v boji s nevěřícími. Francouzský král měl však i osobní důvody, proč nepřistoupit na návrh Richarda. Mezi oběma králi stále přetrvávala rivalita. Cítil se stále zastiňován Richardem, který se vyznačoval smělostí a statečností a to přesto, že byl vlastně jeho lenním pánem. Zde tato závislost, daleko od domova, mnoho neznamenal. Byl si dobře vědom toho, že další jeho setrvávání po boku anglického krále by mu nepřineslo nic dobrého.

Filip se proto rozhodl, že se vrátí do své vlasti. Přislíbil sice větší část svého vojska ponechat v Palestině, aby podpořil další boje se saracény, avšak i tak jeho odchod znamenal další citelné oslabení pozice křižáků během tohoto tažení. Třetí křížová výprava měla být společným podnikem tří evropských králů, ale situace se zásadně změnila. Fridrich Barbarossa byl mrtev, francouzský král Filip se vracel domů a jediný, kdo zůstával ve Svaté zemi, byl anglický král Richard. Znovu se ukázalo, jak důležitá je jednota. Velká křižácká armáda, která dobyla Akkon, byla oslabena a do srdcí muslimů se vlila nová naděje. Saladin, kterému došlo, že se karta obrátila v jeho prospěch, začal okamžitě hrát o čas. Bylo potřeba splnit tři závazky: výkupné, navrácení svatých relikvií a propuštění zajatců.

Pro první dva byla stanovena lhůta čtyř týdnů. K předání mělo dojít dne 9. srpna. Francouzský král se dne 31. července nalodil na loď a vyplul směrem k Tyru, odkud se hodlal po moři vydat na zpáteční cestu domů. Saladin nedodržel ani jednu z podmínek kapitulace Akkonu. Anglický král mu poskytl odklad splnění požadavků, ten však Saladin také nedodržel. Richard pochopil Saladinovu hru o čas a úmysl nesplnit dohodnuté podmínky a rozhodl se ke kroku, který jej měl přesvědčit, že je protivníkem, kterého je třeba nejen brát velmi vážně a který se nezalekne ani těch nejstrašnějších způsobů použití násilí pro dosažení cílů. Ke krvavému činu došlo 20. srpna 1191. Zajímavé je, že Richard zamýšlel provést popravu rukojmích před tváří nepřítele. A nešlo o popravu v pravém smyslu slova, neboť se masakru zúčastnila značná část vojska. Šlo spíše o demonstrativní potrestání, které mělo přimět odpůrce k zamyšlení. O událostech se také můžeme dozvědět ze tří rozdílných pramenů. Jednak je postup anglického krále zaznamenán v Itinerariu, který ho líčí takto: *„jelikož lhůta již dávno uplynula, nepochyboval král Richard, že se Saladinovo srdce zatvrdilo a nezáleží mu na tom, aby vykoupil rukojmí. Poradil se s vůdci vojska a bylo dohodnuto, nemrhat dále čas čekáním, nýbrž rukojmí usmrtit. Pouze někteří nejvýznamnější a nejváženější z nich měli být ušetřeni, pokud se podaří dosáhnout za ně výkupné či vyměnit je za křesťanské zajatce.“*⁹²

Ibn Schaddad líčí tuto událost takto: *„Když anglický král viděl, že sultán se zdráhá předat peníze, zajatce a kříž, spáchal zradu na muslimských zajatcích. Ujednal s nimi a předání proběhlo za podmínky, že jim bude garantován život, ať se stane cokoliv, bude-li se sultán řídit tím, co bylo ujednáno, propustí je s majetkem, dětmi a ženami, avšak nebude-li sultán svolný, udělá z nich otroky a zajatce. Prokletý je oklamal a odhalil, co se skrývalo v jeho srdci. Provedl to, co – podle pozdějších zpráv svých souvěrců – zamýšlel udělat, až by obdržel peníze a zajatce. On a celé franské vojsko, jízdní i pěší, vytáhli z města v době odpoledních modliteb v úterý, 27. Radschabu a vydali se ke zřídům na úpatí Tell al-Ayyadiyy. Zde rozbili své stany a postoupili pak dále do středu nížiny mezi Tell Kaysan a al-Ayyadiyya. Naše hlídky se stáhly až k Tell Kasayan, když Frankové postavili svůj tábor u Tell al-Ayyadiyya. Nepřítel potom vyvedl muslimské zajatce, pro které určil Bůh /Alláh/ mučednictví, zhruba 3000 spoutaných.*

⁹² *Ibid.*, s. 162.

Potom se na ně vrhli, jako jeden muž, a ubíjeli je chladnokrevně, ranami a bodáním svých mečů, zatím co předvoj muslimů bezmocně přihlížel, neboť byli příliš vzdáleni. Muslimové poslali už zprávu sultánovi a sdělili mu, co nepřítel provedl a jaké je jejich nové postavení a on /Saladin/ poslal posilu. Když nepřítel vykonal své dílo, napadli jej muslimové a došlo k nemilosrdné bitvě, při které na obou stranách byli mrtví a zranění. Ta trvala až do rozbřesku noci.“⁹³

V dopise opatovi z Clairvaux, který se datuje 1. října 1191, zjišťujeme, jak celou situaci vnímal anglický král: „*Brzy po příchodu krále /Francouzů/ do Akkonu jsme sem dorazili i my, díky příznivé boží prozřetelnosti. Brzy potom bylo město Akkon předáno králi ... /Francouzů/ a nám za podmínky, že život saracénu, kteří tam byli umístěni pro jeho hlídání a obranu, bude ušetřen. Jménem Saladina bylo dohodnuto, že by nám měl být předán Svatý kříž a 1500 žijících zajatců, a on určil den, kdy se tak stane. Avšak lhůta uplynula, a jelikož ujednání, se kterým souhlasil, byla zcela neplatná, nechali jsme nakonec saracény, kteří se nacházeli v naší moci, zabít – zhruba 2600. Několik nejváženějších bylo ušetřeno a doufáme, že výměnou za ně znovu získáme Svatý kříž a křesťanské zajatce.*“⁹⁴ Na celou situaci však musíme nahlížet objektivně. Richard, jakkoli si cenil dobytí Akkonu, se nechtěl, na rozdíl od francouzského krále, s tímto výsledkem spokojit. Zamýšlel pokračovat v tažení a zanechat ve městě tak velký počet zajatců znamenalo ponechat zde i vojenský kontingent pro jejich hlídání a de facto další oslabení křesťanských vojsk.

⁹³ *Ibid.*, s. 163.

⁹⁴ *Ibid.*, s. 164.

5. NOVÁ SITUACE VE SVATÉ ZEMI

5.1 Richardův postup po dobytí Akkonu

Richardova pozornost se nyní zaměřila na Jeruzalém. Vítězství křižáků u Akkonu⁹⁵ bylo sice významné, ale spíše pro samotný pocit křižáků, kteří se město snažili dobýt dva roky. Hlavním cílem třetí křížové výpravy bylo znovu získat Svaté město z muslimských rukou. Anglický král si uvědomoval, že jeho dobytí nebude vůbec snadné a Richard si uvědomoval, že uspěchaný postup na Jeruzalém by nepřinesl žádný užitek a celému tažení by pravděpodobně spíše uškodil. Město bylo položeno hluboko ve vnitrozemí, což komplikovalo zásobování vojska. Křižáci dávali přednost zásobování po moři. Richard musel nejdříve zajistit pobřeží, než se mohl vydat ke Svatému městu. To však nebyl jediný problém, který musel anglický král vyřešit. Křižáci byli stále na území nepřítele, a proto bylo potřeba zajistit před tažením na Svaté město opěrné body. Hlavním opěrným bodem se stal Akkon, a proto bylo potřeba ve městě nechat dostatečnou vojenskou posádku, která by v případě muslimského útoku město ubránila. To by oslabilo Richardovu armádu, která již tak utrpěla ztráty odchodem Francouzů. V městě nebylo zapotřebí jen ponechat dostatečnou vojenskou sílu, ale bylo také třeba zničené město obnovit.

Nejednalo se jen o opravu a vylepšení opevnění, ale i znovu vybudování svatyní, které muslimové přebudovali na mešity. O stavu svatyní se dozvídáme z Itineraria: „*Na stav kostelů ve městě /Akkonu/ bylo hrůza se podívat a dokonce ještě nyní je utrpení, vzpomenout si na ohavné věci, které jsme v nich viděli. Neboť které oko věřícího mohlo zůstat suché, spočinulo-li na úctihodném obraze ukřižovaného syna Božího nebo svatého, který tím či oným způsobem byl znetvořen či poškozen? Kdo by nebyl otřesen úděsným vyprávěním, jak tito bezbožní Turci ohavně zneuctili svaté kříže, házeli je na zem a dupali po nich? Zřizovali své mešity na místech, jež nám byla svatá a po odstranění všech znaků spásy člověka a*

⁹⁵ Akkon leží na pobřeží Středozemního moře na planině Philistia třicet kilometrů jihozápadně od Jaffy. Poloha města představovala ze strategického pro vojenská tažení velkou výhodu. Město bylo také centrem obchodu. Ashqelon. In: *Pictures from the Holyland* [online]. 2007 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://holyland-pictures.com/2007/08/31/ashqelon/>

křesťanského náboženství umístili na jejich místo všechno smetí své pověry.“⁹⁶ Anglický král nemusel řešit pouze strategické problémy, ale také ty politické. Jedním z palčivých problémů představoval otázku: Kdo bude právoplatným králem jeruzalémské říše? Mohlo by se zdát, že tato otázka byla uspěchaná, ale opak je pravdou. Dobytím Akkonu se město stalo hlavním městem říše, a proto se tato otázka stala značně naléhavou. Byli dva uchazeči o trůn: Francouz Lusignan a Ital Montferrat. Richard a Filip znovu zastávali rozdílná stanoviska. Francouzský král stranil Konrádovi z Montferratu, Richard Guovi z Lusignan, který složil lenní přísahu anglickému králi. A byl to právě Richard, kdo znovu dokázal prosadit svůj názor. Guyovi z Lusignan byla ponechána hodnost krále, resp. mohl doživotně užívat tento titul. Teprve po jeho smrti měl přejít na Konráda, či jeho dědice z manželského svazku s dcerou Amalricha, Isabelou. Není snad třeba zmiňovat, že Konráda toto řešení příliš nepotěšilo. Mohli bychom mít pocit, že tyto problémy nespádaly do úkolů křížových tažení a jednalo se o úkoly druhotné. Na jejich splnění však závisel úspěch křížového tažení. V okamžiku, kdy Akkon byl zabezpečenou základnou a opět záštitou křesťanství, zaměřil se anglický král na plánování dalšího postupu. Nyní byl jediným velitelem a vůdcem křížáků a proto měl konečné slovo.

Anglický král vydal rozkaz: „*V neděli, 1. Šabanu /25.srpna/ za rozbřesku byly zapáleny táborové ohně nepřítele. Takový byl jejich zvyk, když měli v úmyslu vyrazit, a tak prozradili našemu předvoji, co zamýšleli. Sultán nařídil, odstranit zavazadla, zatím co oddíly zůstanou připraveny k boji na koních. Rozkaz byl proveden, ale větší část osobního majetku oddílu byla ztracena. Mnohé, co patřilo zásobovacím oddílům, bylo také ztraceno, neboť chyběli nákladní koně, které by mohli nést to, co měli. Každý z mužů se předzásobil tím, co by mohl potřebovat během delší doby a zásobovací oddíly byly vybaveny tím, co by si vyžádalo náročnější přejíždění při dopravě s jednoho místa na druhé, neboť nebylo možné, aby někdo zůstal v táboře, neboť se nacházel velmi blízko Franků v Akkonu a nebezpečí, z toho vyplývající.*“⁹⁷

⁹⁶ Ibid., s. 169.

⁹⁷ Ibid., s. 170.

5.2 Saladin se vzpamatovává po porážce u Akkonu

Pro Saladina představovala ztráta města největší porážku, kterou do této doby utrpěl, a tato skutečnost ho značně rozhořčila. I když jeho postavení bylo pevné, nesměl křižákům dovolit získat zpět ztracená území. Uvědomoval si, že by to mohlo znamenat začátek jeho konce. Ozvaly se již totiž výtky, že svoji vojenskou taktikou, píchnutí jehly, „ničící islám“, pouze uškodil muslimské armádě. Šok muslimů byl ještě větší po té, co Richard masakrem potrestal nedodržení sjednaných podmínek kapitulace Akkonu. Předsevzal si proto, učinit vše proto, aby udržel Jeruzalém, hlavní cíl křižáckého tažení v muslimských rukou. Jaký měl Saladin názor na počínání křesťanů, se můžeme jen dohadovat. Tři evropští králové byli ochotni rozpoutat válku kvůli Svatému městu v okamžiku, kdy se považoval za Palestiny. Byl to on, kdo obnovil stav, který zde existoval před vpádem křesťanů při prvním křížovém tažení. Po krvavém činu anglického krále se Saladin zatvrdil, což mělo negativní vliv také pro zajatce z řad křesťanů. Pro vojáky nižších hodností to znamenalo buď okamžitou smrt, nebo odeslání do Damašku, kde byli nabídnuti na trhu s otroky. Pro rytíře to bylo i nadále snesitelnější: buď se jednalo o výkupné či o výměnu zajatců. Teprve, když u něj pominula první vlna hněvu, byl Saladin ochoten vyměňovat si s protivníkem i nadále poselství či dokonce dárky v duchu představy Orientu. Panovník byl bytostí stojící nad lidskou společností, požívající božské ochrany. Byl povznesen nad každou kritiku, jakkoli by byla na místě. Odpovědnost a odplata, na které musel být připravený, vždy stihla jeho podřízené. Toto pojetí absolutní moci bylo přenášeno rovněž na protivníka, kterému se dostávalo stejné cti a vážnosti. Tak se také mohlo stát, že byly přátelské vztahy mezi Richardem a Saladinem přesto, že jejich armády spolu urputně bojovaly. Jsme proto svědky paradoxní situace, kdy byl Saladin na Západě považován jednak za zapřisáhlého nepřítele, ale zároveň určitým způsobem uctíván.

Když se Saladin dozvěděl, že se křižáci vedení Richardem vydali na pochod, rozhodl se napadat jeho zadní voje s úmyslem zbrzdit postup křižáků. Ibn Schaddad, který dění pozoroval z bezprostředních blízkostí, o něm podal toto svědectví: *„když den již pokročil, dal se nepřítel na pochod podél pobřeží. Rozděлил se do tří skupin, vzájemně odloučených. Sultán*

*posílil náš předvoj a nechal pochodovat hlavní část armády paralelně s nimi. Během pochodu spolu neúprosně bojovali. Jeho syn, al-Afdal, podal sultánovi zprávu: jejich oddíl /franků/ se oddělil od svých druhů a my na ně silně zaútočili, takže se museli stáhnout a hledat ochranu v táboře. Kdyby byl náš oddíl větší, mohli jsme nad nimi zvítězit.*⁹⁸ Byla to právě opatrnost, která se stala podstatnou Saladinovy taktiky. Nedosáhl tak sice žádného vítězství, ale nemohl utrpět ani porážku. Nedaleko Arsufu dosáhl Richard dne 7. září svého druhého vítězství ve Svaté zemi a to v otevřeném boji. V rámci třetího křížového tažení se jednalo o první a zároveň poslední otevřený boj křižáků a muslimů. Když si Saladin uvědomil, že Richard zamýšlí se svým vojskem obsadit cestu kolem pobřeží, rozhodl se zabránit postupu protivníka útokem na jeho levé křídlo. Tím by postup křižáků nezastavil, ale dostatečně by jej zpomalil a co víc, křižáky také oslabil. K boji mělo dojít soustředěným útokem na cestě z Césaria do Jaffy. Tento úsek byl zalesněný, což mělo Saladinovým mužům poskytnout strategickou výhodu. Pravé křídlo křižácké armády bylo chráněno mořem, po němž plula flotila, na kterou, v případě potřeby, se mohlo vojsko nalodit. Hlavním cílem flotily byla doprava obléhacích strojů a proviantu. Jádro jeho vojska, jezdce, na levém křídle kryli pěšáci. Co tedy představovalo slabinu, kterou mohl Saladin využít? Rytíři byli chráněni brněním, a pro lehce chráněné muslimy představovali značné nebezpečí. Slabinou rytířů byli paradoxně jejich koně, kteří zároveň dělali z rytířů nebezpečného protivníka. V každé bitvě se proto saracénští střelci zaměřovali na koně, kteří pod jejich šípy padali k zemi. Na zemi byli totiž rytíři poněkud neobratní.

Nejednalo se o bitvu v klasickém slova smyslu, ale spíše o přepadu muslimů a následném křižáckém pronásledování. Kolem třetí hodiny odpoledne zaútočilo přibližně tisíc Turků na křižáckou armádu. Saladinova vojska čítala všeho všudy osmdesát tisíc mužů. Křižáci dokázali shromáždit pouze třetinu Saladinovy armády. Početní rozdíl mohli křižáci vyrovnat jednak lepší vojenskou taktikou a také větší disciplínou. Vojenská strategie křižáků pod vedením Richarda byla skutečně výjimečná a proto pověst, kterou mu toto tažení přineslo, byla zasloužená. Saladin se pokusil v řadách nepřítele rozpoutat paniku. Vyslal dvě skupiny jezdců na koních, kteří měli zastrašit nepřítele svým křikem a hlukem, který vydávali rohy, flétny, řehtačky a činely. Muslimské jednotky napadly zadní voj křižáků. Tato taktika

⁹⁸ *Ibid.*, s. 172.

byla výhodná, jelikož křižákům způsobovala nemalé škody. Saladin svůj postup pečlivě naplánoval a tak dostal řádové rytíře, kteří tvořili zadní voj do dosti svízelné situace. Richardova taktika byla jasná. Přikázal johanitům, kteří byli oním zadním vojem, vyčkat s protiútokem, dokud nepřítel nevytáhne do boje s celou armádou, a pak vyrazit se soustředěným protiútokem a přivodit mu zdrcující porážku. Rytíři johanitského řádu však byli pod značným tlakem a tak udeřili předčasně. Richard neměl jinou možnost, než se nové situaci přizpůsobit a okamžitě jednat. Zavel tedy k všeobecnému útoku. O střetu nás informuje Ibn Schaddad takto: „*Situace nepřítele se stále zhoršovala, a muslimové si mysleli, že jej mají již v hrsti. Konečně dorazili první oddíly jejich pěšáků k první zeleni Arsufu. Tam se soustředili jejich jezdci a spojili se k útoku, neboť se obávali o své muže a mysleli, že jen útok by je mohl zachránit. Viděl jsem, jak se shromáždili uprostřed jejich pěšáků. Zvedli svá kopí a vykřikli jako jeden muž. Pěšáci se rozestoupili, aby projeli, a oni zaútočili společně ve dlouhé bitevní řadě. Jeden oddíl se obrátil proti našemu pravému křídlu, druhý proti levému a třetí proti našemu středu. Naši muži jim ustoupili.*“⁹⁹ V otevřeném boji neměli saraceni proti křižácké jízdě skoro žádnou šanci. Křižácká jízda nebyla jako u Hattinu vyčerpaná žízni a vedrem, ale naopak, byla v plné síle. Jízda zatlačovala nepřítele stále dále, až se konečně zastavili na okraji lesa. Richard mohl vydat rozkaz k pronásledování nepřítele, ale riziko bylo příliš velké. I tak mohl Richard oslavovat značný úspěch. Saladin ve střetu přišel přibližně o sedm tisíc vojáků. Ze záznamů Ibn Schaddada se dozvídáme, že Saladin byl z další prohry zdrcen.

Po vítězství u městečka Arsufu pokračovali křižáci v postupu a již za tři dny, tedy 10. září 1191, dospěli k Jaffě. Od doby antiky byla Jaffa důležitým přístavním a obchodním městem. V době třetí křížové výpravy to bylo výchozí místo, odkud poutníci směřovali do Jeruzaléma. Zde jsme svědky neobvyklé události, kdy Saladin změnil dosud používanou strategii a to strategii „spálené země“. Nechal město evakuovat a jeho opevnění zbořit. Pravděpodobně nechtěl riskovat podobnou situaci, jako u Akkonu. Město bylo natolik neobyvatelné, že se Richard rozhodl zřídit tábor mimo město. Pro křižáky bylo město natolik strategicky důležité, že se rozhodli pro jeho obnovu v jeho plné velikosti, tedy jak obranných zdí, tak i místa, kde se formovaly poutní karavany. Práce na obnově města trvaly přibližně dva měsíce. Když bylo město obnoveno, vydal se Richard zpět do Akkonu, kde měl v plánu posbírat a znovu zformovat své vojsko.

⁹⁹ *Ibid.*, s. 178.

6. PRVNÍ POKUSY O MÍROVÉ ŘEŠENÍ

Anglický král strávil ve Svaté zemi již mnoho času a vybojoval nejedno vítězství. Hlavní cíl jeho tažení, Jeruzalém, byl stále v nedohlednu. Richard si začal uvědomovat, že nejde jen o to dobytí Svaté město, ale také ho udržet. Na vlastní kůži se obeznámil se situací ve Svaté zemi a pochopil, že bitvu se Saladinem nelze vyhrát. Saladinova říše byla obrovská, měl k dispozici neomezené zdroje, což si anglický král uvědomoval. V porovnání se Saladinem disponoval pouze malou armádou, a i když dobyl na pobřeží některé styčné body. K Jeruzalému se o moc blíže nedostal. Jedním z hlavních problémů představovala logistika. Zásobování armády u Akkonu včetně obléhacích strojů přes moře bylo pro jeho polohu nepoměrně snazší, než v případě Jeruzaléma, který se nacházel ve vnitrozemí. Zásobování po pevnině představovalo značné riziko. Pokud by saraceni obsadili zásobovací cesty, křižácká armáda by byla odsouzena k záhubě. Jediným možným řešením situace bylo diplomatické vyjednávání. Komunikace mezi Richardem a Saladinem nebyla nikdy přerušena a tak nebylo třeba navázat první kontakt. Vyjednávačem na straně muslimů byl Malik al-Adil, Saladinův bratr, který si velmi vážil Richarda. Byl účastníkem bojů o Akkon a během následných vyjednávání prokázal své schopnosti i na tomto poli. I přesto, že Richard nazýval Malika svým přítelem, byl neoblomný při dojednávání určitých požadavků.

O požadavcích se dozvídáme z al-Adila sultánovi; šlo o zprostředkovanou informaci od emisara, kterého al-Adil vyslal do tábora křižáků. Šlo o poselství, které bylo vlastně určeno jemu, al-Adilovi, přesto je předal dále: „Muslimové i křesťané jsou u konce. Země je zpustošena, zcela zničena oběma. Majetek a život na obou stranách je zmařen. To je obecně známo. O čem musíme hovořit, je Jeruzalém, Svatý kříž a tyto země. Co se týká Jeruzaléma, je středem našeho náboženství, kterého se nikdy nevzdáme, dokud bude žít alespoň jeden z nás. Pokud se týká zemí: vraťte nám ty, které se nachází na této straně Jordánu. Svatý kříž, to je pouze kus dřeva, který nemá pro vás žádný význam, ale pro nás je důležitý. Nechť nám jej sultán vrátí. Pak můžeme uzavřít mír a vzpamatujeme se z těchto stálých trampot“.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Ibid., s. 182.

Když si Saladin dopis přečetl a poradil se svými rádci, poslal následující odpověď: „Jeruzalém patří nám stejně jako vám. Fakticky znamená pro nás více než pro vás, neboť zde nastoupil prorok svoji cestu na nebesa a zde se shromáždili andělé. Ať se král neoddává představě, že se jej vzdáme, neboť se nemůžeme o tom ani zmiňovat mezi muslimy. Co se týče země, také ta nám původně patřila. Vaše podmanění byla jen neočekávanou náhodou pro zdejší slabost muslimů v příslušné době. Pokud bude trvat válka, neuzpůsobil vás Bůh k tomu, abyste uspořádali třeba jeden kámen. Z polí, která jsou v našich rukách, se živíme, díky Bohu, a máme užitek. Zničení Svatého kříže by bylo v našich očích velkou obětí, kterou bychom přinesli Bohu /Alahovi/, a jediným důvodem, proč jsme nezašli tak daleko, spočívá v tom, že z toho může islám vytěžit pokud možno ještě větší užitek.“¹⁰¹

Vidíme, že nejen při vojenské strategii, ale i při vyjednávání se Saladin s Richardem dostali do patové situace. Bylo evidentní, že tímto směrem se vyjednávání nedá dále vést a tak přišel anglický král s poněkud neočekávaným řešením. Tímto řešením měla být Richardova ovdovělá sestra, kterou měl v úmyslu provdat za al-Adila. Můžeme předpokládat, že křižákům muselo toto řešení situace připadat přinejmenším neuvěřitelné. Vůdce křižáckého vojska, který do Svaté země přišel bojovat s nevěřícími, hodlal provdat svou vlastní sestru za pohana. Pro muslimy to nebylo nic nezvyklého, jelikož v harémech muslimů se často nacházely také křesťanky. Ibn Schaddad líčí událost takto: „v pondělí 29. Ramadána /21. října 1191/, si mě ráno zavolal al-Adil a prosil také řadu emírů /vůdců vojska/, Alama al-Din Sulaymana, Sabiqa al-Dina, Izz al-Dina ibn al Muqqadama a Husama al-Din Bischara, o účast a oznámil nám písemná a ústní poselství, která obdržel jeho emisar od krále Anglie. Tj. vyprávěl nám, že rozhodující základ dohody je odvislý od toho, zda al-Adil se ožení se sestrou krále Anglie, kterou on přivezl ze Sicílie, kde byla vládcovou ženou, než tento zemřel. Její bratr ji vzal sebou, když se zastavil na Sicílii při cestě sem. Návrh vycházel z toho, že on /král/ ji dá al-Adilovi za ženu, pak by mělo být panovnické sídlo říše v Jeruzalémě a že Saladin postoupí al-Adilovi celou pobřežní oblast, kterou vlastní a udělá z něho krále všech pobřežních zemí. Ty by se měly dodatečně připojit k zemím a lénu, které vlastní. Svatý kříž by mu měl být předán. Vesnice by byly předány templářům a špitálníkům, zatím co hrady manželskému páru a obě strany by měly propustit své zajatce. Navrhuje se, aby toto mělo být základem pro mírovou

¹⁰¹ Ibid., s. 182.

dohodu a král by odtáhl, aby se po moři mohl vrátit domů a takto by byla záležitost ukončena.“¹⁰²

Richardův plán byl řekněme poněkud novátorský. Jeruzalémské království mělo být nahrazeno muslimsko-křesťanským královstvím. Anglický král již tedy neměl v úmyslu navrátit Jeruzalém zpět do rukou křesťanů, ale pokusil se o kompromis. Svatá země by byla rozdělena mezi křesťany a muslimy. Spadala by sice pod jednoho muslimského panovníka, ale členové rytířských řádů by vykonávali něco jako dohled. Potomci ze vztahu al-Adila a Johany, Richardovy sestry, by byli odnožemi jak muslimského Orientu, tak křesťanského západu a byli by zárukou trvalé rovnováhy mezi znepřátelenými náboženstvími a národy. Postoj Saladina k navrhovanému řešení nebyl překvapivě odmítavý, což můžeme připsat dvěma faktorům. V nedávné minulosti utrpěl dvě velké porážky a to právě díky anglickému králi, proto lze předpokládat, že již další nechtěl riskovat. Potřeboval se také věnovat vnitřním záležitostem bez obavy z toho, co podnikají křižáci. Proč ale navrhl toto řešení anglický král?

V okamžiku, kdy vstoupil do Svaté země, převzal vojenskou iniciativu a slavil vítězství. Co jej tedy přimělo k tomuto postupu? Jak již jsem se zmínil výše, když Richard pochopil situaci ve Svaté zemi, nabyl přesvědčení, že nemůže trvale udržet úspěchy tohoto tažení. Musel se také zabývat problémy ve své vlasti. Čím déle byl pryč, tím více bylo oslabováno jeho postavení doma a to jak přičiněním jeho odpůrce, francouzského krále, tak i jeho bratra Jana. Byl přesvědčen, že poloviční vítězství je lepší než úplná ztráta. Richardův plán ztroskotal na ochotě jeho sestry Johany podvolit se a vzít si muslima. „*Ve středu, 2. Schawwala /23.října/, se vydal Ibn al-Nahhal jako sultánův a al-Adilův posel na cestu. Po příchodu do nepřátelského tábora a oznámení svého příchodu králi se mu dostalo zprávy, že královské dámě byl jím předložen plán sňatku, který se jí nezamlouval, a byla rozzlobena. Fakticky odmítla rozhodně tento plán a přísahala závazně při své víře, že by nesouhlasila. Jak by jen mohla dovolit muslimovi, aby si s ní užíval tělesné choutky! Na to navrhl její bratr: přestoupí-li al-Adil na křesťanství, prosadím tuto záležitost. Bude-li svolný, udělám to.*“¹⁰³

¹⁰² *Ibid.*, s. 184-185.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 186.

7. KONEC DIPLOMATICÝCH JEDNÁNÍ

Diplomatická jednání ztroskotala, a proto se Richard rozhodl vydat rozkaz k pochodu na Jeruzalém. Představitelé rytířských řádů se pokusili anglického krále od rozhodnutí odradit. Stejně jako on si uvědomovali situaci křižáků ve Svaté zemi. Když však ztroskotala diplomatická jednání, neměl anglický král příliš možností, jak pokračovat dál. Pochod na Jeruzalém se zdál pravděpodobně jediným řešením. Z městských bran Jaffy se 31. října vydala křižácká armáda po staré poutní cestě do Jeruzaléma. Saladin znovu uplatnil taktiku spálené země. Srovnal se zemí všechny opěrné body a sídliště, aby zde křižáci nemohli najít útočiště. Současně Saladin nechal nově opevnit průsmyky, kterými vedla poslední část cesty, kudy museli křižáci projít. Sám se stáhl do Jeruzaléma, odkud hodlal řídit činnost svého vojska. Přes všechna Saladinova opatření pokračovali křižáci pomalu ale jistě k Jeruzalému. Dvě pevnosti, Casal des Pleins a Casal Moyen, které Saladin zničil, nechal Richard opět opravit. Richard také zasahoval do lokálních bojů a to i přesto, že byl varován, že by mohl celé tažení ohrozit. Přibližně v polovině listopadu dosáhlo vojsko Ramla, mezistanici na cestě z Jaffy do Jeruzaléma. I zde Saladin použil strategii spálené země. Křižákům trvalo přibližně šest týdnů, než se v Ramle opevnili. Ve stejné době muslimové opevňovali Jeruzalém. Na probíhající úpravy dohlížel al-Adil, zatímco se Saladin vypravil do Egypta, základny říše, aby znovu sebral vojsko. Křižáci se ke Svatému městu přiblížili v lednu odhodlání na město zaútočit. Richard však rozkaz k útoku nevydal. Chvíli to vypadalo, že čeká na nějaké znamení, které však nepřicházelo a tak Richard vydal rozkaz ke stažení vojska zpět do Jaffy. Otočit se krátce před cílem přece znamenalo přiznat, že všechna námaha a útrapy, kterým byli křižáci vystaveni, byly zbytečné. Obrat však také ještě neznamenal jeho definitivní odmítnutí.

7.1 Křižácká porada v Akkonu

V Akkonu přijal 15. dubna 1192 anglický král posla, který mu přinášel následující zprávu: „*Po Velikonocích, a když se natolik zlepšilo počasí, že bylo možné se odvážit cestovat po moři, předstoupil před Richarda posel, který znepokojil celé vojsko. Šlo o převora, představeného kláštera v Herefordu v Anglii. Tento převor předal králi list biskupa Wiliama*

z Ely, králova kancléře, kterým jej informoval, že on a druzí, které král jmenoval proto, aby v době jeho nepřítomnosti vládli v anglickém království, byli vyhnáni z hradů v zemi a že někteří z nich, kteří stáli při králi, při tom přišli o život, což viděl převor na vlastní oči, jak dosvědčil. Postupem králova bratra, Johna, který v tu době měl titul hraběte, byl vypuzen králův kancléř z Anglie a je prázdná královská pokladna až na malou část, kterou se podařilo ukrýt v církvi.“¹⁰⁴ Richard si byl od okamžiku, kdy ze Svaté země odjel francouzský král vědom, že bude muset ve své domovině počítat s těžkostmi. Také jeho mladšímu bratru nebylo co důvěřovat. Došlo k potvrzení nejhorších obav a bylo třeba rychle jednat, měl-li si Richard uchránit korunu. Proto hned následujícího dne svolal král shromáždění vůdců vojska k poradě o dalším postupu. Richardovo rozhodnutí bylo pevné. Musel se vrátit do Anglie. Byl však odhodlán před odjezdem nějak vyřešit situaci ve Svaté zemi. Do té doby opanoval Richard pobřeží Palestiny až k Askalonu, který byl důležitým opěrným bodem na cestě do Egypta a Saladin byl jednoznačně donucen k defenzivě, avšak nebyl dosažen ani vlastní cíl výpravy, znovudobytí Jeruzaléma, ani neexistovaly záchytné body křižáků ve vnitrozemí, které by stály za zmínku. Jediným mocenským faktorem, s kterým bylo možné počítat, byl Richard, který byl obecně uznávanou autorita. Richard si svou důležitost uvědomoval a také si byl vědom toho, že po svém odjezdu nastane ve Svaté zemi mocenské vakuum. Anglický král si také uvědomoval, že to je právě to, na co celou dobu čeká Saladin. O to naléhavější byla potřeba celou situaci co nejspokojivěji vyřešit.

Výsledkem rady v Akkonu bylo rozhodnutí, že pozice krále Jeruzaléma musí být přeobsazena. Guido z Lusignan, který byl na trůn dosazen a na něm se udržel jen díky tomu, že za ním stál Richard, bude nahrazen Konrádem z Montferratu, který byl nejen aktivnější, ale i bezohlednější a ctižádostivější a zkušenější, jak v pletichaření, tak i na bitevním poli. Když byl Konrád povolán k biskupovi z Beauvaisu, jistě nepředpokládal, že se jedná o jeho poslední cestu. Byl zavražděn dvěma asasíny. Příslušníky náboženské sekty, vycházející ze šíitského učení islámu, která vznikla kolem roku 1080 a zanikla o dvě století později, a o které se mylně dlouho říkalo, že jde pouze o společnost vrahů. Jeruzalémský trůn byl opět volný a tak bylo znovu třeba svolat radu. Volba tentokrát padla na Jindřicha II., hraběte z Champagne, synovce Richarda a zároveň i francouzského krále Filipa. Jindřich II. velel

¹⁰⁴ *Ibid.*, s. 191-192.

úspěšně obléhání Akkonu, dokud vedení nepřešlo na francouzského, resp. anglického krále. Bylo však potřeba, aby Jindřich získal královský titul a tak byla naplánována svatba Jindřicha II. s Isabelou, dědičkou jeruzalémského království. Situace se měnila každým okamžikem. Týden po smrti Montferrata se Isabela měla znovu provdat. Není to sice příliš křesťanské, ale anglický král musel jednat rychle, a tak získalo Jeruzalémské království 5. května 1192 nového panovníka. Události posledních dní vytvořili ve Svaté zemi novou situaci, která umožnila poprvé během třetí křížové výpravy společný postup. To Richarda přimělo znovu s jednotným vojskem znovu vyrazit k Jeruzalému. Koncem května přišla z Anglie zpráva, že úklady proti králi se natolik rozšířily, že se nyní Johan a Filip společně doslova spikli proti Richardovi. Pokud někdy byla situace kritická, bylo to právě nyní. Návrat anglického krále do vlasti byl již nutností. Nechal se však přemluvit, že zůstane do velikonoce, neboť zimní měsíce nebyly tak jako tak vhodné pro cestu po moři a okamžitě byly zahájeny potřebné přípravy k postupu na Jeruzalém. Z bran Askalonu vyšlo křesťanské vojsko 6. června a o pět dní později dosáhlo Beit Nubu, poslední předsunutou pozici na cestě do Jeruzaléma. Pochod proběhl bez odporu. Saladin, který se mezitím vrátil z Egypta a sestavil údernější vojsko, se zdržoval v Jeruzalémě. V současné situaci věřil, že má víc než šanci nepřítele odrazit. S obléháním Jeruzaléma se Richard rozhodl počkat do doby, než z Akkonu dorazí posily vedené hrabětem z Champagne. V tomto mezidobí docházelo k ojedinělým potyčkám, ale ne k rozhodující bitvě. Při jednom z takových střetů viděl Richard Svaté město. Byla to první a jediná příležitost, kdy mu toto bylo dopřáno. V itinerariu se o tom pouze dovídáme: „/král/ pronásledoval /.../v trysku mezi horami saracény a rubal je, zatím co oni se pokoušeli uprchnout. Když jednoho z nich dohnal v údolí, propíchnul jej mečem a shodil jej s koně. Po té, co jej zabil, rozhlédl se král kolem dokola – a uviděl v dáli město Jeruzalém.“¹⁰⁵

Křížácké vojsko vyčkávalo před branami města a nálada v táboře byla optimistická. Když křížáci zlikvidovali karavanu, která přiváděla z Egypta další posily, rozhodl se Saladin, který měl křížákům velmi nepříjemnit život. Ibn Schaddad uvádí: „počal pak otravovat prameny v okolí Jeruzaléma a ničil studny a cisterny, takže mimo město nebyla žádná pitná voda. A postupoval skutečně důkladně. V krajině kolem Jeruzaléma je beznadějně kopat studnu, která by dodávala větší množství vody, neboť se jedná o velkou horu s tvrdou

¹⁰⁵ Ibid., s. 197.

horninou.“¹⁰⁶ Saladin dosáhl svého cíle, jelikož již příští den nepřítel strhnul svůj tábor a začal se stahovat. Špioni, kteří sultána průběžně informovali, že došlo mezi křižáky ke sporu: „*Francouzi byli pro útok na Jeruzalém a prohlašovali: jediný důvod, proč jsme sem přišli z naší země, je Jeruzalém. Neobrátime se, aniž bychom jej zabrali.*“¹⁰⁷ Anglický král byl realista a snažil se Francouzům vysvětlit situaci: „*prameny tohoto území jsou otráveny. Nikde není voda. Co máme pít?*“¹⁰⁸ Obléhání města nebylo možné, pokud nelze vojsko zásobovat pitnou vodou. Po čtyřech nedělích vyčkávání před branami Jeruzaléma, 4. července, křižáci odtáhli. Byl to poslední pokus Richarda dobýt z rukou muslimů Svaté město. Nyní již definitivně ukončil své pokusy o jeho dobytí. Pokud by Richard setrval ve Svaté zemi déle, ztratil by své postavení v Anglii. Neměl jinou možnost, než se vrátit domů. Zbývalo pouze vyjednat čestný mír, aby se nevracel domů s prázdnýma rukama.

¹⁰⁶ *Ibid.*, s. 198.

¹⁰⁷ *Ibid.*, s. 198.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 199.

8. ZÁVĚREČNÁ JEDNÁNÍ SALADINA A RICHARDA

Mnohdy se diplomatická řešení situace ve svém důsledku ukáží složitější a zdouhavější, než řešení vojenské. Vždy se najde minimálně jeden bod, na kterém se jednání poněkud zasekne. Jako sporný bod se ukázal Askalon, který po dobytí Richard obnovil, a který nechtěl vrátit Saladinovi. I když si Saladin vážil Richarda, byl realista. V minulosti křižáci často porušovali dohody uzavřené s muslimy. Proč by to tedy nyní mělo být jinak. Ze strategického pohledu, byl Askalon, který představoval mezistanici na cestě z Egypta do Palestiny a Sýrie, velmi důležitý. Pokud by zůstal v rukou křižáků, představoval odrazový můstek pro vpád do Egypta. Saladin se rozhodl křižáky této strategické výhody zbavit stůj co stůj. Význam města si uvědomoval i anglický král, který sice musel ze Svaté země odjet, ale nechtěl křižáky připravit o opěrný bod ve Svaté zemi. Byl však v nevýhodném postavení. Saladin byl svými špehy informován, že anglického krále tíží čas a musí Svatou zemi opustit, pokud co možná nejrychleji. To Saladinovi dávalo velkou naději, že anglický král jeho požadavku ustoupí. Lze také předpokládat, že protahování jednání mu skýtalo jisté zadostiučinění. Jednání uvízla na mrtvém bodě. Ve stejném okamžiku se Saladin s Richardem pokusili získat pro další jednání novou výhodu.

Anglický král se bez ohledu na stav jednání připravoval k odjezdu. Vydal se do Akkonu, kde chystal svoji flotilu. Ne však přímo k odjezdu. Jeho úmyslem bylo, přirazit k Bejrútu, jenž byl v držení Saladina a získat město jako své poslední vítězství. Pravděpodobně chtěl Saladinovi připomenout, že má stále k dispozici armádu, s níž může dobýt Jeruzalém. Přípravy byly v plném proudu, když Richard dostal zprávu o neočekávaném pohybu muslimské armády směrem k Jaffě. Také Saladin se rozhodl názorně ukázat svojí sílu a zaútočil na město. Situace vyžadovala, aby anglický král zasáhl okamžitě. Proto obrátil svou flotilu na jih a vydal se do Jaffy. Když dorazil k městu, útočníci již pronikli do města, ale obráncům se podařilo zabarikádovat v citadele. V okamžiku, kdy Richard zjistil, že město dosud zcela nepadlo do rukou nepřítele, vylodil se s částí své armády a podnikl protiútok. I když měl k dispozici jen malou hrstku vojáků, neočekávaný útok na rozptýlené jednotky Saladina, vyhnal nepřítele z města.

Právě před branami Jaffy se uskutečnila pravděpodobně nejdůležitější bitva třetí křížové výpravy. Mírová jednání z posledních týdnů, jakoby se nikdy neuskutečnila. Richard a Saladin znovu stáli proti sobě na bitevním poli. Saladin znovu zformoval své muže a 5. srpna 1192 zaútočil na tábor křížáků, který se rozkládal před branami města. Rozhořel se tvrdý boj, při kterém se však stalo něco zajímavého: *„Onoho dne vrhl se... /král/ do středu shluků řvoucích Turků a bezpočet jich bleskově rozsekal údery svého meče, roztínal jim lebky až po čelisti, stínal hlavy, ruce a všeliké jiné části těla, až do okamžiku, kdy si sedřel a značně poškodil kůži na pravé ruce věčným mácháním svého meče. Když se král tímto neuvěřitelným způsobem vyznamenal v boji, blížil se cvalem k němu Turek na silně zpěněném koni. Přicházel z příkazu ... /al-Adila/, Saladinova bratra, šlechtěného a štědrého muže, který by si velmi cenil, stát po boku nejlepšího muže, nebránily by tomu vyznání a víra křesťanského náboženství. Ten ... /al-Adil/ posílá králi dva velmi ušlechtilé arabské koně jako projev uznání jeho pověstné statečnosti. Prosí krále obzvláště, abyste byl tak laskav, a přijal a osedlal koně, neboť on sám momentálně nemá k dispozici dostatečný počet koní. Jestliže jej boží milost nechá bezpečně a nezraněně přestát všechna nebezpečí, může mu to oplatit kdykoli, kdy si na tuto laskavost vzpomene a libovolným způsobem. Král koně přijal a oplatil mu to později skutečně velkoryse.“*¹⁰⁹

Znovu názorně vidíme, že etiketa křesťanského Západu byla oproti muslimským obyčejům poněkud „barbarská“. Pro Turky bylo totiž nepředstavitelné, aby vysoko postavená osobnost, ještě k tomu vůdce vojska, bojovala pěší jako obyčejný voják. Z posledního střetu Saladina a Richarda vyšel znovu vítězně anglický král. I přesto, že anglický král vyšel z každého střetu se Saladinem jako vítěz, Jeruzalém dobýt nedokázal. Výsledek bitvy nijak nezměnil rozložení sil ve Svaté zemi. Ani jedna strana nedokázala získat strategickou převahu. Křížáci ovládali pobřeží a saracéni vnitrozemí. Poslední střed znovu ukázal, že patovou situaci lze vyřešit jedině uzavřením míru. Mírová smlouva, navržená Sadem ad-Dinem, byla oběma stranami podepsána dne 2., respektive 3. září roku 1192. Mírová smlouva měla zajistit klid zbraním na tři roky a osm měsíců. Obsahem smlouvy bylo i rozdělení území. Frankům bylo přiznáno pásmo táhnoucí se od Jaffy přes Césarii a Akkon až k Tyru, včetně Tripolisu a Antiochie. Smlouva obsahovaly i úmluvy zabývající se také hraničících a vzdálenějších oblastí.

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 201.

Lze předpokládat, že jak Saladin, tak i Richard si byli vědomi, že mezi muslimy a křesťany nebude moci nikdy zavládnout trvalý mír. Smlouva proto neměla být základem pro trvalejší příměří, ale měla spíše oběma stranám poskytnout čas k vyřešení svých záležitostí. Saladin vyzval muslimy k džihádu za účelem vyhnání křížáků ze Svaté země, a dokud nebylo tohoto cíle dosaženo, nedalo se očekávat, že bude džihád ukončen. Saladin prosadil požadavek, aby křížáci vyklidili Askalon. Křížáci na podmínku přistoupili za předpokladu, že budou moci zničit jimi postavené obranné zařízení, aby nemohlo být využito nepřítelem. Ústupky musel činit také Saladin. Nejpodstatnějším ústupkem bylo zpřístupnění Jeruzaléma křesťanským poutníkům. V Itinerariu se k tomu praví: „/Saladin/ souhlasil s nenarušitelným mírem mezi křesťany a saracény. Obě strany by se měly svobodně a bezpečně pohybovat všude; také přístup ke Svatému hrobu Páně byl zajištěn bez jakýchkoli žádostí, stejně tak volný průchod celou zemí pro ty, kteří s tímto druhem zboží obchodují. Tento obchod musí být svobodně provozován.“¹¹⁰

Saladin také dovolil poutníkům spatřit Svatý kříž, ale nebyl ochoten křesťanům tuto svatou relikvii navrátit. Nevíme také, zda byl kříž uložen v Jeruzalémě, nebo byl převezen na jiné místo. Existuje také možnost, že kříž byl muslimy znesvěcen. Traduje se totiž, že Saladin zaslal kříž, jako trofej svému svrchovanému pánovi, kálifovi z Bagdádu, který jej údajně dal použít, jako práh jedné mešity, aby věřící v prachu vstupovali na onu svátost nevěřících. Jisté je, že kříž křesťané nikdy již nezískali zpět, ačkoliv i později bylo jeho navrácení předmětem jednání. Svatý kříž, symbol Jeruzalémského království, již nikdy nebyl nalezen.

¹¹⁰ Ibid., s. 202.

9. RICHARD OPOUŠTÍ SVATOU ZEMI

„V den oslav sv. Michaela se v Akkonu nalodily obě královny – tj. Berengaria, královna Anglie, žena krále Richarda, a Johana, sicilská královna vdova, sestra krále Richarda. Na den sv. Denise vstoupil na palubu král Richard, aby se vrátili do Anglie. Když královská flotila zvedla kotvy, nebylo tolik vzdechů, deroucích se z milujících prsou, zatím co by tekly potoky slz! Králi bylo přáno požehnání a zdar ve všem jeho podnikání. Rozpomenuli se na jeho statečnost a velkou počestnost, které se pojily v této osobě. Nářek se mísil s pláčem; bylo slyšet mnoho hlasů, které bědovaly a volaly: „o zemi Jeruzalém, okradená o veškerou pomoc! Jakého velkého ochránce jsi ztratila! Kdo tě bude bránit proti útočníkům, když dojde k porušení klid zbraní, odchází-li král Richard? Všichni stále volali stejná či podobná slova.“¹¹¹

Konečně nadešel den, kdy se anglický král Richard I. nalodil na palubu lodě Franche-Nef a tak započala jeho dlouhá cesta domů. Stalo se tak 9. října. Do Anglie se rozhodl vydat jinou cestou, než obě královny. Ty pluly do Itálie, kde setrvaly půl roku, a pak se vydaly přes Pisu a Janov do Marseille. Zde byly přivítány králem Aragónu, který je osobně doprovodil k hranicím své říše. Richardova cesta domů byla mnohem komplikovanější a připomínala spíše návrat hledaného zločince, než krále Anglie. Prameny popisující Richardovu cestu domů si značně odporují. Poslední část cesty, tedy cesta domácím prostředím, je nejvíce opředená legendami, což značně komplikuje odhalení skutečných událostí. Z bezpečnostních důvodů se rozhodl vydat domů jinou trasou. K tomuto kroku ho vedlo nepřátelství s hrabětem z Toulouse, přes jehož území by býval musel cestovat proto, aby dorazil na své vlastní panství na pevnině a dále do Anglie. Nedůvěřoval ani Filipovi, a tak nemohl zvolit ani cestu přes Francii. Cesta přes Gibraltar, ven do Atlantiku, nebyla na podzim, kdy řádily nebezpečné bouře, rovněž alternativou. Jedinou možnou cestou bylo vydat se na východ směrem k Čechám. S českým vévodou Otakarem, který byl nepřítelem německého císaře Jindřicha VI., měl anglický král přátelské vtahy. Nebezpečí mu zde tudíž nehrozilo.

¹¹¹ *Ibid.*, s. 205.

Plán další cesty byl jasný, i když poněkud nebezpečný. Z Čech putovat na sever až na pobřeží Severního či Východního moře, kde by se opět nalodil a konečně dosáhl Anglie. Svou cestu podnikl jen s malým doprovodem, který tvořili královi nejvěrnější. Za zmínku stojí, že se v doprovodu nacházelo i několik templářů. Náhodný pozorovatel by předpokládal, že se domů vrací hrstka poutníků. Richard se však dopustil drobné chybičky. Pravděpodobně se mu nechtělo cestovat zcela jako prostému poutníkovi, a tak se rozhodl vydávat za majetnějšího obchodníka, aby si zajistil aspoň nepatrný komfort. Skupinka tedy cestovala na koních, vybavena zásobami na cestu a při svých zastávkách ve městech si dopřála služeb místních hostinců. Královi nepřátelé si byli vědomi, že vydal na cestu do Anglie, a proto se dá předpokládat, že všechny možné cesty nechali hlídat špehy. Chování poutníků proto neušlo jistě pozornosti a král byl vcelku rychle odhalen. Poklidná cesta se změnila v útěk.

Největší překážku na cestě představovala zastávka ve vévodství Rakouském, kterému v této době vládl vévoda Leopold, který anglického krále neměl příliš v lásce. Král se svými věrnými, se krátce před vánocemi zastavil ve městě, ležícím nedaleko Vídně. Králův doprovod se poměrně ztenčil, jelikož jeho muži často obětovali svou svobodu, aby Richard mohl uniknout. Kdyby anglický král věděl, že ve stejné době se ve městě nachází také vévoda Leopold, pravděpodobně by neudělal znovu tu chybu, že si dopřál jistý luxus. Tentokrát však nebylo v Richardových silách uniknout. O zajetí anglického krále nalezneme tuto zmínku v Itinariu: „/.../ a /Richard/ přišel do země vévody Leopolda Rakouského, kde byl zajat 20. Prosince v městě Vídni.“¹¹² Vévoda Leopold i přesto, že byl leníkem císaře, který byl králův nepřítel, mohl předstírat, že o přítomnosti Richarda neví a nechat ho uniknout. Problém byl v tom, že vévoda nedokázal zapomenut křivdu, které se vůči němu anglický dopustil.

Leopold se účastnil oblékání Akkonu a značně se při něm vyznamenal. Proto po právu očekával, že se bude moci podílet na triumfu, když bylo město dobyto. Anglický král si však vítězství nárokoval pouze pro sebe a nechtěl strhnout vévodovi praporce z městských hradeb. Tuto pohanu mu Leopold neodpustil a se zadostiučiněním ji splatil svému protivníkovi tím, že jej zajal. Tato událost nebyla však jediným důvodem, proč neměl Leopold o Richardovi valné mínění. Vévoda dával anglickému králi za vinu smrt markýze Izáka Komnenose, se kterým byl Leopold spřízněn.

¹¹² *Ibid.*, str. 207.

Leopold uvěznil Richarda v hradě Dürnstein, který ležel na skalní ostruhu nad Dunajem. Leopold sice odmítl s králem hovořit, ale ten se o svůj život obávat nemusel. Byl důležitou osobností a bylo možné za něj dostat značné výkupné. Doba Richardova věznění dala vzniknout celé řadě legend. K jedné z nejznámějších legend patří příběh o jistém Blondiausovi, který byl znám spíše pod jménem Blondel. Jde o historku, kterou složil „minnesänger z Remeše“. Legenda praví, že se mu podařilo najít místo, kde byl král vězněn. Kdysi před tím, složili Richard Lví srdce a Blondel údajně společně píseň, která byla vlastní trubadúrům. A s touto písní na rtech táhl Blondel při pátrání po svém pánovi krajinou v naději, že tímto způsobem zjistí místo Richardova pobytu. Až přišel k místu, které se v pramenech dochovalo jako Tyernstein: *„Et tant aventure que il entra en Osteriche ainsi comme aventure le menoit, et vint droit au chastel ou li rois estoit en prison. Et se herberja chiez une veve famme, et li demanda cui cil chastiaus estoit qui tant estoit et biaux et forz et bien assies. S’ostesse li respondit et dist que se estoit le duc d’Osteriche. Bele ostesse, dist Blondiaus, a-il ore nul prison dedenz le chastel? Certes, dit la bonne famme, oil, un, bien a quatre anz. Mais nous ne pouons savoir qu’il est, et si vous die certainement que on le garde bien et soigneusement, et bien creons que il soit gentis hons et granz sires¹¹³¹¹⁴.“*

I když nám legenda přináší velmi pěkný příběh, o její pravdivosti lze dosti pochybovat. Obsahuje sice některá pravdivá fakta, která jsou však upravena. Zajímavým paradoxem je, že anglický král měl mnohem více „přátel“ a „spojenců“ ve Svaté zemi, kde bojoval se saracény, než na evropském kontinentu. Na rozkaz císaře Jindřicha, který byl synem Bedřicha Barbarossy, byl Richard převezen na hrad Trifels, ležící ve Facku. Tento říšský hrad byl považován za natolik bezpečný, že v něm byl uchováván říšský poklad. Šance, že by se Richardovi podařilo uprchnout, byla velmi malá, takřka nepravděpodobná. Jindřich byl mužem brutálním, chladným, vypočítavým, jehož snem byla vláda Štaufů nad světem. Držení anglického krále v zajetí přineslo císaři jednak zvýšení prestiže a také tučné výkupné. Jindřich požadoval za Richardovo propuštění částku 150 tisíc stříbrných marek. Když se

¹¹³ *Ibid.*, s. 210.

¹¹⁴ Příběh je psán ve starofrancouzštině a přibližný překlad autora zní takto: Blondel dochází tedy do Rakouska, kde přichází k hradu, jehož skvělá poloha a velikost vzbuzují jeho pozornost. Ptá se jedné ženy, kterou zde potkává, komu hrad patří a dovídá se, že je rakouského vévody. Na to se ptá, jestli ve hradu není žalář. Žena přitakává a dodává, že je tu někdo vězněn již 4 roky. Neví se, o koho se při tom jedná, ale způsob, jak je hlídán, naznačuje, že musí jít o vysoce postavenou osobu. Příběh pokračuje takto: Blondel se nechal najmout na hradě jako zpívající básník, jak to obvykle činívali lidé tohoto stavu, trubadúři, a strávil tak zimu v naději, že se mu podaří zjistit, kdo byl tajemný vězeň. Nastaly velikonoce a lidé se shromáždili, aby oslavili svátek. Stalo se, že král držený ve věži, při pohledu střílnou spatřil Blondela. Přemýšlel, jak by se mohl dát poznat a vzpomněl si na onu píseň, kterou společně složili. Začal ji tedy zpívat, jasně a zřetelně, neboť měl krásný hlas, a když Blondel slyšel píseň, věděl, že je u cíle. Blondel se vrátil zpět do Anglie a informoval o svém objevu. Shromáždili výkupné, a tak se stalo, že byl Richard osvobozen ze svého vězení.

zpráva o výši výkupného donesla do Anglie, vyvolala zde značné rozhořčení a zlobu. Mělo-li být výkupné uhrazeno, museli si všichni takřikajíc utáhnout své opasky. Richardova matka Eleonora bylo tak rozhořčena opovážlivostí císaře Jindřicha, že poslala dopis svatému otci, ve kterém psala: „často jste vyslali pro nedůležité věci Vaše kardinály na konec světa a vybavili velkými plnými mocemi, ale v takové pochybné jakož i politováníhodné situaci jste nevyslali ani nejnižšího subdiákona či ministranta.“ A Dále: „/.../ během celé té doby /zajetí/ zůstal Petrův meč v pochvě. Třikráte jste slibovali poslat legáty, ale neudělali jste nic.“¹¹⁵

Eleonora byla milující matkou, jenž nechtěla dopustit, aby její syn musel strávit ve vězení déle, než bude nezbytně nutné. Sama začala dohlížet na to, aby byla do Londýna přepravena potřebná částka. Daně byly zvýšeny trojnásobně a o své klenoty přišly také kláštery a kostely. Když byla získána potřebná finanční částka, vydala se Eleonora spolu s výkupným do Mohuče, kde dne 2. února 1194 vyměnila výkupné za Richardovu svobodu. Před propuštěním z vězení však císař ještě požadoval, aby mu Richard přísahal věrnost. Tato přísaha učinila z anglického krále vazala Svaté říše římské. Richard jistě těžce nesl představu, že by měl být podřízen císaři, ale lze předpokládat, že jeho matka byla neoblomná a syna přiměla přísahu složit. Musel také každoročně platit říši tribut. Jindřichovo počínání dozajista nepotěšilo francouzského krále Filipa a Richardova bratra Jana. Jan už měl královskou korunu takřka na dosah ruky a dělal vše proto, aby jeho bratr zůstal ve vězení. Představa Richardova doživotního vězení musela oběma mužům připadat velmi lákavá a tak se rozhodli Jindřicha podplatit.

Anglický král však nebyl zcela bez spojenců, jelikož část německé šlechty intervenovala v jeho prospěch. Anglický král byl v zajetí držen přibližně rok. Jeho cesta domů se tak značně protáhla. O pět týdnů později, po více než čtyřech letech, stanul Richard konečně na anglické pevnině. V okamžiku, kdy se Richardova noha dotkla pevniny, můžeme nazvat jeho křížové tažení za oficiálně ukončené. Richardovi se sice nepodařilo z rukou nevěřících vyrvat Jeruzalém, ale i přesto se z tažení vracel jako vítěz. Jeho postavení v Anglii však bylo značně nestabilní před jeho uvězněním. V tomto okamžiku byla celá situace ještě vyhrcořenější. Od své korunovace se Richard věnoval především plánování křížového tažení, což mimo jiné značně vyčerpalo královskou pokladnu.

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 213.

Dlouhodobá nepřítomnost krále v zemi, umocněná pokusy zbavit ho koruny a konečně uvěznění, Richardovo postavení nijak neposílilo. Jediným řešením, které by znovu obnovilo královu autoritu, bylo provést druhou korunovaci, která se uskutečnila ve Winchesteru 17. dubna 1194. Tento krok posílil Richardovu autoritu. Bylo však ještě třeba zakročit vůči snahám Jana a Filipa. Jan byl přeci jen méně nebezpečný a zakročit vůči jeho jednání bylo snazší a méně nákladnější. Francouzský král však představoval tvrdší oříšek a Richard potřeboval na svou stranu získat spojence, než se pustil do války s Filipem. Znovu využil anglický král k získání spojence svou sestru Johanu, kterou provdal za Raimonda VI., hraběte z Toulouse. Z dnešního pohledu by se nám mohl Richardův přístup k sestře poněkud diktátorský. Musíme si však uvědomit, že v tehdejší společnosti byly ženy využívány k zajištění politických zájmů. Na jejich přáních příliš nezáleželo. Válka s francouzským králem trvala pět let, než bylo dohodnuto příměří.

Posledním Richardovým válečným tažením byla válka s hrabětem z Limoges, jenž vznikla kvůli pokladu. V kraji Chalus byl nalezen poklad, který měl být vydán anglickému králi. Hrabě z Chalusu, který se chtěl zmocnit pokladu, se opevnil ve svém hradu Chalus, a tak Richard neměl jinou možnost, než zakročit. Rozbil v blízkosti hradu tábor a vydal se na výzvědnou jízdu kolem hradu. Když Richard projížděl kolem jedné z hradních zdí, zasáhl ho lučištník Pierre Basile do ramene. Král byl dopraven do stanu, ale lékaři ho však nedokázali vyléčit. Richard I. Lví srdce, zemřel dne 6. dubna 1199 a jeho tělo bylo pochováno v klášteře Fontevraud.

10. SMRT SALADINA

Příměří s křižáky bylo uzavřené a Svaté město zůstalo v rukou muslimů. I přesto, že Saladin nebyl schopný v boji Richarda porazit, konečné vítězství mu nedopřál. Z tohoto důvodu také Saladina lze označit za vítěze tažení. Sultánův důvěrník, Ibn Schaddad, znal přání sultána podniknout pouť do Mekky, což byla jedna z nejdůležitějších povinností muslima. Nyní k tomu byla vynikající příležitost, kdy mohl Saladin poděkovat Alahovi za pomoc v boji s křižáky. „*Když byla záležitost vyřízena a ukončeno mírové jednání, dovolil sultán vojenským vůdcům návrat do jejich vlasti. První, kteří vyrazili, byly oddíly z Erbilu, které odtáhly o 1. ramadánu, požehnaném. Po nich vyrazily 2. ramadánu oddíly z Mossulu, Sindscharu a Hisn. Sultán oznámil svůj plán pouti do Mekky a zdůraznil rozhodnutí, splnit v tomto směru svoji povinnost. Tato myšlenka mně napadla. Navrhl jsem to v den, kdy byl uzavřen mír. Udělalo to na něho velký dojem a přikázal sekretáři: Existují-li vojáci, kteří mají úmysl vykonat pouť, napiš jejich jména, abychom zjistili počet těch, kteří potáhnou s námi. Byly vyhotoveny a odeslány seznamy vybavení a proviantu a dalšího, co by mohlo být zapotřebí pro tuto cestu, aby bylo možné učinit potřebné přípravy.*“¹¹⁶

I přesto, že se Saladin velmi toužil vypravit do Mekky, cílem jeho cesty se stal Damašek, tradiční rezidence panovníků v Sýrii, kde strávil zimu. „*Sultánův návrat /.../ se uskutečnil po té, co provedl inspekci všech opevnění na pobřeží a udělil potřebné rozkazy k odstranění nedostatků, udržet pořádek v garnizónách a upevnit jejich sílu. Vtáhl do Damašku ve středu ráno, 26.schawwala /4. listopadu 1192/. Ve městě se nacházeli al-Afdal, al-Zahir, al-Zafir a jeho mladší děti. Miloval toto město a dával mu přednost před ostatními místy, zde sídlit. Vykonal 27. schawwala veřejné sezení, ke kterému přicházeli lidé a splnili si tak své přání, jej spatřit. Básníci jej velebili a této audience se zúčastnili jak hodnostáři, tak lid. Pokračoval v obvyklém čase, rozšiřující chválu o své spravedlnosti, a necháváje pocítit hloubku jeho dobra a milosti tím, že přezkoumával zlé skutky, na které si jeho poddaní stěžovali, a tím vším byl zaměstnán až do pondělí, 1.dhul-qada.*“¹¹⁷ Pouť do Mekky už Saladin podniknout nestihl.

¹¹⁶ Ibid., s. 216.

¹¹⁷ Ibid., s. 217.

Svou největší a nejdůležitější bitvu Saladin prohrál dne 3. března roku 1193, kdy podlehle dodnes neznámé nemoci. „*Strávil noc jako někdo, kdož již přechází do rukou božích, mezitím co po jeho boku dlel šejk Abu Dschafar a recitoval korán a připomínal mu boha. Od večera devátého dne /nemoci/ byl duchem nepřítomný; byl stěží při vědomí a jen někdy přišel k sobě. Šejk Abu Dschafar oznámil, že se dostal ve svých modlitbách k místu, kde se říká: je to bůh, jehož druhého není, který zná to, co je neviditelné a co je viditelné, slyšel sultána, jak říká: věru! Tak byl vzhůru v tento rozhodující okamžik, zvláštní milost, kterou mu bůh poskytl. Bohu budiž za to chvála.*“¹¹⁸ Byl tak nenáročný a čestný, že nedisponoval při své smrti prostředky, aby si mohl dovolit pohřeb hodný jeho velikosti. Muslimský sultán byl pochován ve skromném pavilonu v zahradě citadely v Damašku. Až v pozdějších letech bylo Saladinovo tělo přestěhováno do mausolea, kde je v současné době stále uctíván.

¹¹⁸ *Ibid.*, str. 218.

ZÁVĚR

Křížové výpravy zahrnují přibližně dvou set leté období, kdy se západní křesťané pokoušeli očistit Svatou zemi od nevěřících. Hlavním cílem křížáků, účastníků se první kruciáty, bylo získat z muslimského držení Jeruzalém. Svaté město se stalo určitou dominantou křížových tažení a byla to právě ztráta Jeruzaléma, která vedla k vyhlášení třetí křížové výpravy. Výpravy, která svedla dohromady osudy dvou nejvýraznějších osobností křížových tažení. Třetí křížovou výpravu bychom mohli přirovnat k šachové partii, probíhající mezi anglickým králem Richardem I. a muslimským sultánem Saladinem. Partii, která nakonec skončila patem, jelikož Richard, ani Saladin nebyli schopni získat nad svým soupeřem výhodu, která by vedla k závěrečnému tahu. Charakterizovat co možná nejobjektivněji dvě ústřední postavy tažení je poněkud problematické, z důvodu množství dobových pramenů, které popisují životy obou mužů. Logicky proto nabízí otázka: co je pravdou a co legendou?

Dopustili bychom se zásadního omylu, kdybychom se snažili soudit oba muže pouze z dnešního úhlu pohledu. Od doby, kdy Saladin a Richard žili, uplynulo mnoho času a společnost, její vnímání kultury a náboženství, prošlo určitým vývojem a řadou zásadních změn. Náboženství zásadním způsobem ovlivňovalo středověkou společnost, a to jak po stránce kulturně-politické, tak i eticko-mravní. Anglického krále Richarda I. bychom mohli jednoznačně charakterizovat, jako typického středověkého válečníka, jehož povaha se vyznačovala jistou dávkou krutosti a násilnického chování. Velkorysost či schovávavost k nepřítelům, či nepřátelským zajatcům, projevoval anglický král jen zřídka. Zde vidíme silný kontrast oproti Saladinovi, kterého historie, tak i legendy Západu a Orientu charakterizují, jako vzor skutečné rytířskosti. Když anglickému králi daroval koně, o kterého Richard přišel v boji, prokázal tak svému protivníkovi úctu. Můžeme jen spekulovat, jak by se v opačné situaci zachoval anglický král. Daroval by Saladinovi koně, aby tak důstojně pokračovat v boji? Nebo by využil situace a pokusil se nepřítele zabít, či zajmout? Odpověď na tuto otázku nám zůstane navždy skryta. Byla by však chyba, hodnotit Richarda I., jako barbara. Musíme si uvědomit, že Západ byl oproti Orientu kulturně a eticky poněkud zaostalý.

Podíváme-li se na vladařské schopnosti obou mužů, zjistíme, že ani v tomto směru neměli Richard se Saladinem mnoho společného. Richard, jako anglický král značně pohořel. V Anglii strávil jen nepatrnou část svého života, a krom skutečnosti, že své království finančně vyčerpal, pro něj neučinil prakticky vůbec nic. Jeho působení ve Svaté zemi mělo především vojenský charakter, i když ke konci svého tažení byl nucen volit cestu diplomacie. Zde můžeme vidět jistý posun v Richardově uvažování. Čas strávený v Zámorí mu ukázal, že postavení křížáků ve Svaté zemi, je možné udržet je na základě mírových řešení. Na druhé straně Saladin byl mužem, jenž dokázal sjednotit nejednotný muslimský svět a v duších muslimů zažehnout oheň džihádu. Právě díky tomu se mu podařilo oslabit postavení křížáků ve Svaté zemi. Ztráta řady měst a strategicky významných pevností, předznamenalo budoucí osud Franků v Zámorí. Saladin dokázal sjednotit nejednotný muslimský svět a v duších muslimů zažehnout oheň džihádu.

Vyvstává tedy otázka, co Richarda I. a Saladina spojovalo? Odpověď na tuto otázku je poměrně jednoduchá. Anglického krále a muslimského sultána spojoval v širším měřítku nárok na Svatou zemi, a v tom užším Jeruzalém. Svaté město se stalo určitou dominantou křížových tažení. Křesťané i muslimové měli společný cíl. Osvobodit město od nevěřících. Otázka, kdo měl větší nárok na Svaté město, zda křesťané, či muslimové, je značně problematická. Pro křesťany byl význam Jeruzaléma nevyčíslitelný. A proto není překvapivé, že představa Svatého města drženého nevěřícími, vyvolávala na Západě značnou vlnu pohoršení. Mnoho Franků považovalo za svou povinnost osvobodit Jeruzalém z rukou nevěřících. Co znamenal Jeruzalém pro muslimy? Náboženství islámu vyrůstalo na základech židovského a křesťanského náboženství. Prohlášení Jeruzaléma za svaté město islámu proto není nijak překvapivé. Význam Jeruzaléma pro muslimy však nebyl takový, jako pro křesťany. Mekka představovala pro muslimy nejdůležitější svaté město, ke kterému později připojili, po násilném přivlastnění Medinu, útočiště Mohameda. Křesťanům bylo známo, že nemuslimové mají zakázáno vstoupit do Mekky, proto se lze domnívat, že Frankům musel připadat nárok muslimů na Jeruzalém, jako drzost. Křížová tažení možná měla ještě jeden skrytý motiv. Před vyhlášením první křížové výpravy byla situace v Evropě poněkud výbušná.

Středověká Evropa se vyznačovala častými válečnými střety a situaci zhoršovaly spory mezi rytíři a kleriky. Křížová tažení mohla uvolnit napětí panující v Evropě tím, že zaměřila pozornost šlechticů, rytířů a kleriků na „nového“ nepřítele. Oficiálně však bylo cílem křížáckých tažení zastavit dobyvačné sklony Arabů a osvobodit Svaté město. Když papež vyhlásil třetí křížovou výpravu s cílem znovu dobýt Jeruzalém, anglický král Richard Lví srdce se tohoto úkolu zhostil s velkým odhodláním. Podařilo se mu sice znovu získat část dřívějšího postavení křížáků v Zámorí, ale Svaté město z rukou muslimů nezískal. Hlavního cíle tažení tak dosaženo nebylo. Byla by však chyba připisovat neúspěch anglickému králi. Tažení bylo od samého začátku provázeno řadou nepříznivých okolností. Na rozdíl, od první křížové výpravy, nebyli muslimové již nejednotní, což komplikovalo postup nejednotných křížáků. Jak tedy hodnotit třetí kruciátu? Koho označit za vítěze? Richard ve svém tažení nebyl neúspěšný, i když se mu nepodařilo dobýt Jeruzalém, podařilo se mu svou odvahou a válečnickým uměním udržet postavení křížáků v Zámorí. Definitivně se křížáci ze Zámorí stáhli až po pádu Akkonu, roku 1291. Jeruzalémské království tudíž existovala ještě dalších sto let. Nelze proto Richarda označit za neúspěšného. Na druhé straně byl Saladin uznáván nejen mezi svými, ale také na Západě, díky svému šlechetnému jednání. Dokázal sjednotit muslimy pod duchem džihádu.

Nebyl sice tak zdatným válečníkem, jako Richard, ale byl mnohem lepším stratégem, díky čemuž dokázal křížáky zatlačit do defensivy. V bitvách s Richardem sice nebyl úspěšný, ale dokázal udržet křížáky v patové situaci. Na základě těchto informací nemůže ani Saladina nazvat poraženým. Vítězství dosáhli jak Saladin, tak i Richard I. Podařilo se jim dosáhnout rovnováhy, kterou zajišťovalo příměří. Křehké, přesto příměří. Ať už budeme třetí křížovou výpravu hodnotit jakkoliv, faktem zůstává, že jak Saladin, tak i Richard jsou hrdiny svého vlastního příběhu.

Seznam použité literatury

Pramenná literatura:

- GABRIELLI, Francesco (uspoř.): *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha, Argo, 2010. 336 s. ISBN 978-80-257-0333-5.
- KAČER, Jindřich. Tažení pod znamením kříže. *Živá Historie*. Brno, 2010(č. 12), 8-13.
- PSELLOS, M.: *Byzantské letopisy*, Praha, Odeon, 1982. 349 s.
- *Templáři, křižáci a kacíři ve starých francouzských kronikách*, uspořádal Václav Černý, Praha, Academia, 2009, 417 s. ISBN 978-80-200-1705-5.

Odborná literatura

- ANDERSON Janice, WILLIAMS A. a HEAD V.: *Nejkrutější válečné zločiny v dějinách*. Frýdek-Místek: Alpress, 2009, 398 s. ISBN 978-80-7362-706-5.
- BLACK, J., *Sedmdesát velkých historických bitev*, Bratislava, Slovart, 2006, 304 s. ISBN 80-7209-812-8
- BARBER, Malcolm. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006. 433 s. Každodenní život. ISBN 80-7203-764-1.
- COLVIN John: *Rozhodující bitvy*. Praha: BB art, 2004, 313 s. ISBN 80-7341-388-4.
- FLETCHER R. A.: *Kříž a půlměsíc*. Praha: Mladá fronta, 2004, 140 s. ISBN 80-204-1145-3.
- HINDLEY Geoffrey: *Saladin a počátky džihádu*. Praha: Baronet, 2009, 256 s. ISBN 978-80-7834-203-1.
- HROCHOVÁ Věra: *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 255 s.
- KOVAŘÍK Jiří: *Rytířské bitvy a osudy*. Praha: Mladá fronta, 2005, 278 s. ISBN 80-204-1289-1.

- KOVAŘÍK Jiří: *Válka králove*. Brno: MOBA, 2007, 304 s. ISBN 978-80-243-2890-4.
- LACEY Robert: *Slavné příběhy anglických dějin*. Praha: Volvox Globator, Levné knihy, 2009, 850 s. ISBN 978-80-7207-751-9.
- LANNING M. L.: *100 nejvlivnějších vojevůdců světa: přehled nejdůležitějších vojenských vůdců všech dob*. Praha: Euromedia Group, 1999, 308 s. ISBN 80-242-0127-5.
- MATTHEWS John a STEWART B.: *Bojovníci středověku*. Brno: Jota, 1996, 169s. ISBN: 80-85617-92-7.
- McGLYNN S. P.: *Mečem a ohněm*. Praha: Mladá fronta, 2010, 323 s. ISBN 978-80-204-2211-8.
- MORGAN, Kenneth O.: *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 656 s. ISBN 80-7106-347-9.
- MUNDY H., J.: *Evropa vrcholného středověku 1150 – 1300*. Vyšehrad, 2008, 448 s. ISBN 978-80-7021-927-0.
- MUNKIZ IBN USÁMA: *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*. Praha: Academia, 2009, 344 s. ISBN 978-80-200-1814-4.
- OBERMEIER Siegfried: *Richard Lví srdce*. Praha: Ikar, 1999, 239 s. ISBN 80-7202-481-7.
- POLIŠENSKÝ Josef: *Dějiny Británie*. Praha: Svoboda, 1982, 323 s.
- READ P., P.: *Templáři*. Praha: BB art, 2001, 334 s. ISBN 80-7257-406-X.
- RUNCIMAN Steven: *A history of the Crusades. vol. 1, The first Crusades and the foundation of the Kingdom of Jerusalem*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 376 s. ISBN 0-521-06161-X.
- TAUER Felix: *Svět islámu: Dějiny a kultura*. Praha: Vyšehrad, 2006, 185 s. ISBN 80-702-1828-2.
- VOLNÝ Z. a kol.: *Toulky minulostí světa*. Praha: VIA FACTI, 2003.
- WASSERMAN James: *Templáři a asasínové - Nebeští bojovníci*. Brno: BB art, 2004, 320 s. ISBN 80-7341-150-4.
- WESTPHAL Wilfried: *Richard Löwenherz und Saladin: Der dritte Kreuzzug*. Thorbecke, 2006, ISBN 978-3-7995-0162-0.

Užité encyklopedie a slovníky

- *Lexikon des Mittelalters*. Band VII. München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003, 2220 s. ISBN 3-423-59057-2.
- Oxfordský slovník světových dějin, Praha 2005.

Elektronické dokumenty nebo jejich části

- Ashqelon. In: *Pictures from the Holyland* [online]. 2007 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://holyland-pictures.com/2007/08/31/ashqelon/>
- Greek Fire. In: PROVATAS, Nikolaos. *Hellenic Electronic Center Portal* [online]. [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: http://www.greece.org/Romiosini/greek_fire.html
- Richard the Lionheart Biography. In: *Medieval Life and Times* [online]. [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://www.medieval-life-and-times.info/medieval-kings/richard-the-lionheart-biography.htm>

Summary

Saladin a Richard Lví srdce – co je spojuje a co rozděluje

Saladin and Richard the Lion-Heart – what divides and what unites them

Jakub Hromas

In my work I tried, as objectively as possible, describe the two central figures of the third crusade: English King Richard I. and the Muslim sultan Saladin. Both Saladin and Richard are the heroes of their own story and it would be wrong to try to judge them from today's point of view. In research we cannot forget that religion significantly influenced medieval society in terms of cultural-political and ethical-moral ways. Richard I. could be clearly characterized as a typical medieval warlord. From historical records we learn that he proved to be very cruel but sometimes a certain generosity was observed too. If we focus on his sovereign abilities, we must conclude that as the English king he greatly failed. He spent only a small part of his life in England and besides the fact that he financially exhausted his kingdom he has not done practically anything for it.

On the other hand, Saladin was a man who managed to unite the fragmented Muslim world and to ignite the fire of jihad in Muslim souls. Because of this, he managed to weaken the position of the crusaders in the Holy Land. The loss of a number of strategically important cities and fortresses foreshadowed the fate of the Franks of Outremer. Both history and legends of the West and the Orient, characterize a model of the real chivalry. When he gave a horse to the King of England, which Richard had lost in a fight, he showed respect to his opponent. We could only speculate about how the English king would behave in the opposite situation. Would he give the horse to Saladin to continue the fight with dignity? Or he would use the situation and tried to kill or capture the enemy? The answer to this question will remain forever hidden from us. It would be a mistake, however, perceive Richard I. as a barbarian. We must realize that the West was culturally and ethically somewhat backward

against the Orient. Saladin was able to unify the fragmented Muslim world and to ignite the fire of jihad in Muslim souls. Because of this, he managed to weaken the position of the crusaders in the Holy Land. The loss of a number of strategically important cities and fortresses foreshadowed the fate of the Franks of Outremer.

The question therefore is, what linked Saladin and Richard I.? The answer to this question is quite simple. King of England and the Muslim Sultan were linked on a larger scale by the right to the Holy Land and in that Jerusalem. The Holy City has become a dominant of cross-campaigns. Christians and Muslims had a common goal. Liberate the city from the infidels. The question of who had the greater claim to the Holy City, whether Christians or Muslims, is very problematic. For Christians, Jerusalem was incalculable importance. And therefore it is not surprising that the notion that the Holy City is held by unbelievers brought the great wave of indignation in the West. Many Franks considered as their duty to liberate Jerusalem from the hands of unbelievers. What meant Jerusalem for Muslims? Religion of Islam grew up on the foundations of the Jewish and Christian religions. Declaration of Jerusalem as the Holy City of Islam was not surprising. The importance of Jerusalem for Muslims was not such as to Christians. Mecca for Muslims constituted the most important holy city, which was joined later after the violent appropriation of Medina by this city, Muhammad refuge. Christians knew that Muslims are forbidden to enter Mecca, so it can be assumed that the right of Muslims to Jerusalem must have been felt by Franks as gall. Crusade may have had another hidden motive. Prior to announcing the First Crusade in Europe, the situation was somewhat explosive. Medieval Europe was marked by frequent war clashes and situation was worsened by knights and clerics. Crusade could have eased the tensions prevailing in Europe by focusing the attention of the nobles, knights and clerics to a "new" enemy. Officially, however, the aim of the crusades was to stop the conquest tempts of Arabs and to liberate the Holy City.

When the Pope declared the Third Crusade to recapture Jerusalem, the English king Richard the Lionheart has done this with great determination. Although he managed to regain the previous status of the crusaders in Outremer he did not manage the same for the Holy City from the hands of Muslims.

Therefore the major objective of the campaign has not been achieved. It would be a mistake, however, attribute the failure to the English king. Mission was from the very beginning accompanied by a number of adverse circumstances. In contrast, from the first crusade, Muslims have been inconsistent, making it difficult to process for inconsistent Crusaders. So how to evaluate the third Crusade? Who could be described as a winner?

Richard was not unsuccessful in his campaign, although he failed to conquer Jerusalem, he has managed with his courage and warlike arts maintain the position of the Crusaders in Outremer. Definitively Crusaders withdrawn from Outremer after the fall of Akkon in 1291. Kingdom of Jerusalem therefore existed another hundred years. Richard cannot therefore be described as unsuccessful. On the other hand, Saladin was recognized not only among his people but also in the West thanks to his noble behavior. He managed to unite the Muslims under the spirit of jihad. He was not quite as skilled warrior as Richard but was much better strategist so that managed to push the Crusaders to the defensive. In battles with Richard he was not successful but managed to keep the Crusaders in the deadlock. Based on this information we cannot consider Saladin as a loser. Both Saladin and Richard I. achieved the victory. They managed to achieve a balance that ensured a truce. Fragile but a truce.